

Ikääntyneiden parissa toimivien seurakunnan vapaaehtoisten motivaatio vapaaehtoistyössä

Maini Salmi
Kirkkososiologian tutkielma
Marraskuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Käytännöllinen teologia
Tekijä – Författare Maini Salmi		
Työn nimi – Arbetets titel Ikääntyneiden parissa toimivien seurakunnan vapaaehtoisten motivaatio vapaaehtoistyössä		
Oppiaine – Läroämne Kirkkososiologia		
Työn laji – Arbetets art Maisterintutkielma	Aika – Datum 1.11.2019	Sivumäärä – Sidoantal 75+10
Tiivistelmä – Referat <p>Tässä maisterintutkielmassa selvitän seurakunnan ikääntyneiden parissa toimivien vapaaehtoisten motivaatiota vapaaehtoistyössä. Vapaaehtoistyö on palkatonta ja kaikille avointa muita ihmisiä tai yhteiskuntaa hyödyttävää toimintaa, joka perustuu yksilön omalle tahdolle osallistua toimintaan. Tutkimustehtäväni jakautuu kolmeen tutkimuskysymykseen: 1. Mistä koostuu vapaaehtoisten motivaatio seurakunnan vapaaehtoistyössä? 2. Miten vapaaehtoisten kokemukset sekä heidän seurakunnilta saamansa koulutus ja tuki vaikuttavat motivaatioon? 3. Millainen on vapaaehtoisten käsitys vapaaehtoistyön positiosta sekä myös kirkon ja yhteiskunnan roolista vanhustyön kentällä, ja miten se vaikuttaa motivaatioon vapaaehtoistyössä?</p> <p>Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jota varten olen tehnyt teemahaastatteluja, jotka olen analysoinut käyttäen metodina aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineiston keräsin haastatteleamalla kahdeksaa epäolaista seurakunnan vapaaehtoistyöntekijää, jotka toimivat ikääntyneiden parissa ArkiYstävälähimmäispalvelussa ja vanhusten kerhoissa. Aineisto on kerätty helmi-maaliskuussa vuonna 2019. Tutkimuksen tausta ja teoreettinen viitekehys luovat pohjaa aineiston analyysin tulosten käsittelylle. Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä saatiin kuuluviin aineistosta haastateltavien oma ääni. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tuloksena syntyi neljä pääluokkaa, joista kunkin alle kuuluu vapaaehtoisten erilaisia motiiveja, joista vapaaehtoistyön motivaatio syntyy sekä muita motivaatioon vaikuttavia tekijöitä. Aineiston analyysin pääluokat ovat: 1. Vapaaehtoinen 2. Asiakas-avuntarvitsija 3. Vakaumus ja kirkkoinstituutio 4. Yhteiskunta. Ensimmäiset kaksi pääluokkaa liittyvät motivaatioon vapaaehtoistyön käytännön tason toiminnassa, ja kaksi viimeistä pääluokkaa liittyvät motivaatioon kirkollisen ja yhteiskunnallisen tason konteksteissa. Vastaukset tutkimuskysymyksiin integroituvat pääluokkien alle.</p> <p>Aikaisemmassa tutkimuksessa vapaaehtoisten motivaatioon on liitetty egoistisia, altruistisia ja solidaarisia motiiveja, joita myös omassa aineistossani esiintyi. Näiden motiivien lisäksi aineistoni perusteella vapaaehtoisten motivaatioon vaikuttavat olennaisesti myös vapaaehtoisten oma elämänhistoria ja nykytilanne, velvollisuudentunto, työn koettu vastavuoroisuus sekä yhteiskunnallinen tilanne erityisesti vanhus- ja hoivapolitiikan näkökulmista. Seurakunnilta saatu koulutus ja tuki koettiin haastatteluissa positiiviseksi ja motivaatiota tukevaksi ja niiden puute taas vastaavasti epävarmuutta luovaksi ja motivaatiota syöväksi. Kirkollisen kontekstin merkitys ja joillakin haastateltavilla myös hengellisyys näyttäytyivät merkityksellisinä tekijöinä ja tukivat halua osallistua vapaaehtoistoimintaan seurakunnan kautta. Vapaaehtoiset kokivat vapaaehtoistyön olevan arvokas lisä vanhustyössä, jossa päävastuu kuuluu heidän nähdäkseen kuitenkin julkiselle sektorille, omaisille ja merkittävissä määrin myös kirkolle. He kokivat osallistuvansa merkittävään yhteiskunnalliseen työhön, mikä osaltaan tuki heidän motivaatiotaan. Tutkimukseni perusteella seurakunnan vapaaehtoisten motivaatio koostuu useista erilaisista motiiveista, mutta niiden lisäksi vapaaehtoisten motivaation tutkimuksessa tulee ottaa huomioon myös yksilöiden elämänhistoria sekä vapaaehtoistyötä järjestävän tahon ja yhteiskunnallisen kontekstin vaikutus. Aineistoni perusteella kaikki nämä ulottuvuudet vaikuttavat yhtä aikaa vapaaehtoisten motivaatioon ja muokkaavat sitä vapaaehtoistyössä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord vapaaehtoistyö, motivaatio, seurakunta, vapaaehtoiset, ikääntyneet, vanhustyö		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

1. Johdanto	1
2. Vapaaehtoistyö ja sen tutkimus.....	4
2.1. Vapaaehtoistyö ilmiönä	4
2.2. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vapaaehtoistyö ja vanhustyön konteksti	8
2.3. Ikääntyneiden parissa tehtävä seurakuntien vapaaehtoistyö Espoossa.....	12
3. Teoreettinen viitekehys.....	14
3.1. Vapaaehtoisten motiivit tutkimuksessa	14
3.2. Koulutus, tuki ja motivaatio.....	18
4. Tutkimustehtävä ja tutkimuksen toteuttaminen	21
4.1. Tutkimustehtävä, tutkimuksen aineisto ja sen keruu.....	21
4.2. Aineiston analyysi.....	24
4.3. Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	28
5. Vapaaehtoisten motivaatio käytännön tason vapaaehtoistoiminnassa	31
5.1. Vapaaehtoinen	31
5.2. Asiakas-avuntarvitsija.....	40
6. Vapaaehtoisten motivaatio kirkollisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa.....	47
6.1. Vakaumus ja kirkkoinstituutio	47
6.2. Yhteiskunta.....	56
7. Johtopäätökset	65
7.1. Tuloksia ja vertailua.....	65
7.2. Tulevaisuuden suuntia.....	74
8. Lähde- ja kirjallisuusluettelo	76
Lähteet ja apuneuvot.....	76
Kirjallisuus.....	77
LIITE 1. Teemahaastattelurunko	85

1. Johdanto

Vapaaehtoistyöllä on suuri merkitys yhteiskunnalle niin taloudellisesta kuin inhimillisestä näkökulmasta.¹ Se hyödyttää sekä siihen osallistuvia yksilöitä, että sitä ohjaavia tahoja ja laajemmin myös erilaisia yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Vapaaehtoisina toimivat ihmiset saavat vapaaehtoistyöstä itselleen esimerkiksi palkitsevaa ajanvietettä, kun taas esimerkiksi lähimmäispalvelujen asiakkaat puolestaan saavat vapaaehtoisilta tukea ja kaivattua seuraa. Vapaaehtoistyö myös vahvistaa yksilöiden ja yhteisöjen sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Vapaaehtoistyötä ohjaavien tahojen kannalta vapaaehtoistyö tukee ammattimaista työtä vapauttamalla aikaa sekä resursseja muuhun työhön. Vapaaehtoistoiminta siis tukee yhteiskunnan hyvinvointipalveluja ja sen kautta myös demokratia ja kansalaisvaikuttaminen säilyvät elävänä osana yhteiskuntaa.² Suomalaisen yhteiskunnan merkittävimpiä haasteita tällä hetkellä on väestön ikääntyminen, minkä vuoksi vapaaehtoistyö hyvinvoinnin edistäjänä ja tilanteeseen yhtenä vastaajana on saanut kasvavaa huomiota sekä yleisessä keskustelussa että tieteellisen tutkimuksen alalla.³

Väestön ikärakenne Suomessa on kääntymässä pääläelleen tulevien vuosien aikana, kun suuret ikäluokat lähestyvät eläkeikää. Vuonna 2017 yli 65-vuotiaita Suomen väestöstä oli 21,4 prosenttia. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaiden määrä tulee olemaan 25,6 prosenttia väestöstä, ja vuonna 2060 prosenttiyksikön on ennustettu kohoavan 28,8 prosenttiin.⁴ Tämä aiheuttaa haasteita Suomen huoltosuhteelle, mutta samalla toinen merkittävä kysymys on se, miten vanhustenhuolto pystytään tulevaisuudessa järjestämään. Ikääntyneiden hyvinvointi ja sitä tukevat palvelut ovat Suomessa perinteisesti kuuluneet vahvan julkisen sektorin vastuulle. Hoivatyö on jo kuitenkin kriisiytynyt, ja ikääntyneiden palvelut ovat herättäneet paljon keskustelua esimerkiksi niihin kohdistuvien säästötoimenpiteiden sekä ikääntyneiden asumisratkaisujen osalta. Pöyhösen mukaan hoivatyössä aiemmin vaikuttaneet arvot ovat alkaneet jäädä markkina-arvojen painostuksen alle. Toisin sanoen julkisen sektorin etiikka tai eetos ovat jäämässä talousorientoituneen ympäristön jalkoihin.⁵

Hyvinvoinnin sekataloudessa julkisen sektorin lisäksi sosiaalipalvelujen ja hoivan tuottamiseen osallistuvat perheet, yksityinen sektori sekä kolmannen sektorin toimijat, joihin

¹ Marjovuori 2017, 11.

² Yeung 2002, 11, 71; Matthies 2005, 306–307.

³ Räihä et al. 2012, 224.

⁴ Väestö. Tilastokeskuksen www-sivut.

⁵ Pöyhönen 2015, 11.

myös Suomen evankelis-luterilainen kirkko⁶ lukeutuu. Tyypillisesti seurakunnat eivät ole toimineet julkisten ostopalvelujen tuottajina, vaikka seurakuntien ja kuntien välillä on ollut myös järjestelyjä, joilla on pyritty vastaamaan joustavasti ihmisten tarpeisiin. Palvelutuotantoon osallistumisen kannalta seurakuntien toiminnot voidaan nähdä järjestöjen ja säätiöiden kaltaisessa asemassa. Useimmat seurakuntien työalojen aktiviteeteista, kuten vapaaehtoistyön organisointi, muistuttavat sellaista kolmannen sektorin toimintaa, jossa tuotetaan hyvinvointiin liittyvää toimintaa osallistumatta hoiva- tai sosiaalipalvelujen kilpailutuksiin.⁷

Muutokset julkisen sektorin arvoissa ja toimintatavoissa vaikuttavat kaikkiin vanhustyötä tekeviin tahoihin ja siten myös kirkkoon. Jo ennen hyvinvointivaltion syntyä kirkko oli tärkeimpiä ikääntyneiden auttajia, joten sen vanhustyöllä on Suomessa syvät juuret. Kirkko on perinteisesti profiloitunut heikompien puolustajana sekä auttajana, ja se on yhteiskunnallisen tilanteen vaihdellessa tarpeen tullen ottanut myös suurempaa roolia ihmisten tukijana. Kirkko on onnistunut sopeuttamaan omia toimintatapojaan vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen sopivaksi ja näin ansainnut vahvan luottamuksen kansalaisten taholta.⁸

Suomen evankelis-luterilainen kirkko tekee ja organisoi monenlaista vanhustyötä. Yksi osa kirkon tarjoamaa tukea ikääntyneille ovat vapaaehtoiset.⁹ Vapaaehtoisuus on muita ihmisiä ja yhteiskuntaa hyödyttävää toimintaa, jota vapaaehtoiset tekevät omasta tahdostaan ilman korvausta.¹⁰ Kirkon vapaaehtoiset käyvät esimerkiksi eri-ikäisten vanhusten luona pitämässä heille seuraa tai auttamassa heitä arjen askareissa.¹¹ Lisäksi vapaaehtoiset hoitavat seurakunnissa myös monenlaisia muita vapaaehtoistehtäviä ikääntyneiden parissa, kuten esimerkiksi erilaisia vanhusten kerhoihin liittyviä tehtäviä.¹² On tärkeää huomata, että vapaaehtoistyö ei kirkon taholta koske varsinaisesti fyysistä hoivaa. Vapaaehtoiset toimivat kuitenkin merkittävänä kirkon vanhustyön voimavarana ja tukena muulle kirkon vanhustyölle, kuten esimerkiksi diakoniatyölle. Vaikka ruumiillisuus on hoivan käsitteen määrittelyssä yleensä vahvasti läsnä keskeisenä piirteenä, ei hoiva tarkoita pelkästään fyysisiä toimenpiteitä. Ihmisen psykofyysisen kokonaisuuden huomioimiseen liittyvät myös sosiaaliset ja psyykkiset ulottuvuudet, joihin vapaaehtoistyö pystyy osaltaan vastaamaan.¹³ Kirkon vapaaehtoiset ovat

⁶ Jatkossa myös vain 'kirkko'.

⁷ Kallunki 2014, 4; Kuronen 2015, 118; Pöyhönen 2015, 13.

⁸ Pöyhönen 2015, 11.

⁹ Ystävötoiminta. Suomen ev.lut. kirkon www-sivut; Kirkon vanhustyön strategia 2015, 18.

¹⁰ Pessi & Orvasaari 2010, 9.

¹¹ Ystävötoiminta. Suomen ev.lut. kirkon www-sivut; Kirkon vanhustyön strategia 2015, 18.

¹² Senioritoimintaa. Espoon seurakuntayhtymän www-sivut.

¹³ Knijn & Kremer 1997, 328–330; Tedre 2003, 64–65; Hartikainen 2011, 16.

merkittävässä roolissa tukemassa ikääntyneiden psykososiaalista hyvinvointia, minkä vuoksi heidän näkökulmansa tutkiminen ja heidän äänensä saattaminen kuuluviin on mielekästä.

Kun otetaan huomioon tuleva väestörakenteen muutos, on todennäköistä, että kolmannen sektorin ja sitä myöten kirkon rooli ikääntyneiden hoidossa ja tuessa tulee kasvamaan. Osa tästä työstä tapahtuu vapaaehtoistyön kautta. Asetelma ei liene liian kaukaa haettu, sillä jo viimeisen parinkymmenen vuoden sisällä on hyvinvointipalveluita siirretty enenevässä määrin julkiselta sektorilta kirkon, vapaaehtoisten ja erilaisten järjestöjen vastuulle.¹⁴ Myös tämän tilanteen vuoksi on ajankohtaista tutkia kirkon kautta vapaaehtoistyötä tekeviä. Vapaaehtoiset eivät ole itsestään selvä resurssi vaan heidän on itse vapaaasta tahdostaan kiinnostuttava vapaaehtoistoiminnasta ja haluttava toimia vapaaehtoisina. Mistä motiiveista tai muista syistä heidän motivaationsa koostuu? Miten vapaaehtoistyön organisointi, etenkin koulutus ja saatavilla oleva tuki, vaikuttavat vapaaehtoisten motivaatioon? Miten he kokevat oman asemansa vapaaehtoisina vanhustyön kentällä? Vapaaehtoisten motivaation tutkiminen voi hyödyttää vapaaehtoistoimintaa järjestäviä organisaatioita, jotta ne osaavat kohdentaa viestintäänsä paremmin sekä kiinnittää huomiota vapaaehtoisten sitouttamiseen, tukemiseen ja viihtymiseen sekä toiminnan sujuvaan organisointiin.

Tässä tutkielmassa tutkin ikääntyneiden parissa toimivien seurakunnan vapaaehtoisten motivaatiota vapaaehtoistyössä. Haastattelemanani vapaaehtoiset tulevat kolmesta eri espoolaisesta seurakunnasta ja toimivat niin erilaisissa vanhusten kerhoissa kuin myös Espoon seurakuntayhtymän lähimmäispalvelussa, joka kulkee nimellä ArkiYstävä-toiminta. Se on seurakunnan ystävävälitystä, jossa voi suuntautua esimerkiksi ikääntyneiden luona vierailuun.¹⁵ Seuraavaksi pohjustan tutkimustani luomalla katsauksen vapaaehtoistyön käsitteeseen sekä siihen ilmiönä niin kansainvälisesti kuin Suomessa. Samalla tuon esiin aikaisemman vapaaehtoistoimintaa koskevan tutkimuksen tuloksia. Luon myös katsauksen vapaaehtoistoiminnan rooliin ja organisointiin Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa sekä vapaaehtoistyön ja kirkon vanhustyön yhteyksiin. Kolmannessa luvussa luon teoreettista viitekehystä pohjaksi oman aineistoni tulosten käsittelylle. Käytännössä esittelen aikaisemman vapaaehtoisten motivaatiotutkimuksen tuloksia sekä hahmottelen koulutuksen, tuen ja motivaation välisiä yhteyksiä aikaisemman tutkimuksen perusteella.

¹⁴ Grönlund 2012, 17.

¹⁵ ArkiYstävä-toiminta. Kirkko Espoossa [www-sivut](http://www.sivut.fi).

2. Vapaaehtoistyö ja sen tutkimus

2.1. Vapaaehtoistyö ilmiönä

Vapaaehtoistyölle tai vapaaehtoistoiminnalle ei ole olemassa mitään yksiselitteistä ja yleisesti hyväksyttyä määritelmää vaan näitä käsitteitä saatetaan käyttää eri merkityksissä kontekstin mukaan. Kansainvälisessä vapaaehtoistyötä koskevassa tutkimuksessa vapaaehtoistyön käsitteen kontekstuaalisuus on otettu huomioon. Vapaaehtoistoiminta määritellään eri maissa ja kulttuureissa usein hieman eri tavalla painottaen enemmän joko toimintamuotoja, henkilöitä tai laajempaa kontekstia. Vapaaehtoistyötä 21 maassa tutkinut Govaart kumppaneineen on kuitenkin määritellyt tietyt yhteiset elementit vapaaehtoistyön määritelmille. Heidän mukaansa vapaaehtoistyön määrittelylle yhteistä on käsitys, että vapaaehtoistyössä on kyse palkattomasta ja pakottamattomasta toiminnasta, jota tehdään muiden ihmisten tai yhteisön eduksi.¹⁶ Tähän palkattomuuden ja pakottamattomuuden pohjaan lisään muista määrittelyistä tätä tutkimusta varten vielä käsitykset siitä, että vapaaehtoistoiminta on kaikille avointa ja että sitä tehdään tavallisen ihmisen tiedoilla ja taidoilla hyödyntäen niin omaa persoonallisuutta kuin elämäkokemusta. Sen avulla ei siis ole tarkoitus korvata ammattityötä.¹⁷ Toisin sanoen vapaaehtoistyöhön liittyy keskeisimpinä piirteinä olennaisesti halu osallistua siihen omasta vapaasta tahdosta, hyödyllisyys yhteiskunnalle ja työn tekeminen ilman taloudellisen hyödyn tavoittelua.¹⁸

Oppenheimerin mukaan virallisten organisaatioiden ulkopuolella tapahtuva vapaaehtoisuus jää yleensä huomioimatta määrittelyissä. Tällaista vapaaehtoisuuden muotoa kutsutaan tutkimuksessa yleensä epäviralliseksi vapaaehtoisuudeksi.¹⁹ Sitä voi olla esimerkiksi naapuriapu eli toisin sanoen epävirallisella vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan palkatonta apua, jota yksilö antaa ihmisille, jotka eivät ole hänelle sukua.²⁰ Yleisesti ottaen voi siis sanoa, että vapaaehtoistyön määrittelyjen joustavuuteen ja liukuvuuteen liittyy keskeisenä kysymys siitä, huomioidaanko epävirallista vapaaehtoistyötä vai ei. Vapaaehtoistyön voidaan esimerkiksi määritellä olevan ainoastaan toimintaa, joka hyödyttää kolmatta osapuolta perhe- ja ystäväpiirin ulkopuolella, jolloin se jättää ulkopuolelle suuren osan epävirallisesta vapaaehtoistyöstä.²¹ Tässä tutkimuksessa fokukseni on nimenomaan virallisten organisaatioiden eli seurakuntien järjestämässä vapaaehtoistyössä. Kuten myöhemmin tuloslukuissa nostan esille, tutkimusta

¹⁶ Pessi & Oravasaari 2010, 9.

¹⁷ Harju et al. 2001, 34; Mykkänen-Hänninen 2007; 11; Pessi & Oravasaari 2010, 9.

¹⁸ YK:n määritelmä vapaaehtoisuudesta 2001.

¹⁹ Oppenheimer 2008, 12.

²⁰ Rochester et al. 2010, 20.

²¹ Pessi & Oravasaari 2010, 10.

varten haastatellut toisinaan viittasivat kuitenkin myös tekemäänsä epäviralliseen vapaaehtoistyöhön tai korostivat sen merkitystä.

Vapaaehtoistyölle ei siis ole olemassa yleisesti hyväksyttyä määritelmää, mutta perustan käsitykseni edellä mainitsemilleni määrittelyille: Vapaaehtoistyö on palkatonta ja perustuu yksilön omalle vapaalle tahdolle osallistua toimintaan. Se on kaikille avointa ja hyödyttää muita ihmisiä tai yhteiskuntaa. Erityisesti ArkiYstävä-toiminnan kannalta tärkeäksi nousee määrittely, jonka mukaan vapaaehtoistyötä tehdään tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin, sillä tätä vastaava maininta löytyy myös ArkiYstävä-toiminnan kuvauksesta.²²

Käytän tässä tutkielmassa sanaa vapaaehtoistyö kuvamaan kaikkea sitä toimintaa, jota saatetaan tutkimuksessa nimittää esimerkiksi vapaaehtoistoiminnaksi tai jopa kansalaistoiminnaksi. Käsitteet on joissain tutkimuksissa erotettu toisistaan, jolloin esimerkiksi vapaaehtoistoiminta ymmärretään vapaaehtoistyötä laajempänä käsitteenä eli siihen voi sisältyä myös aktiviteetteja, jotka eivät kuulu varsinaiseen käytännön vapaaehtoistyöhön.²³ Selkeyden vuoksi käytän tässä tutkielmassa kuitenkin sanaa vapaaehtoistyö ja joskus myös vapaaehtoistoiminta tällöin pitäen niitä samansisältöisinä käsitteinä, kuten esimerkiksi Pessi ja Oravasaari (2010) ovat tehneet.²⁴ Tekijäkäsitteenä tulen käyttämään sanoja vapaaehtoinen ja vapaaehtoistyöntekijä niin ikään keskenään neutraaleina ja samansisältöisinä synonyymeinä, kuten jälleen Pessi ja Oravasaari ovat omassa tutkimuksessaan tehneet.

Gavelin ja Svedbergin tutkimuksessa selvitettiin, että väkilukuun suhteutettuna epävirallista vapaaehtoistyötä tekee noin 39 prosenttia tutkittujen 153 valtion aikuisesta väestönosasta.²⁵ Tutkimus perustui gallupiin, jossa epävirallista vapaaehtoisuutta mitattiin kysymällä tuntemattomien auttamisesta viimeisen kuukauden sisällä. Vastauksia kerättiin 153 maassa noin tuhannelta ihmiseltä. Samassa gallupissa mitattiin myös virallista vapaaehtoisuutta, jota yksilö tekee palkattomasti jonkinlaisen ryhmän tai organisaation kautta. Tulosten mukaan virallisessa vapaaehtoistoiminnassa on mukana keskimäärin 16 prosenttia tutkittujen maiden populaatioista.²⁶ Vapaaehtoistoiminnan on todettu muutenkin olevan suosittua, ja etenkin järjestöjen ja yhdistysten kautta tehty vapaaehtoistyö on jatkuvassa kasvussa ympäri maailman ja niin myös Suomessa.²⁷

²² Tule vapaaehtoiseksi. Espoon seurakuntayhtymän www-sivut.

²³ Valliluoto 2014, 13–14.

²⁴ Samoin myös esimerkiksi Laimio & Välimäki 2011; Valliluoto 2014.

²⁵ Smith et al. 2016, 1257–1259.

²⁶ Rochester et al. 2010, 20; Smith et al. 2016, 1257–1259.

²⁷ Smith et al. 2016, 1274; Marjovuori 2017, 11–12.

Vapaaehtoisuutta on olemassa myös niissä maissa, joissa julkinen sektori kantaa suurimman vastuun kansalaistensa hyvinvoinnista ja hyvinvointiin liittyvistä tarpeista. Poliittinen malli vaikuttaa enemmän siihen, millaista vapaaehtoisuus on kuin siihen, missä määrin ihmiset osallistuvat vapaaehtoistyöhön.²⁸ Suomalaista hyvinvointimallia on luonnehdittu vahvaksi sosiaalidemokraattisesti hyvinvointimalliksi, jossa hyvinvointivaltio ja vapaaehtoisuutta tukevat sekä vahvistavat toisiaan.²⁹ Hyvinvoinnin järjestämisvastuiden jakautumisella valtion, markkinoiden ja perheiden kesken voi olla vaikutusta vapaaehtoistyön tarpeisiin, normeihin ja motiiveihin.³⁰ Suomalaisessa mallissa vapaaehtoistyö liittyy useimmiten vapaa-aikaan ja itsensä toteuttamiseen sekä altruismiin eikä esimerkiksi yhteiskunnallisiin tarpeisiin tai odotuksiin.³¹ Kuitenkin viime vuosikymmenien aikana tuottavuus ja kilpailu ovat saaneet yhä enemmän jalansijaa poliittisessa keskustelussa, ja markkinatalouden periaatteet ovat heikentäneet vastavuoroisuutta, tasa-arvoa ja solidaarisuutta, jotka ovat aiemmin olleet keskeisiä piirteitä suomalaiselle hyvinvointivaltiolle ja vapaaehtoiselle sektorille. Tutkimuksessa on noussut esiin kysymys siitä, miten nämä muutokset vaikuttavat suomalaisiin yhteiskunnallisiin arvoihin ja normeihin sekä sitä myöten juuri myös vapaaehtoistyön tarpeisiin, normeihin ja arvoihin.³²

Suomi on aktiivinen vapaaehtoistoiminnan maa. Suomalaisten osallistuminen vapaaehtoistyöhön on huomattavaa myös kansainvälisissä vertailuissa.³³ Kansalaisareenan maaliskuussa 2018 kokoaman aineiston mukaan Suomessa vapaaehtoistoimintaan osallistuvien määrä on noin 40 prosentin lukemissa. Selvityksen mukaan vapaaehtoistyöhön osallistuvien määrä Suomessa on kohonnut 33 prosentista (2015) 40 prosenttiin (2018), mutta toisaalta vapaaehtoistyötä tehdään tuntimäärällisesti aiempaa vähemmän.³⁴ Toisin sanoen ihmiset käyttävät vapaaehtoistyöhön vähemmän aikaa kuin aiemmin, mutta vapaaehtoisten määrä on kasvanut. Kansalaisareenan selvityksen mukaan naiset ja nuoret tekevät eniten vapaaehtoistyötä, kun taas miesten ja ikäihmisten osuus on vähentynyt. Suosituinta on pitkäkestoinen ja järjestöjen kautta kasvokkain tapahtuva vapaaehtoistyö.³⁵ Lisäksi aineistossa huomionarvoista on se, että kolmasosa niistä suomalaisista, jotka eivät ole mukana

²⁸ Grönlund 2012, 15.

²⁹ Grönlund 2012, 16–17; Salamon et al. 2017, 87–88.

³⁰ Grönlund 2012, 15.

³¹ Grönlund 2012, 16–17; Salamon et al. 2017, 87–88.

³² Grönlund 2012, 17.

³³ Nylund & Yeung 2005, 14.

³⁴ Stranius (2018). Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Kansalaisareena.fi

³⁵ Stranius (2018). Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Kansalaisareena.fi

vapaaehtoistyössä, osoittavat tutkimuksen mukaan kiinnostusta vapaaehtoistyöhön eli vapaaehtoistyön kasvumahdollisuudet ovat Suomessa hyvät.³⁶

Vapaaehtoistyötä on tutkittu paljon ja monitieteellisesti sekä Suomessa että kansainvälisesti.³⁷ Huomiota on kiinnitetty niin vapaaehtoistyötä järjestäviin tahoihin, vapaaehtoistyön asiakkaisiin kuin erityisesti itse vapaaehtoiisiin. Osa tutkimuksesta on keskittynyt ikääntyneiden parissa toimiviin vapaaehtoiisiin. Vapaaehtoiset ovat tärkeä osa vanhustyötä ja vanhustenhuoltoa suomalaisessa yhteiskunnassa lisäresurssina varsinaisen ammattityön ohella. Vanhustyössä toimii lukuisia vapaaehtoisia, joista moni on itsekin ikäihminen.³⁸ Väestön ikärakenteen muutoksen vuoksi julkisen sektorin palvelujen kysyntä kasvaa, jolloin julkisen vallan ja kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet vastata kasvavaan kysyntään ovat suhteellisen heikot. Tulevaisuudessa vanhustenhuollossa kaivataan paljon lisää vapaaehtoisia. Suurten ikäluokkien eläköityessä vapaaehtoisjärjestöjen piirissä on esiintynyt toivetta, että ainakin osa eläkkeelle siirtyvistä ryhtyisi vapaaehtoistyöhön esimerkiksi juuri ikääntyneiden parissa. Vapaaehtoistyön toivotaan täydentävän julkisen vallan sosiaalista vastuuta, kun kansalaiset kohtaavat elämässään vaikeita tilanteita. Monet vapaaehtoisjärjestöt onnistuvat tavoittamaan myös sellaisia apua tai tukea tarvitsevia henkilöitä, jotka eivät ole hakeutuneet julkisen palvelujärjestelmän piiriin, minkä vuoksi vapaaehtoistyöllä on myös keskeinen merkitys ikääntyneistä huolehtimisen kannalta.³⁹

Ensisijaisesti vapaaehtoisten panoksesta hyötyvät autettavat ikääntyneet, joiden elämään vapaaehtoisten apu tuo lisää aktiivisuutta esimerkiksi liikuntarajoitteen hankaloittaessa elämää. Lisäksi esimerkiksi palvelutalojen näkökulmasta vapaaehtoisten antama panos mahdollistaa henkilökunnan paremman keskittymisen ammatillisiin tehtäviin, ja palautekyselyissä vapaaehtoistyö on nähty oleellisena ja hyvin tärkeänä voimavarana palvelutaloille.⁴⁰ Myös vanhustyössä toimivat vapaaehtoiset ovat raportoineet saavansa toiminnasta paljon itselleen.⁴¹ Esimerkiksi Äyräväisen ja kumppanien haastattelemat eläkkeellä olevat ikääntyneiden parissa toimivat vapaaehtoiset kokivat saavansa vapaaehtoistyöstä sisältöä siirtymävaiheen⁴² elämään ja opastusta omaan vanhenemiseensa. He kokivat vapaaehtoistyössä kaksisuuntaista ystävyyttä sekä näkivät työnsä olevan merkityksellistä. He kokivat myös saavansa tuoda ikääntyneiden elämään inhimillisyyttä tarjoamalla konkreettista apua, aikaa ja kuulevan korvan.

³⁶ Valliluoto 2017, 57.

³⁷ Ks. esim. Nylund & Yeung 2005; Rochester et al. 2010, Smith, Stebbins & Grotz 2016; Marjovuo 2017.

³⁸ Utriainen 2011, 23, 30.

³⁹ Pessi & Saari 2011, 27; Seppänen & Pessi 2011, 166; Särkelä 2011, 304; Utriainen 2011, 23.

⁴⁰ Utriainen 2011, 23, 30.

⁴¹ Utriainen 2011, 23, 30; Äyräväinen et al. 2019, 7–13.

⁴² Työelämästä eläkkeelle siirtyminen.

Haastateltujen kokema kaksisuuntainen vastavuoroisuus syntyi kokemuksesta, että he saivat itse avartaa ikääntyneiden arkea, mutta samalla heidän omakin arkensa avartui.⁴³ Myös muussa aikaisemmassa tutkimuksessa vapaaehtoiset ovat kertoneet kokevansa vapaaehtoistyöhön osallistumisen olevan voimauttavaa ja lisänneen heidän aktiivisuuttaan muunkinlaisessa kansalaistoiminnassa. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen näyttää siis lisäävän sosiaalista pääomaa niin yksilön kuin yhteisöjen tasolla.⁴⁴

Vapaaehtoistyön suosion kasvaessa myös vapaaehtoistyön kenttä elää jatkuvassa muutoksessa. Harva vastustaa vapaaehtoistyötä, minkä vuoksi mahdollisuuksien vapaaehtoistyön kehittämiseksi voidaan katsoa olevan hyvät.⁴⁵ Marjovuon mukaan suosion kasvu tuo mukanaan myös erilaisia uhkakuvia esimerkiksi vapaaehtoistyön oletetun ominaislaadun muutoksesta tai systemaattisen kehittämisen seurauksista, minkä vuoksi vapaaehtoistyön ymmärtäminen ilmiönä on jatkuvasti ajankohtaista. Hän korostaa, että vapaaehtoistyössä on kyse paljosta muustakin kuin vain avun tarjoamisesta. Vapaaehtoistoiminta sisältää merkityksiä, jotka ulottuvat pitkälle ihmiselämän eri alueille, minkä vuoksi vapaaehtoistyön kehittäminen vaatii ilmiön syvällistä ymmärtämistä.⁴⁶

2.2. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vapaaehtoistyö ja vanhustyön konteksti

Vanhustyön tutkimuksessa vapaaehtoisilla on todettu olevan tärkeä ja merkityksellinen asema ikääntyneiden hoivaajina, ystävinä, omaisten korvaajina ja aktivoijina.⁴⁷ Pääkaupunkiseudun nuorten aikuisten keskuudessa ikääntyneiden auttaminen oli yhdessä vammaisten ja muiden niin sanotusti altavastaajaryhmien kanssa toiseksi suosituin vapaaehtoistyön ala Grönlundin tutkimuksessa.⁴⁸ Myös kirkon kontekstissa 1990- ja 2000-luvuilla lähimmäispalvelun kautta ikääntyneiden ystävänä tai auttajana toimiminen on kasvattanut suosiotaan.⁴⁹ Ikääntyneet vaikuttavat olevan ryhmä, jonka koetaan tarvitsevan apua ja tukea ja jonka auttamiseen siten mielellään osallistutaan.

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on tärkeä, mutta paikoitellen ristiriitainen rooli vanhustyön kentällä. Kansalaiset ja sosiaalityöntekijät kohdistavat kirkkoon paljon erilaisia odotuksia ja odottavat sen kantavan rooleja, jotka ovat aiemmin kuuluneet tai edelleen kuuluvat julkiselle sektorille. Pöyhösen mukaan kirkon tehtäväksi koetaan yhä useammin ihmisten

⁴³ Äyräväinen et al. 2019, 7–13.

⁴⁴ Pessi & Oravasaari 2010, 163–165; Thitz 2013, 43.

⁴⁵ Marjovuori 2017, 11.

⁴⁶ Marjovuori 2017, 11–12.

⁴⁷ Hartikainen 2009, 131.

⁴⁸ Grönlund 2012, 81.

⁴⁹ Grönlund & Pessi 2011, 233.

välisen solidaarisuuden vahvistaminen, jota tarvitaan erityisesti silloin kun yksilöiden vastuu itsestään ja lähipiirinsä ikääntyneistä lisääntyy. Kirkon toivotaan ja oletetaan ottavan vastuuta vanhusväestöstä.⁵⁰

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä tehtävästä vapaaehtoistyöstä löytyy myös melko hyvin tutkimusta.⁵¹ Merkittävä osa tutkimuksesta, joka liittyy kirkkoon ja vanhenevaan väestöön keskittyy ikääntyvien näkökulmaan, kun taas vanhustyön vapaaehtoisten näkökulma on jäänyt vähäiseksi. Tutkimusten mukaan kirkon kontekstissa syntyneillä sosiaalisilla suhteilla on positiivinen yhteys kirkon ikääntyneiden jäsenten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin.⁵² Ikääntyneet toivovat saavansa kirkolta apua ja tukea suruun, yksinäisyyteen sekä kriiseihin, kuten esimerkiksi oman tai läheisen sairauden kohtaamiseen.⁵³ Suomalaiset asettavat kirkolle paitsi odotuksia käytännön toiminnasta myös osallistumisesta julkiseen arvoja koskevaan keskusteluun.⁵⁴ Vapaaehtoistyö on yksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tavoista vastata näihin sille asetettuihin odotuksiin. Grönlundin ja Pessin arvion mukaan kirkko on myös pyrkinyt aktiivisesti korostamaan rooliaan yksilöiden auttamishalun kanavoijana.⁵⁵ Kirkon tarjoamat vapaaehtoistyön mahdollisuudet kiinnostavat suomalaisia ja kirkon vapaaehtoistoimintaa on pyritty jatkuvasti kehittämään.⁵⁶

Organisoitu vapaaehtoistoiminta alkoi kehittyä suomalaisissa seurakunnissa 1960-luvun jälkipuoliskolla ja samaan aikaan tapahtui ajattelumallin muutos seurakuntadiakoniasta diakoniaseurakuntaan. Käytännössä tämä merkitsi näkemystä siitä, että seurakunnan tehtävä ei ole ainoastaan diakoniatyön ylläpitäminen vaan koko seurakunnan olemus yhteisönä on diakoninen.⁵⁷ Vuonna 2015 hyväksytty *Jokainen on osallinen - Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjaukset* –asiakirja on tuorein kirkon vapaaehtoistyötä ohjaava asiakirja, jonka mukaan ”Vapaaehtoistoiminta ei ole erillinen toimintamuoto vaan tapa elää todeksi kristillistä uskoa ja kasteeseen perustuvaa yhteistä pappeutta. Vuosikymmenten aikana kirkko on luonut, kehittänyt ja toteuttanut monenlaista vapaaehtoistoimintaa. Se on laajaa, ja siihen osallistuu tuhansia ihmisiä joka viikko”.⁵⁸

⁵⁰ Grönlund & Pessi 2011, 235; Pöyhönen 2015, 45–47.

⁵¹ Ks. esim. Yeung 2004a; Oravasaari & Viljanen 2010; Grönlund & Pessi 2011; Gävert & Haataja 2014; Porkka 2019.

⁵² Booth et al. 2004, 7–8, 12–13; Krause 2008, 78, 91–92.

⁵³ Gothóni 2009, 21; Grönlund 2014, 92.

⁵⁴ Grönlund & Pessi 2011, 235.

⁵⁵ Grönlund & Pessi 2011, 234.

⁵⁶ Oravasaari 2010, 48–49.

⁵⁷ Harju et al. 2001, 48.

⁵⁸ *Jokainen on osallinen – Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjaus* 2015, 4.

Moni suomalainen osallistuu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vapaaehtoistoimintaan, ja vapaaehtoisaktiivisuus kirkon piirissä on eurooppalaista kärkikastia.⁵⁹ Gallup Ecclesiastica 2015 -kyselyn mukaan 4 prosenttia suomalaisista tekee vapaaehtoistyötä seurakunnassa vähintään kerran kuukaudessa ja 9 prosenttia osallistuu kirkon organisoimaan vapaaehtoistoimintaan vähintään kerran vuodessa.⁶⁰ Kirkon tuoreimman nelivuotiskertomuksen mukaan vuonna 2015 seurakuntien toiminnassa oli mukana noin 100 000 suomalaista.⁶¹ Erityisesti eläkeläiset, joilla on aikaa, kokemusta ja halua vapaaehtoistehtäviin, ovat merkittävä voimavara kirkon vapaaehtoistyössä.⁶² Suosituinta nimenomaan kirkon järjestämä vapaaehtoistoiminta suomalaisten keskuudessa on yleensä ollut kahdessa vanhimmassa ikäkohortissa sekä nuorten aikuisten (18–24-vuotiaat) keskuudessa.⁶³

Kirkon vapaaehtoistoiminnan käsikirjan mukaan ”Monet valitsevat runsaasta vapaaehtoistarjonnasta juuri kirkon toiminnan, koska voivat sitä kautta toteuttaa omaa hengellisyyttään ja arjen kristillisyyttä ja toimia siten arvojensa mukaisesti.”⁶⁴ Kirkon vapaaehtoistyötä on pyritty aktiivisesti kehittämään, ja suomalaisissa seurakunnissa onkin laajat mahdollisuudet osallistua vapaaehtoistyöhön.⁶⁵ Mahdollisia vapaaehtoistehtäviä ovat esimerkiksi lähimmäispalvelu, ryhmien ja kerhojen ohjaajana toimiminen, yhteisvastuukeräyksissä ja ruokapankeissa toimiminen, tukihenkilötoiminta tai myyjäisten järjestäminen.⁶⁶ Kirkon näkökulmasta vapaaehtoistyötä näytettäisiin pidettävän arvossa. Oravasaaren tutkimuksessa 70 prosenttia seurakunnan työntekijöistä koki, että vapaaehtoistoiminta on tärkeää heidän perustehtävänsä kannalta.⁶⁷ Seurakuntalaisten osallistumisen nähdään kuuluvan olennaisesti seurakunnan perusolemuksen. Sen on koettu lisäävän yhteisöllisyyttä, antavan ihmisten elämälle merkitystä ja tuovan uusia ihmisiä mukaan seurakunnan toimintaan.⁶⁸ Vapaaehtoistoiminnalla ei kuitenkaan ole tarkoitus pyrkiä paikkaamaan seurakuntien työvoimapulaa.⁶⁹

Seurakuntien vanhustyö ei ole vain diakoniatyötä, mutta kirkon vanhustyö ja vapaaehtoistyö linkittyvät toisiinsa yleensä diakoniatyön kautta esimerkiksi diakoniatyön koordinoimana lähimmäispalveluna. Seurakuntien piirissä lähimmäispalvelujen kautta on

⁵⁹ Yeung 2004a, 89–92.

⁶⁰ Ketola 2016, 75.

⁶¹ Erilaistuva kirkko 2012–2015, 38.

⁶² Gothóni & Jantunen 2003, 78.

⁶³ Yeung 2004a, 90–91.

⁶⁴ Vapaaehtoistoiminnan käsikirja työntekijälle, 21.

⁶⁵ Grönlund & Pessi 2011, 234.

⁶⁶ Gothóni & Jantunen 2003, 78; Gothóni 2009, 62.

⁶⁷ Oravasaari & Viljanen 2010, 9–11.

⁶⁸ Oravasaari & Viljanen 2010, 44–48.

⁶⁹ Kohtaamisen kirkko 2014, 24.

otettu tavoitteeksi saada yhä useammille ikääntyneille lähimmäistyöntekijä, mikä on myös onnistunut, kun lähimmäispalveluja vahvistettu. Lisäksi monissa seurakunnissa ikääntyneiden ryhmiä ohjaavat vapaaehtoiset.⁷⁰ Gothóni ja Jantunen argumentoivat, että keskeistä olisi vielä lisätä seurakuntalaisten vapaaehtoistehtäviä kirkon vanhustyössä, koska niille on ikääntyneen väestön puolesta tilausta ja tarvetta.⁷¹

Ikääntyneiden parissa toimivat lähimmäispalvelujen vapaaehtoiset toimivat esimerkiksi kuuntelijoina, ulkoiluttajina, lukijoina, apuna kauppa- ja pankkiasioissa sekä saattohoitajina. Tehtävien kirjo on siis laaja-alainen ja moninainen. Vanhustyön vapaaehtoisiksi toivotaan tavallisia ihmisiä, jotka ovat itse sellaisessa kunnossa, että pystyvät auttamaan, tukemaan ja kuuntelemaan muita. Toiminnan organisointi ja koordinointi vaativat resursseja ja sitoutumista myös järjestävältä seurakunnalta.⁷² Tutkimuksen mukaan lähimmäispalvelun vapaaehtoisten koulutus, työnohjaus ja virkistysten järjestäminen sujuvoittavat vapaaehtoistoimintaa ja auttavan vapaaehtoisia jaksamaan työssä.⁷³ Tärkeää on myös, että vapaaehtoistyön sisällöistä ja raameista on sovittu selkeästi vapaaehtoisen ja organisoivan tahon kesken. Niin seurakunnallisen kuin sekulaarin kontekstin tutkimuksessa korostuu tasavertaisuus ammattityöntekijän ja vapaaehtoisen välillä. Vapaaehtoisuus ei siis näyttäydy ammattityön jatkeena vaan ennemmin kumppanuutena. Kuitenkin molemmissa konteksteissa tärkeänä on pidetty selkeyttä työnjaossa eli käytännössä sitä, että vain ammattityöntekijälle kuuluvat tehtävät on selkeästi määriteltä.⁷⁴ Kirkossa on laitettu painoarvoa myös vapaaehtoistoiminnan johtamiselle, mikä liittyy keskeisesti paitsi vapaaehtoisten koulutukseen myös erityisesti vapaaehtoistehtävien aikana tarjottavaan tukeen. Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjauksen mukaan ”Vapaaehtoisia ei voi pakottaa toimimaan, heitä voi vain sitouttaa ja motivoida tavoitteisiin. Tämä edellyttää johtamiskulttuuria, jossa organisaation perustehtävä ja tavoitteet ovat kirkkaasti kaikkien yhteiseen tehtävän osallistuvien mielessä”.⁷⁵ Vaikka erilaisille seurakunnille sopivat erilaiset keinot tukea vapaaehtoistoimintaa, yleisesti ottaen toimintaa olisi hyvä suunnitella ja koordinoida seurakunnassa kokonaisuutena.⁷⁶

Aiemman tutkimuksen perusteella suomalaiset seurakunnan vapaaehtoiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan uskonnollisista, sosiaalisista ja altruistisista syistä.⁷⁷ Toisaalta myös niin

⁷⁰ Gothóni & Jantunen 2003, 16–17; Oravasaari 2008, 81.

⁷¹ Gothóni & Jantunen 2003, 121–123, 137.

⁷² Gothóni 2009, 64, 68, 71.

⁷³ Gothóni 2009, 64, 68, 71.

⁷⁴ Gothóni 2009, 64; Hartikainen 2009, 131–132.

⁷⁵ Jokainen on osallinen – Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjaus 2015, 12–13.

⁷⁶ Oravasaari & Viljanen 2010, 44–48.

⁷⁷ Yeung 2004a, 131–132.

sanotusti egoistiset tai individualistiset syyt osallistua vapaaehtoistoimintaan ovat hyvin yleisiä havaintoja motivaatiotutkimuksessa. Tällaiset motiivit osallistua voivat liittyä esimerkiksi vapaaehtoisen itsensä kehittämiseen.⁷⁸ Käsittelen vapaaehtoistyön motiiveja laajemmin tämän tutkielman luvussa 3. Kirkon vapaaehtoisten näkökulmasta löytyy muutenkin hyvin tutkimusta⁷⁹, mutta kirkon ikääntyneiden parissa toimivien vapaaehtoisten näkökulma on jäänyt tutkimuksessa vähemmälle enkä löytänyt tätä tutkimusta varten ajantasaista tutkimusta aiheesta. Lähinnä omaa aiheettani löytyy joitakin pro gradu -tutkielmia⁸⁰, jotka ovat kuitenkin jo yli kymmenen vuotta vanhoja. Kirkon vanhustyötä ja vapaaehtoisia käsittelevä tutkimus on siis jo melko vanhaa, minkä vuoksi tuoreelle tutkimukselle löytyy aukko tutkimuskentällä. Tähän tarpeeseen pyrin vastaamaan tällä tutkielmalla.

2.3. Ikääntyneiden parissa tehtävä seurakuntien vapaaehtoistyö Espoossa

Tätä tutkimusta varten olen haastatellut Espoossa kolmeen eri seurakuntaan kuuluvia vapaaehtoisia, minkä vuoksi on olennaista avata espoolaisten seurakuntien vapaaehtoistyön kontekstia. Kirkko Espoossa www-sivujen mukaan Espoon seurakunnissa on laaja valikoima tehtäviä vapaaehtoisille seurakuntalaisille. Osa tehtävistä on työskentelyä ikääntyneiden parissa esimerkiksi vanhusten kerhon ohjaajana tai ArkiYstävä-toiminnassa eli seurakuntien lähimmäispalvelussa, jota käsittelen tässä alaluvussa vielä lisää. Seurakuntien erilaisista vapaaehtoistehtävistä kerrotaan löytyvän lisätietoa kunkin Espoon seurakuntayhtymään kuuluvan seurakunnan omilta www-sivuilla sekä Vapaaehtoistyö.fi-verkkopalvelusta. Yksittäisten seurakuntien kotisivuilla löytyy tarkempaa tietoa esimerkiksi vanhusten kerhojen ryhmänohjaajatehtävistä. Seurakuntayhtymän www-sivuilla kerrotaan, että vapaaehtoinen ei ole työssään yksin vaan hän on osa suurempaa vapaaehtoisten ryhmää ja että jokainen vapaaehtoinen saa tehtävänsä perehdytyksen ja tukea.⁸¹

Kirkko Espoossa www-sivujen mukaan ArkiYstävä-toiminta on seurakunnan ystävävälitystä. ArkiYstävä-toiminnasta voi valita tehtäviä oman mielenkiinnon ja aikataulun mukaan. Se on vapaaehtoistyötä eikä siitä makseta palkkaa. Sivujen mukaan ArkiYstävä perehdytetään tehtäviinsä eikä tehtäviin tarvita erityistä koulutusta vaan tavallisen ihmisen tiedot ja taidot riittävät.⁸² ArkiYstävä-toiminnan piiriin kuuluu monenlaisia tehtäviä, esimerkiksi ulkoiluystävänä tai kirkkokaverina toimimista, kehitysvammais- tai

⁷⁸ Nylund 2000, 135–136; Rochester et al. 2010, 123.

⁷⁹ Ks. esim. Porkka 2019, Yeung 2004a.

⁸⁰ Ks. esim. Eronen 1998; Niiranen 2001; Törnroos 2003; Oravasaari 2008.

⁸¹ Vapaaehtoiset. Kirkko Espoossa www-sivut.

⁸² ArkiYstävä-toiminta. Kirkko Espoossa www-sivut.

näkövammaistyötä, työtä viittomakielisten parissa sekä juttukaveruutta kotona tai hoivakodissa ikääntyneen kanssa.⁸³ Tässä tutkielmassa keskityn nimenomaan sellaisiin vapaaehtoisiin, jotka ovat valinneet tehtäviä, joissa ollaan tekemisissä ikääntyneiden kanssa. Ikääntyneiden tai vanhusten määrittelylle ei ole olemassa yksiselitteistä rajaa, mutta määrittelen ikääntyneet tässä tutkimuksessa 65-vuotiaiksi tai sitä vanhemmiksi henkilöiksi, sillä se on kansaneläkkeen/vanhuuseläkkeen tämänhetkinen ikäraja.⁸⁴ ArkiYstävä-toimintaan pääsee mukaan ottamalla yhteyttä oman seurakunnan ArkiYstävä-toiminnasta tai vammaistyöstä vastaavaan diakoniatyöntekijään. Seurakuntien diakonit yhdistävät vapaaehtoiset yksinäisiin tai tukea tarvitseviin ihmisiin, kuten ikääntyneisiin.⁸⁵

Espoolaiset seurakunnat tarjoavat ArkiYstävä-toiminnan vapaaehtoisille sekä myös vanhusten kerhojen ohjaajille koulutusta, virkistystä ja tukea työn ohessa. Vuosittain järjestetään kaksi ArkiYstävä-kurssia, ja lisäksi vapaaehtoisilla on mahdollisuus osallistua kuukausittaiseen vertaistukiryhmään. Kurssin käyminen ei vielä sido toimintaan, ja se on osallistujille maksuton. Koulutukseen osallistumista suositellaan, koska siellä saadaan tietoa esimerkiksi näkövammaisten tai muistisairaiden kanssa toimimisesta ja autetaan vapaaehtoisia varautumaan muutenkin mahdollisesti toiminnassa eteen tuleviin tilanteisiin. Koulutus kestää kolme päivää, ja sitä suositellaan myös niille, jotka ovat aikaisemmin toimineet ikääntyneiden parissa, sillä vapaaehtoistyössä voi tulla vastaan uudenlaisia tilanteita. Sellainen voi olla esimerkiksi vanhuksen hengelliseen tarpeeseen vastaaminen.⁸⁶

Diakonit toimivat vapaaehtoisten taustatukena ja tukevat heitä haastavissa tilanteissa sekä pitävät tarpeen mukaan yhteyttä molempiin vapaaehtoisuuteen osapuoliin. ArkiYstävä-toiminta on sosiaalista vuorovaikutusta, ja siihen liittyy antoisuuden lisäksi myös haasteellisuutta ja sitovia ulottuvuuksia. Vaikka vapaaehtoinen ei toimi ammatillisena, on hänellä oltava taito vetäytyä haastavista tilanteista. Haastavien tilanteiden purkamiseksi vapaaehtoisille on myös tarjolla kerran kuukaudessa kokoontuva luottamuksellinen työnohjausryhmä, joka perustuu vertaistuelliselle jakamiselle.⁸⁷ Seurakuntien tarjoamasta virkistystoiminnasta ei löydy tarkempaa tietoa Kirkko Espoossa [www-sivuilta](#), mutta aineistossani haastateltavat kertoivat virkistykseen sisältyvän esimerkiksi retkiä ja joulujuhlia.

⁸³ ArkiYstävä-toiminta. Kirkko Espoossa [www-sivut](#).

⁸⁴ Vanhuuseläke Kelasta. Kansaneläkelaitoksen [www-sivut](#).

⁸⁵ ArkiYstävä-toiminta. Kirkko Espoossa [www-sivut](#); Vapaaehtoistyössä vierellä kulkien. Dino-lehden [www-sivut](#).

⁸⁶ ArkiYstävä-toiminta. Kirkko Espoossa [www-sivut](#); Vapaaehtoistyössä vierellä kulkien. Dino-lehden [www-sivut](#). Vapaaehtoiset; Kirkko Espoossa [www-sivut](#).

⁸⁷ ArkiYstävä-toiminta. Kirkko Espoossa [www-sivut](#); Vapaaehtoistyössä vierellä kulkien. Dino-lehden [www-sivut](#).

3. Teoreettinen viitekehys

3.1. *Vapaaehtoisten motiivit tutkimuksessa*

Vapaaehtoistyytä tutkittaessa on olennaista kysyä, mikä saa ihmiset käyttämään vapaa-aikaansa jonkin asian hyväksi eli toisin sanoen millaisia motiiveja tai syitä heillä on lähteä mukaan ja sitoutua vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoisten motivaatiosta on tehty paljon tutkimusta, ja motiiveista on rakennettu erilaisia teorioita. Koska vapaaehtoistyö on laaja ja monialainen ilmiö sitä myös tutkitaan monialaisesti sekä poikkitieteellisesti, ja toisinaan tulokset voivat olla keskenään myös ristiriidassa. Tämän vuoksi on käytännössä mahdotonta hahmottaa vapaaehtoistyön tutkimuksen kenttää yhtenä selkeänä kokonaisuutena. Marjovuon mukaan tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin hahmottaa kokonaiskuva itse vapaaehtoistyöstä.⁸⁸

Motivaatio liittyy pohjimmiltaan olennaisesti ihmisten haluun tehdä jotakin tai olla tekemättä jotakin. Tarkemmin voidaan puhua halusta käyttäytyä tai toimia jollakin tietyllä tavalla. Motivaatio on siis psyykkinen tila ja halu, jolla toimitaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Se ei kuitenkaan aina ole välttämättä tietoista.⁸⁹ Sitä on kuvattu myös energiaksi, jolla yksilö lähtee kohti jotain tiettyä tavoitetta. Motiivit puolestaan ovat niitä uskomuksia, arvoja tai tavoitteita, jotka määrittävät millaisia asioita yksilö tavoittelee ja millaisella päättäväisyydellä tai millä standardeilla hän lähtee niitä tavoittelemaan. Yksittäiset motiivit siis virittävät ja ohjaavat ihmisen käyttäytymistä johonkin suuntaan ja motivaatio on motiivien yhdessä aikaansaama tila.⁹⁰

Motivaatiotutkimuksessa puhutaan usein sisäsyntyisestä ja ulkosyntyisestä motivaatiosta.⁹¹ Sisäsyntyinen motivaatio syntyy, kun jokin tekeminen on luonnostaan kiinnostavaa tai nautinnollista. Ulkosyntyinen motivaatio syntyy tekemisestä, jossa on erotettavissa oleva lopputulos, ja se on usein reaktiivista vastaamista ulkoa tuleviin uhkiin, paineisiin tai palkintoihin.⁹² Vapaaehtoistyön kontekstissa voi ilmetä sekä sisäsyntyistä että ulkosyntyistä motivaatiota. Motivaation sisäsyntyisyydellä tai ulkosyntyisyydellä ei ole huomattu olevan vaikutusta vapaaehtoistyöhön käytettävään aikaan.⁹³

Psykologisen ja sosiologisen tutkimuksen piirissä on esitetty erilaisia lähestymistapoja vapaaehtoisten motivaation selittämiseen. Psykologisen näkökulman mukaan ihmiset motivoituvat toimimaan, kun jonkinlainen toiminta antaa heille mahdollisuuden vastata heidän

⁸⁸ Marjovuori 2014, 14.

⁸⁹ Petri & Govern 2013, 3; Nurmi & Salmela-Aro 2017, 9–10.

⁹⁰ Peltonen & Ruohotie 1987, 37–41; Wentzel & Wigfield 2009, 1.

⁹¹ Ryan & Deci 2000, 55.

⁹² Ryan & Deci 2000, 55–56, 60–61.

⁹³ Finkelstien 2009, 656–657.

perustarpeisiinsa. Samanlainen toiminta voi vastata erilaisiin tarpeisiin, ja toisaalta eri ihmiset voivat valita myös erilaisia tapoja vastata samoihin tarpeisiin. Psykologisessa näkökulmassa motiiveja katsotaan olevan äärellinen määrä, mikä pohjautuu juuri näkemykseen motiivien ja perustarpeiden yhteydestä. Motivaation tarkasteleminen sosiologian perinteen näkökulmasta puolestaan tarjoaa erilaisen näkemyksen vapaaehtoisten syistä osallistua vapaaehtoistoimintaan. Sosiologian näkökulmasta motiiveja ei ole äärellinen määrä eivätkä ne ole vastausta erilaisiin sisäisiin tarpeisiin, vaan ne ovat erilaisia *selityksiä*, joiden avulla yksilöt pyrkivät hahmottamaan omaa osallistumistaan. Sosiologinen näkökulma pyrkii myös huomioimaan sosiaalisen kontekstin vaikutuksen vapaaehtoisten motivaatiolle. Käytännössä tämä viittaa esimerkiksi siihen, että vapaaehtoistyöhön osallistuminen on todennäköisempää, kun joku pyytää mukaan toimintaan. Sosiologinen näkökulma ei kuitenkaan jätä ihmisten tarpeita täysin huomiotta vaan siinä tarpeet nähdään yhtenä tapana selittää osallistumista.⁹⁴

Vapaaehtoistoiminnan motivaatio syntyy käytännössä useista erilaisista motiiveista. Motivaation tutkiminen on sen vuoksi rikasta, mutta toisaalta samasta syystä myös haastavaa. Esimerkiksi sisä- ja ulkosyntyiset motiivit eivät ole toisiaan poissulkevia vaan voivat esiintyä yksilöllä samanaikaisesti.⁹⁵ Sisä- ja ulkosyntyisten motiivien lisäksi eräs toinen tutkimuksessa yleinen tapa kuvata vapaaehtoisten asennoitumista vapaaehtoistyöhön on käyttää käsitteitä minä-keskeinen (egoistinen) ja sinä-keskeinen (altruistinen).⁹⁶ Toisaalta vapaaehtoistyöhön voidaan liittää myös kolmas näkökulma eli me-keskeinen (solidaarinen) toiminta. Tästä näkökulmasta auttaminen näyttäytyy solidaarisena toimintana, joka on sekä oman että muiden edun mukaista eli toisin sanoen ”meidän vuoksemme” toimimista.⁹⁷ Nämä kolme ovat useimmiten vapaaehtoisten motivaation tutkimuksessa toistuvat motiivityypit, minkä vuoksi käytän niitä myös tämän tutkimuksen teoriapohjana. Vaikka jaottelen tässä kohtaa motiiveja tämän kolmijaon alle, on hyvä huomata, että yksilöllä voi olla useita erilaisia, päällekkäisiä, sisäkkäisiä ja samanaikaisia motiiveja osallistua vapaaehtoistyöhön. Jaottelu on siis tässä mielessä keinoiteko, mutta sallii tutkimuksen piirissä työkaluna motiivien tarkemman tarkastelun. Seuraavaksi esittelen tarkemmin altruistiset, egoistiset ja solidaariset motiivit vapaaehtoistyössä ja sivuan uskonnollisuuden merkitystä vapaaehtoisten motivaatiolle, mikä on olennaista tämän tutkimuksen kirkollisen kontekstin vuoksi.

⁹⁴ Rochester et al. 2010, 122–125.

⁹⁵ Ruohotie 1998, 38.

⁹⁶ Yeung 2004a, 42. Vapaa suomennos other-oriented ja self-oriented termeistä.

⁹⁷ Laitinen & Pessi 2011, 145, 149–150.

Altruistiset motiivit nousevat usein esiin vapaaehtoisten motivaatiota käsittelevissä tutkimuksissa.⁹⁸ Altruismia on tutkittu monista näkökulmista ja monitieteellisesti paljon sekä Suomessa että kansainvälisesti⁹⁹, ja sen merkitys on vaihdellut paljon eri aikoina.¹⁰⁰ Tässä tutkielmassa katson altruismin olevan toisen hyvinvoinnin huomioon ottavaa toimintaa, kuten Saari ja kumppanit sen määrittelevät.¹⁰¹ Heidän tarkennetun määritelmänsä mukaan “Altruismi on sellainen sosiaalisen toiminnan muoto, jossa kansalainen pyrkii lisäämään toisen henkilön käytössä olevien resurssien määrää omien resurssiensa määrää vähentämällä ja jossa ensisijainen motivoiva tekijä ei ole kansalaisen oma subjektiivinen hyöty, vaan hyvinvointierojen vertailuun perustuva tulkinta oikeasta ja väärästä.”¹⁰² On kuitenkin tärkeää huomioda, että suurin osa todellisen maailman ilmiöistä sijoittuu jonnekin täydellisen itsekkyyden ja täydellisen altruismin väliselle janalle.¹⁰³

Altruismin vaihtelua voidaan selittää erilaisilla syillä, joista tutkielmani kannalta merkittävin tekijä on ihmisten uskonnollisuus.¹⁰⁴ Useimmissa uskonnoissa altruistisuus ilmenee siten, että ne kannustavat seuraajiaan käyttäytymään toiset huomioon ottavasti.¹⁰⁵ Toisaalta altruismin suuntautuminen esimerkiksi toisuskoisiin vaihtelee. Keskimäärin kirkkokunniksi institutionalisoituneet uskonnot kuitenkin edistävät altruistisia näkemyksiä, ja niiden toimintaan kuuluu toisen hyvinvointia lisäävä ja hyvää tarkoittava toiminta.¹⁰⁶ Niin uskonnollisten yhteisöjen tarjoamat verkostot kuin erilaiset opetukset, käytännöt ja uskomukset vaikuttavat tulosten mukaan yksilön altruistiseen suuntautumiseen.¹⁰⁷

Useiden tutkimusten perusteella hahmottuu muutenkin positiivinen ja vahva yhteys uskonnon ja vapaaehtoisuuden välille.¹⁰⁸ Uskonnollinen vakaumus, maailmanuskonnosta riippumatta, on yksi avaintekijä ennustettaessa vapaaehtoistyöhön osallistumista, joskin protestanttisessa liikkeessä taustan omaavilla on todettu olevan hieman suurempi todennäköisyys osallistua vapaaehtoistoimintaan.¹⁰⁹ Kristinuskon näkökulmasta yksilö kokee toisten auttamisen hyvin tärkeäksi sitä todennäköisemmin, mitä tärkeämmäksi yksilö kokee kristilliset arvot. Kristilliset arvot eivät ole vain asenne, vaan ne vaikuttavat myös tekoihin.

⁹⁸ Yeung 2004a, 94.

⁹⁹ Ks. esim. Yeung 2006, Saari et al. 2005, Haski-Leventhal 2009.

¹⁰⁰ Saari et al. 2005, 31.

¹⁰¹ Saari et al. 2005, 11.

¹⁰² Saari et al. 2005, 89.

¹⁰³ Saari et al. 2005, 89; Yeung 2006, 28.

¹⁰⁴ Saari et al. 2005, 11.

¹⁰⁵ Pessi & Saari 2008, 179.

¹⁰⁶ Saari et al. 2005, 11.

¹⁰⁷ Hustinx et al. 2015, 114–117; Von Essen et al. 2015, 1, Bennett 2015, 90.

¹⁰⁸ Ks. esim. Cnaan et al. 1999; Yeung 2004a; Yeung 2004b; Hustinx et al. 2015.

¹⁰⁹ Bennett 2015, 79, 87, 90; Von Essen et al. 2015, 1.

Mitä vaativampiin ja kauemmaksi kurottaviin auttamisen tekoihin mennään, sitä suuremmin kristillinen arvomaailma vaikuttaa altruistisiin tekoihin, kuten esimerkiksi vapaaehtoistyöhön osallistumiseen tai sitoutumiseen avustushankkeeseen pidempiaikaisesti.¹¹⁰ Ylipäänsä yhteys uskonnolliseen yhteisöön ennustaa todennäköisemmin osallistumista vapaaehtoistoimintaan verrattuna ei-uskonnollisiin piireihin kuuluviin. Toisaalta esimerkiksi Locke, Ellis ja Smith ovat esittäneet, että vaikka ihmisten uskonnollisuus on monesti nähty motivoivana tekijänä vapaaehtoistyölle, käytännössä tutkimuksissa on ollut hankalaa erottaa yksilön usko institutionaalisista ja jäsenyyteen liittyvistä tekijöistä.¹¹¹

Yksilöllä voi olla myös egoistisia eli minä-keskeisiä motiiveja lähteä vapaaehtoistyöhön. Egoismi ei tässä kohtaa tarkoita välttämättä negatiivisella tavalla itsekkäitä asioita, vaan se voi olla myös niin sanottua tervettä egoismia. Nylund on päätenyt mahdollisten negatiivisten konnotaatioiden vuoksi käyttämään termiä ”individualistiset motiivit”, mutta itse olen päättänyt käyttää ”egoistiset motiivit” termiä, joka on tyypillisempi alan kansainvälisessä kirjallisuudessa.¹¹² Vapaaehtoistyön egoistisia motiiveja voivat olla esimerkiksi itsensä ilmaiseminen ja haaveiden toteuttaminen vapaaehtoistyön kautta, itsetunnon vahvistaminen tai oman elämän vaikeuksien käsitteleminen. Vapaaehtoistyö voi tarjota yksilölle onnistumisen kokemuksia ja antaa tunteen omasta tarpeellisuudesta sekä omasta merkityksellisestä paikasta yhteiskunnassa. Yksilö voi lähteä hakemaan vapaaehtoistyöstä myös esimerkiksi uusia ystäviä, uusien taitojen oppimista, mahdollisuuksia oman uran edistämiseen tai jännitystä elämään.¹¹³ Etenkin nuoret vapaaehtoiset saattavat kaivata vapaaehtoistyössä enemmän valinnanvapautta suunnata tehtäviään omien halujensa mukaan, mutta se ei tarkoita, etteikö heillä voisi olla samaan aikaan myös esimerkiksi solidaarisia motiiveja.¹¹⁴

Vapaaehtoistyön odotetaan usein lisäävän sosiaalista solidaarisuutta.¹¹⁵ Solidaarinen käyttäytyminen edellyttää jonkin ryhmän normien mukaista käyttäytymistä tai oletusta vastavuoroisuudesta. Toisin sanoen voidaan ajatella, että solidaarisuus koskee ryhmän ja sen jäsenten yhteistä hyvinvointia, kun yksilö identifioituu osaksi jotakin ryhmää.¹¹⁶ Laitinen ja Pessi yhtyvät aiempaan solidaarisuustutkimuksen diskurssiin, jossa tutkijat ovat melko yksimielisiä siitä, että yksi solidaarisuuden keskeinen piirre on auttaminen, joka on riippuvainen ryhmän päämääristä. Solidaarisuus ilmenee normatiivisina vaatimuksina, minkä

¹¹⁰ Pessi & Saari 2008, 188.

¹¹¹ Locke et al. 2003, 84.

¹¹² Nylund 2000, 122.

¹¹³ Nylund 2000, 122–130; Yeung 2004a, 93, Musick & Wilson 2007, 58–63; Rochester et al. 2010, 123.

¹¹⁴ Rochester et al. 2010, 129.

¹¹⁵ Von Essen et al. 2015, 5.

¹¹⁶ Rochester et al. 2010, 16; Laitinen & Pessi 2011, 9.

vuoksi Laitinen ja Pessi ovat arvioineet varovaisesti, että myös velvollisuudentunnosta tehdyt teot voidaan mahdollisesti lukea solidaarisuudesta tehdyiksi teoiksi. He huomauttavat myös, että vaikka auttamisen ja solidaarisuuden välillä voidaan nähdä yhteys, tästä ei seuraa, että kaikki auttaminen on välttämättä solidaarista. Joka tapauksessa vapaaehtoistyön motivaation taustalla voi olla myös solidaarisiksi katsottavia motiiveja.¹¹⁷

Kuten olen jo aiemmin todennut, vapaaehtoinen voi vapaaehtoistyössä toisaalta samaan aikaan esimerkiksi ilmaista omaa itseään, ottaa osaan sosiaalisen toimintaan ja ilmentää altruismiaan.¹¹⁸ Erilaiset motiivit voivat olla myös päällekkäisiä eivätkä ne sulje toisiaan pois. Esimerkiksi altruismia tarkastellaan usein vain pyyteettömänä auttamisenhaluna tai ihmisen sisältä kumpuavana motiivina. Vaikka ihmisen ensisijaisena motiivina olisi muiden auttaminen, se voi kuitenkin kummuta myös itsekkäistä syistä. Motivaatio ylipäänsä voi koostua sekoituksesta niin altruistisia, egoistisia kuin solidaarisia motiiveja.¹¹⁹ Myös yläkäsitteinä altruismin, egoismin ja solidaarisuuden sisälle mahtuu paljon monimuotoisuutta. Kuten aiemmin totesin, tutkimuksen selkeyden kannalta olen tehnyt näiden motivaatiotyyppien välille karkean jaon.¹²⁰

3.2. Koulutus, tuki ja motivaatio

Huolimatta siitä, kuinka vahva motivaatio vapaaehtoisella on vapaaehtoistyöhön lähtiessä, muokkaavat vapaaehtoistyössä saadut kokemukset jatkuvasti vapaaehtoisen motivaatiota.¹²¹ Työntekijöihin verrattuna vapaaehtoisilla on löyhemmät siteet organisaatioihin, ja siksi heidän on helpompi jättäytyä pois, jos he eivät ole tyytyväisiä toimintaan. Vapaaehtoisten motivaation ylläpitäminen ja heidän sitouttamisensa organisaatioon on siksi keskeistä vapaaehtoistoimintaa järjestäville organisaatioille.¹²² Järjestöjen on tärkeää pyrkiä ymmärtämään niitä motiiveja ja tarpeita, joita vapaaehtoistyöhön lähtevillä on ja pyrkiä vastaamaan niihin tyydyttävällä tavalla.¹²³ Vapaaehtoistyötä organisoivien järjestöjen kannalta tärkeää ei kuitenkaan ole vain vapaaehtoisten motivoiminen työhön ja heidän motiiveihinsa vastaaminen vaan myös työn ja motivaation jatkuva tukeminen ja ylläpitäminen. Tämä tapahtuu esimerkiksi tarjoamalla vapaaehtoisille tukea niin emotionaalisella tasolla kuin myös vapaaehtoistehtäviin liittyvissä kysymyksissä.¹²⁴ Organisoivan tahon vastuulla on myös vapaaehtoistyön laadusta sekä

¹¹⁷ Rochester et al. 2010, 16; Laitinen & Pessi 2011, 135, 137, 145.

¹¹⁸ Marjovuori 2014, 109–110.

¹¹⁹ Rochester et al. 2010, 128; Laitinen & Pessi 2011, 145; Marjovuori 2014, 20–21.

¹²⁰ Samanlaisen jaon ovat tehneet tutkimuksissaan myös Laitinen ja Pessi (2011 ja 2015).

¹²¹ Rochester et al. 2010, 137.

¹²² Walk, Zhang & Littlepage 2018, 511.

¹²³ Huynh et al. 2011, 893.

¹²⁴ Rochester et al. 2010, 138; Alfes et al. 2016, 613–614.

esimerkiksi lähimmäispalvelun vapaaehtoisuhteissa niin vapaaehtoisen kuin asiakkaan turvallisuudesta huolehtiminen.¹²⁵ Mitään tiettyä syytä siihen, miksi toiset sitoutuvat vapaaehtoistyöhön ja miksi toiset luopuvat siitä, ei voida tutkimuksen perusteella määrittää.¹²⁶ Yleisesti ottaen väliä tutkimuksen perusteella on kuitenkin vapaaehtoistyön johdolla ja tuella, sosiaalisella tuella sekä sopivalla vapaaehtoisen itsenäisyyden määrällä.¹²⁷

Vapaaehtoisten koulutus hoidetaan yleensä vapaaehtoisten koulutuskursseilla tai koulutusilloilla. Koulutuksen kautta kurssilaiset ymmärtävät toiminnan taustalla olevia lähtökohtia ja heidän on helpompi motivoitua sitoutumaan toimintaan sekä jaksaa toimia vapaaehtoisena pitkäjänteisesti. Koulutusten tavoitteena on tarjota vapaaehtoisille perustietoja ja -taitoja, joiden avulla he voivat kokea pärjäävänsä ja onnistuvansa vapaaehtoistehtävissään. Vapaaehtoistyössä keskeistä on, että vapaaehtoisen ja vapaaehtoistyötä organisoivan tahon välillä on selkeä sopimus, jossa määritellään vapaaehtoisen asema ja rooli ammattityöntekijöiden rinnalla. Vapaaehtoisten on tärkeää tietää, mihin he ovat sitoutuneet, mitkä heidän tehtävänsä ovat, mitä heiltä odotetaan, millaisia periaatteita heidän tulee noudattaa ja myös mistä he ovat vastuussa ja mihin heidän vastuunsa päättyy.¹²⁸

Vapaaehtoisten on myös tärkeää tietää, mistä he voivat tarvittaessa saada tukea. Edellä mainitut perehdytykset sekä selkeät ohjeistukset ovat jo osaltaan yksi tuen muoto. Lisäksi tukeen kuuluu se, että vapaaehtoistoimintaan on varattu riittävästi resursseja ja että vapaaehtoisella on mahdollisuus saada ohjausta palkatuilta työntekijöiltä ja muilta vapaaehtoisilta. Verkostoituminen muiden vapaaehtoisten ja palkatun henkilökunnan kanssa sekä heiltä saatu tuki kuuluvat emotionaalisen tason tukeen. Vapaaehtoisten työnohjauksissa tarkoituksena on tukea vapaaehtoisten jaksamista ja auttaa heitä kasvamaan ja kehittymään vapaaehtoistehtävissä. Työnohjauksessa vapaaehtoisille annetaan myös mahdollisuus purkaa työn mahdollisesti aiheuttamaa tunnekuormaa ja peilata näkemyksiään muiden vapaaehtoisten näkemyksiin. Onnistunut työnohjaus tuottaa vapaaehtoisille kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja toimii motivaation lähteenä. Ryhmämuotoisen työnohjauksen lisäksi tärkeää on, että vapaaehtoisilla on mahdollisuus myös yksilölliseen tapaamiseen ammattityöntekijän kanssa. Merkityksellistä vapaaehtoisten motivaation kannalta on myös viestinnän sujuvuus organisaation sisällä eli toisin sanoen se, että vapaaehtoisia koskevista asioista tiedotetaan ajoissa ja että vapaaehtoiset voivat luottaa tarvittaessa tavoittavansa ammattityöntekijän.¹²⁹

¹²⁵ Gothóni 2009, 62.

¹²⁶ Locke et al. 2003, 95.

¹²⁷ Locke et al. 2003, 94.

¹²⁸ Harju et al. 2001, 85; Hartikainen 2011, 131.

¹²⁹ Harju et al. 2001, 85; Mykkänen-Hänninen 2007, 60–62; Hartikainen 2011, 131.

Vapaaehtoiset, jotka kokevat saavansa tarpeeksi tukea työssään, kokevat useammin yhteyttä organisaation edustamiin arvoihin, vapaaehtoistehtävien vaatimuksiin ja vapaaehtoistoiminnan asiakkaisiin, mikä taas on puolestaan yhteydessä suurempaan tyytyväisyyteen ja vähäisempään haluun irrottautua vapaaehtoistoiminnasta.¹³⁰ Samoin ylipäänsä koulutuksen saamisella ja vapaaehtoistyössä hyödyllisten taitojen omaksumisella on todettu olevan yhteys vapaaehtoisten luottamukseen. Luottavaiset vapaaehtoiset kokevat, että he kykenevät selviytymään vapaaehtoistehtävistään, ja sitä myöten he ovat halukkaampia sitoutumaan toimintaan pitkäjänteisemmin.¹³¹ Vapaaehtoisten panoksen tunnustaminen on myös osa vapaaehtoisen tukemista ja motivoimista. Tällainen arvonto tai tunnustaminen voi toteutua esimerkiksi vapaaehtoisille tarjottavina virkistysinä, uutiskirjeinä, kiitoskortteina, palkintoina tai yksinkertaisimmillaan ääneen lausuttuna kiitoksena.¹³²

Erityisen tärkeitä vapaaehtoisten sitoutumiseen motivoimisen kannalta ovat Nencinin ja kumppanien mukaan sosiaaliset suhteet vapaaehtoisten sekä työntekijöiden tai muiden vapaaehtoisten välillä. Vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet järjestön sisällä voivat auttaa vapaaehtoisia sitoutumaan vapaaehtoistyöhön silloinkin, kun työssä on negatiivisia puolia, kuten ongelmia itse vapaaehtoistyön tekemisessä.¹³³ Tärkeää on myös ylipäänsä tyytyväisyys tehtävään vapaaehtoistyöhön ja sen sujumiseen. Tyytyväisten vapaaehtoistyöntekijöiden on todettu olevan järjestölle arvokkaita, sillä he työskentelevät kovimmin ja pisimpään sekä rekrytoivat uusia vapaaehtoisia mukaan toimintaan.¹³⁴

Seuraavaksi esittelen tätä tutkimusta ohjaavan tutkimustehtävän sekä tutkimusmenetelmät ja aineiston. Tämän jälkeen arvioin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä, minkä jälkeen siirryn luvussa 5 esittelemään tutkimuksen aineiston analyysin perusteella syntyneitä tuloksia peilaten niitä samalla aikaisemman tutkimuksen löydöksiin.

¹³⁰ Dwiggins-Beeler et al. 2011, 37; Huynh et al. 2011, 892; Alfes et al. 2016, 612.

¹³¹ Walk, Zhang & Littlepage 2018, 513.

¹³² Walk, Zhang & Littlepage 2018, 512.

¹³³ Nencini et al. 2016, 635–636.

¹³⁴ Dwiggins-Beeler et al. 2011, 28–29.

4. Tutkimustehtävä ja tutkimuksen toteuttaminen

4.1. Tutkimustehtävä, tutkimuksen aineisto ja sen keruu

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kolmen espoolaisen seurakunnan ikääntyneiden parissa toimivien vapaaehtoisten motivaatiota vapaaehtoistyössä. Tarkemmin tutkimustehtäväni jakautuu kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Mistä koostuu vapaaehtoisten motivaatio seurakunnan vapaaehtoistyössä?
2. Miten vapaaehtoisten kokemukset sekä heidän seurakunnilta saamansa koulutus ja tuki vaikuttavat motivaatioon?
3. Millainen on vapaaehtoisten käsitys vapaaehtoistyön positiosta sekä myös kirkon ja yhteiskunnan roolista vanhustyön kentällä, ja miten se vaikuttaa motivaatioon vapaaehtoistyössä?

Ensimmäinen tutkimuskysymys toimii tutkimuksen laajimpana kantavana kysymyksenä, jota kaksi viimeistä tutkimuskysymystä täydentävät omilla näkökulmillaan. Liitän motivaation alle myös sitoutumisen vapaaehtoistyöhön, sillä se liittyy olennaisesti etenkin pitkäaikaisten vapaaehtoisten motivaatioon. Motivaatio ja sitoutuminen kulkevat siis tässä tutkimuksessa ikään kuin käsi kädessä.

Tutkielmani kuuluu laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen piiriin. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan empiiristä ja kuvailevaa, ja siinä pyritään saamaan tuloksia ilman tilastollisia menetelmiä tai muunlaisia määrällisiä keinoja. Tämän vuoksi laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tehdä yleistyksiä tutkittavasta ilmiöstä, vaan siinä pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä, kuvaamaan ja tulkitsemaan sitä sekä tarjoamaan uusi tapa ymmärtää sitä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijaa kiinnostavat merkitykset, joita tutkittavat antavat kokemuksilleen sekä reaali maailmalle.¹³⁵

Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä.¹³⁶ Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla ikääntyvien parissa toimivia vapaaehtoisia kolmessa espoolaisessa seurakunnassa. Seuraavaksi kuvaan haastatteluaineiston hankkimisen vaiheita. Otin yhteyttä Espoon seurakuntayhtymän seurakuntien diakoneihin, sillä olin tutustunut siellä tarjolla olevaan ArkiYstävä-toimintaan internet-haun perusteella. Tämän toiminnan lisäksi Espoon seurakunnissa on myös monenlaisia muita ikääntyneiden parissa tehtäviä vapaaehtoistyön muotoja, kuten esimerkiksi vanhusten kerhoihin liittyviä tehtäviä.

¹³⁵ Kananen 2017, 35-36; Tuomi & Sarajärvi 2018, 27.

¹³⁶ Tuomi & Sarajärvi 2018, 83.

Lähestyin ArkiYstävä-toiminnasta vastaavia diakoneja sähköpostitse ja puhelimitse pyytääkseni lupaa etsiä haastateltavia heidän seurakuntiansa vapaaehtoisten joukosta.

Tutkimusaineistoni koostuu kahdeksan vapaaehtoisen haastatteluista. Rajasin aineiston koon kahdeksaan haastatteluun, jotta se antaa tarpeeksi kattavan kuvan tutkittavasta ilmiöstä, mutta sopii vielä maisterintutkielman laajuuteen. Tämän vuoksi haastateltavia tuli mukaan kolmesta espoolaisesta seurakunnasta. Haastateltavista viisi oli naisia ja kaksi miehiä. Nuorin haastateltava oli 21-vuotias ja vanhin 78-vuotias. Seitsemän haastateltavista oli yli 60-vuotiaita eli suurin osa. Ikäjakauma aineistossani on siis hyvin laaja painottuen kuitenkin selkeästi keski-ikäisiin ja sitä vanhempiin. Laaja ikäjakauma voidaan nähdä aineiston heikkoutena, mutta toisaalta laadullisessa tutkimuksessa ei ole tapana yleistää tutkimustuloksia, sillä ne pätevät vain tutkimuskohteen osalta. Tämän tutkielman painopiste on haastateltujen vapaaehtoisten kokemuksissa ja merkityksenannoissa, minkä vuoksi en usko laajan ikähaitarin muodostuvan tässä kohden tutkimuksen esteeksi. On kuitenkin huomioitava ja pidettävä mahdollisena, että elämäkaaren vaihe voi vaikuttaa vapaaehtoisen motiiveihin ja heidän kokemuksiinsa vapaaehtoisuudesta, mutta kuten jo aiemmin sanoin yleistäviä johtopäätöksiä ei tästä aineistosta ole tarkoituskaan tehdä.

Haastateltavistani kuusi oli eläkeläisiä, yksi opiskelija ja yksi työelämässä. Haastatteluista neljä kertoi tehneensä jo aiemmin vapaaehtoistyötä muidenkin kuin ikääntyneiden parissa ja neljä muuta haastateltavaa kertoivat, ettei heillä ole aiempaa vapaaehtoistaustaa. Haastatteluista kuusi oli mukana ArkiYstävä-toiminnassa. Kaksi haastateltavaa toimi vapaaehtoisena vanhusten kerhossa tai lukupiirissä. Yksi haastateltavista oli vapaaehtoisena sekä ArkiYstävä-toiminnassa että kahdessa eri ikääntyneiden kerhossa. Osalla oli takana myös jo päättäneitä vapaaehtoisuhteita.¹³⁷

Valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelun, koska se soveltuu tutkimukseen aiheesta, josta tiedetään tulevan moniin suuntiin vieviä ja monitahoisia vastauksia ja jossa halutaan antaa haastateltavan ihmisen olla subjekti, joka on merkityksiä luova sekä aktiivinen osapuoli. Haastattelu antaa myös mahdollisuuden syventää, selventää ja tarkentaa kysymyksiä eli se on menetelmänä niin haastattelijan kuin haastateltavan kannalta joustava.¹³⁸ Tarkemmin ottaen tutkimushaastattelut tätä tutkimusta varten suoritettiin teemahaastatteluina. Kyseessä on hyvin suosittu haastattelutyyppi suomalaisessa tutkimuksessa.¹³⁹ Teemahaastattelussa haastattelija on miettinyt valmiiksi tietyt teema-alueet eli aihepiirit, jotka haastattelussa käydään läpi jokaisen

¹³⁷ Vapaaehtoisuuhde päättynyt esimerkiksi avuntarvitsijan kuolemaan.

¹³⁸ Hirsjärvi & Hurme 2009, 35–36.

¹³⁹ Valli 2018, 27.

haastateltavan kanssa. Teemahaastattelu on strukturoitua haastattelua avoimempi, sillä siitä puuttuvat kysymysten tarkka muotoilu ja järjestely. Toisaalta se ei ole yhtä vapaamuotoinen kuin avoin haastattelu, jossa haastattelu voi edetä vain yhden kysymyksen pohjalta tai jossa voidaan keskustella vain yhdestä aiheesta ilman, että käydään kaikkien haastateltavien kanssa läpi ennalta määrättyjä teema-alueita. Toisin sanoen teemahaastattelu voidaan sijoittaa strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun välimaastoon. Se on hyvä tapa saada haastateltavien oma ääni kuuluviin.¹⁴⁰ Valitsin teemahaastattelun menetelmäksi myös sen vuoksi, että yhteiset teemat tuovat nähdäkseni avoimeen haastatteluun verrattuna aineistoon hieman enemmän koheesiota, vaikka pääpaino onkin jokaisen haastateltavan omilla näkemyksillä ja kokemuksilla.

Teemahaastattelun onnistumisen kannalta keskeistä on hyvän teemahaastattelurungon rakentaminen. Haastattelijan on mietittävä mistä keskeisistä ja tutkimuskysymyksen kannalta olennaisista teemoista hän haluaa keskustella haastateltavien kanssa, sillä ne vaikuttavat suoraan siihen millaista aineistoa tutkimusta varten saadaan. Yleinen tapa teemojen muodostamiseen on muodostaa teemat intuition perusteella. Toinen tapa on etsiä teemoja kirjallisuudesta eli katsoa, mitä aikaisemmissa tutkimuksissa on käytetty. Kolmas vaihtoehto on johtaa teemat teoriasta.¹⁴¹ Käytin itse teemahaastattelurungon muodostamiseen niin intuitiota kuin aiempaa kirjallisuutta. Päättelin, että pelkän intuition pohjalta luotu haastattelurunko voi jäädä joko liian vaillinaiseksi tai paisua liian moneen suuntaan, minkä vuoksi käytin myös aiempia tutkimuksia apuna haastattelurungon teemojen rajaamisessa. Käytännössä valmistin ensin liudan kokonaisia kysymyksiä, joiden pohjalta tein karsinnan, ja lopulta typistin varsinaiset teemat haastattelurunkoon, joka on liitetty tämän tutkimuksen loppuun.¹⁴² Haastattelun pääteemoja olivat vapaaehtoistyöhön lähtö, vapaaehtoistyön tekeminen sekä kirkko ja yhteiskunta vapaaehtoistyön kontekstissa. Haastattelutilanteessa kävin läpi jokaisen haastateltavan kanssa kaikki teemat. Haastattelutilanteessa teemoja ei käyty läpi järjestyksessä vaan haastattelu sai sujua omalla painollaan. Haastattelijana varmistin, että kaikki teemat tuli käytyä lävitse. Haastattelujen lopuksi annoin haastateltaville mahdollisuuden kertoa tai täydentää heistä tärkeiltä tuntuvia asioita, joita en osannut itse kysyä. Tällä tavalla pyrin varmistamaan, että haastateltavien omat ajatukset ja näkökulmat voivat nousta mahdollisimman vapaasti esiin.

¹⁴⁰ Valli 2018, 29–30.

¹⁴¹ Valli 2018, 41.

¹⁴² Ks. LIITE 1

Haastattelut suoritettiin helmi-maaliskuussa 2019. Tuolloin vanhustenhoitoon ja hoivapolitiikkaan liittyvä keskustelu mediassa oli runsasta. Moni haastateltava viittasi haastatteluissa suoraan sillä hetkellä käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun, minkä vuoksi pidän tarpeellisenä avata lyhyesti haastatteluajan poliittista ja yhteiskunnallista keskustelua. Valvira päätti tammikuun 2019 loppupuolella keskeyttää Kristiinankaupungissa sijaitsevan Esperin Caren hoivakodin toiminnan siellä ilmenneiden epäkohtien vuoksi.¹⁴³ Tästä tapahtumasta alkoi laaja yksityisiin hoivakoteihin, niiden toiminnan mahdollisiin epäkohtiin sekä yleisesti suomalaisen vanhustenhoitoon ja hoivapolitiikkaan liittyvä keskustelu suomalaisessa mediassa. Ilmiö sai nimen ”hoivakriisi”. Haastattelujen ajankohdan poliittinen keskusteluilmapiiri on siis mahdollisesti jonkin verran vaikuttanut haastatteluihin ja nostanut esiin mielipiteitä, jotka eivät kenties välttämättä muuten olisi olleet pinnalla. Tätä tutkijan on vaikea kuitenkaan tietää, mutta tutkimuksen lukemisen kannalta olen pitänyt olennaisena tuoda tämän tilanteen lukijalle tietoon.

4.2. Aineiston analyysi

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdeksasta teemahaastattelusta. Aineiston keräämisen jälkeen litteroin haastattelut eli kirjoitin haastattelut auki tekstiksi. Yhteensä litteroidun aineiston pituus oli 98 sivua. Tutkimustehtävä ja anaalyyssitapa määrittelevät tarvittavan litteroinnin tarkkuustason.¹⁴⁴ Aineiston analyysissä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa pyritään analysoimaan haastattelussa puhuttuja sisältöjä, ja tällöin on yleensä tapana tehdä litterointi sanatarkasti.¹⁴⁵ Noudatin siis sanatarkkaa sekä asiapitoista litterointitapaa haastattelujen aukikirjoittamisessa. Vaikka kyseisessä litterointitavassa eivät tule näkyviin esimerkiksi puheen minimipalautteet, äänensävyt tai tauot, riitti litterointitapa tuottamaan tutkimustehtävän kannalta olennaisen ja tarvittavan tiedon.¹⁴⁶ Haastattelujen litterointi oli hyvä tapa tutustua perinpohjaisesti tutkimuksen aineistoon. Litteroinnin aikana myös anonymisoin aineiston eli muutin siitä kaikki tiedot, joiden perusteella joku haastateltavista olisi mahdollista tunnistaa.¹⁴⁷

Tutkimusaineiston analyysin suoritin induktiivisen eli aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sen avulla pyrin saattamaan tutkimusaineistoni teoreettiseksi kokonaisuudeksi. Induktiivisuudella tarkoitan sitä, että etenin aineiston analyysissä

¹⁴³ Hoitajat ja omaiset tekivät sata uutta valitusta, ja Valviran mukaan hoivakoteja saatetaan vielä sulkea – Näin hoivakriisi on edennyt. Yleisradion [www-sivut](#).

¹⁴⁴ Ruusuvuori & Nikander 2017, 427.

¹⁴⁵ Ruusuvuori & Nikander 2017, 430.

¹⁴⁶ Ruusuvuori & Nikander 2017, 430; Valli 2018, 49.

¹⁴⁷ Ruusuvuori & Nikander 2017, 437–438.

yksittäisestä yleiseen.¹⁴⁸ Sisällönanalyysi menetelmänä mahdollistaa aineiston systemaattiseen analysoimisen, ja sen avulla on mahdollista tuottaa tiivis kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, minkä vuoksi se soveltui hyvin keräämäni aineiston analysointiin.¹⁴⁹

Laadulliselle analyysille ominaista on aineiston ja tutkimustehtävän tiivis vuoropuhelu. Tutkimustehtäväni siis ohjasi aineiston järjestelmällistä läpikäyntiä. Aineistosta itsestään ei yleensä nouse suoraan vastauksia tutkimustehtävään tai tutkimusongelmaan, minkä vuoksi aineistoa pitää osata tarkastella analyytisesti.¹⁵⁰ Aineisto ei anna vastauksia tutkijalle ilman kysymyksiä vaan sen tulkintaa ohjaavat tutkimustehtävän lisäksi muun muassa tutkijan lukemisen tapa sekä hänen tekemänsä valinnat. Tässä kohtaa on siis syytä huomata, että aineiston purkaminen ei ole analyytisesti neutraali tapahtuma vaan tutkijan oma esiymmärrys vaikuttaa aina analyysin prosessiin. Tutkimuksen edetessä kuvaan ja kirjoitan auki analyysivaiheitani, kuten aiemmin kuvasin myös aineistonkeruun menetelmää, jotta lukijalle syntyisi kuva tutkimuksen ajatustyön polusta, joka on johtanut raportoitaviin tuloksiin.¹⁵¹ Seuraavaksi kuvaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessia, jonka avulla analysoin haastatteluaineistoni. Tuomi ja Sarajärvi viittaavat aineiston analyysiin kolmivaiheisena prosessina.¹⁵² Nämä kolme analyysin vaihetta ovat 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen.¹⁵³ Toteuttamani sisällönanalyysi eteni näiden vaiheiden kautta, joskin näihin työvaiheisiin sisältyi yleensä useampi työvaihe.

Aloitin aineistolähtöisen sisällönanalyysin toteuttamisen alkuperäisen datan redusoinnilla eli pelkistämällä. Tässä vaiheessa aineistosta karsittiin pois kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen aines. Aluksi etsin ja alleviivasin aineistosta ilmauksia, jotka vastasivat tutkimustehtävääni ja -kysymyksiini. Kokosin alleviivatut alkuperäisilmaukset allekkain Microsoft Excel-taulukkoon ja muodostin niistä pelkistetyt ilmaukset samaan taulukkoon kunkin alkuperäisilmauksen viereen.¹⁵⁴ Seuraavalla sivulla oleva taulukko 1 havainnollistaa aineiston redusointia:

¹⁴⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018, 107–108.

¹⁴⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.

¹⁵⁰ Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13, 18.

¹⁵¹ Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 15.

¹⁵² Milesin ja Hubermanin (1994) mallin pohjalta.

¹⁵³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.

¹⁵⁴ Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–124.

Taulukko 1: Aineiston redusointi

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
Se on niinku semmonen niinku henkireikä arkeen niinku mä sanoin.	Vapaaehtoistyö on henkireikä arkeen.
Ja tuota mä aattelin, et mikä ettei, koska kirjat aina kiinnostaa ja on kiinnostanu ja se on ihan itsekäistä syistä hyvää harjotusta äänelle... äänenkäytölle.	Kirjat kiinnostavat ja saa harjoitella äänenkäyttöä.

Aineiston redusoinnin jälkeen suoritin aineiston klusteroinnin eli ryhmittelyn. Tässä vaiheessa kävin lävitse koodaamani alkuperäisilmaukset ja pelkistetyt ilmaukset etsien niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Samankaltaista ilmiötä kuvaavista ilmauksista muodostin alaluokkia, jotka nimesin ilmaisujen sisältöä kuvaavilla käsitteillä. Tässä luokittelussa aineisto alkoi jo tiivistyä, kun yksittäisiä tekijöitä sisällyttiin yleisempiin käsitteisiin.¹⁵⁵ Taulukko 2 kuvaa klusterointia eli ryhmittelyvaihetta:

Taulukko 2: Aineiston klusterointi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Vapaaehtoistyö on henkireikä arkeen.	Antoisuus itselle
Vapaaehtoistyö antanut itselle paljon.	Antoisuus itselle
Kirjat kiinnostavat ja saa harjoitella äänenkäyttöä.	Omat syyt, saa itse
Vapaaehtoistyöstä saa itselle aikaan hyvän mielen.	Omat syyt, saa itse

Analyysin seuraava vaihe oli abstrahointi eli käsitteellistäminen. Tässä vaiheessa tutkimuksen kannalta olennaisen ja valikoidun tiedon avulla muodostin alaluokista yhdistelemällä yläluokkia ja vielä yläluokkia yhdistelemällä pääluokkia. Abstrahointivaiheessa pyrin siis etenemään alkuperäisen aineiston ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin.¹⁵⁶ Taulukko 3 antaa esimerkin tutkimukseni abstrahointivaiheesta vielä ilman pääluokkia:

Taulukko 3: Aineiston abstrahointi

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Vapaaehtoistyö on henkireikä arkeen.	Antoisuus itselle	Egoistiset motiivit
Kirjat kiinnostavat ja saa harjoitella äänenkäyttöä.	Omat syyt, saa itse	Egoistiset motiivit
Eläkkeellä on hyvin aikaa vapaaehtoistyölle.	Elämäntilanteen vaikutus	Oma tausta

¹⁵⁵ Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.

¹⁵⁶ Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–126.

Tyypillistä abstrahointivaiheelle on, että luokkien yhdistelyä voidaan jatkaa niin kauan kuin se on aineiston näkökulmasta mahdollista ja mielekästä. Pääluokkien muodostaminen oli abstrahoinnin viimeinen vaihe.¹⁵⁷ Sisällönanalyysissä muodostui tässä tutkimuksessa neljä pääluokkaa: 1. Vapaaehtoinen 2. Asiakas-avuntarvitsija 3. Vakaumus ja kirkkoinstituutio 4. Yhteiskunta. Taulukossa 4 esitän kokonaiskuvan aineiston analyysin ylä- ja pääluokista.

Taulukko 4: Kokonaiskuva yläluokista ja pääluokista

Yläluokka	Pääluokka
Egoistiset motiivit	VAPAAEHTOINEN
Oma tausta	VAPAAEHTOINEN
Altruistiset motiivit	ASIAKAS-AVUNTARVITSIJA
Vapaaehtoissuhde	ASIAKAS-AVUNTARVITSIJA
Velvollisuudentunto	ASIAKAS-AVUNTARVITSIJA
Suhde kirkkoon	VAKAUMUS JA KIRKKOINSTITUUTIO
Uskonnollinen vakaumus	VAKAUMUS JA KIRKKOINSTITUUTIO
Koulutus	VAKAUMUS JA KIRKKOINSTITUUTIO
Seurakunnan tuki	VAKAUMUS JA KIRKKOINSTITUUTIO
Solidaarisuus	YHTEISKUNTA
Yhteiskunnallinen tilanne	YHTEISKUNTA

Pääluokkiin sisältyy niin positiivisesti kuin negatiivisesti motivaatioon vaikuttavia tekijöitä. Sisällönanalyysi ei itsessään tuottanut valmista tietoa vaan sen avulla aineisto järjestettiin valmiiksi johtopäätöksiä varten.¹⁵⁸ Aineistolähtöisyyden vuoksi en voinut etukäteen tietää minkälaisia luokkia analyysin tuloksena syntyy.¹⁵⁹

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnin jälkeen esittelen tutkimuksen tulosluvuissa analyysin avulla muodostuneet pääluokat ja niiden sisällöt sekä avaan kunkin pääluokan nimeämisen taustaa. Esittelen pääluokat kahdessa luvussa. Pääluokat ”Vapaaehtoinen” ja ”Asiakas-avuntarvitsija” sisältävät käytännön vapaaehtoistyössä ja vapaaehtoissuhteessa ilmeneviä motiiveja, jotka esittelen luvussa 5. Pääluvut ”Vakaumus ja kirkkoinstituutio” sekä ”Yhteiskunta” esittelen luvussa 6. Näiden pääluokkien motiivit liittyvät kirkolliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin eli käytännön tasoa laajemmille tasoille.

¹⁵⁷ Ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–126.

¹⁵⁸ Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.

¹⁵⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–127.

Aineiston analyysin perusteella tutkimuskysymyksiin ei muodostunut vastauksia omina pääluokkina vaan vastaukset tutkimuskysymyksiin integroituivat neljään edellä mainittuun aineiston analyysissä syntyneeseen pääluokkaan.

4.3. Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Tutkimuksen tekijä pyrkii tekemään mahdollisimman luotettavaa ja virheetöntä tutkimusta parhaansa mukaan, minkä vuoksi tutkimuksessa on hyvä arvioida myös tutkimuksen luotettavuutta. Laadullinen tutkimus koostuu monesta eri perinteestä, ja sen vuoksi myös käsitykset luotettavuuden arvioinnista eroavat.¹⁶⁰ Yhtenä luotettavuuden arvioinnin kriteerinä pidetään puolueettomuutta. Kysymys on siitä, pyrkiikö tutkija ymmärtämään tiedonantajiaan vai vaikuttaako tutkijan oma esiymmärrys ja kehys siihen, mitä hän kuulee. Laadullisen tutkimuksen perinteessä on tunnustettava, että näin väistämättä on tiettyyn pisteeseen asti, sillä tutkija itse luo tutkimusasetelman ja tulkitsee sitä.¹⁶¹ Olen pyrkinyt vahvistamaan tämän tutkimuksen luotettavuutta käymällä tarkasti, mutta tiivistetysti läpi tutkimuksen vaiheet luvuissa 4.1. ja 4.2. ja näin antamaan myös lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkimuksen tuloksia. Seuraavissa luvuissa esittelen aineistostani nousevia tuloksia tarkastellen niitä myös tutkijan positioistani mahdollisimman kriittisin silmin. Haastatteluista nostetut sitaattit osaltaan tukevat esittämiäni tuloksia. Haastateltavat eivät ole nähneet tutkimusta ennen sen valmistumista, joten heidän mielipiteensä tai kommenttinsa haastattelujen ulkopuolella eivät ole vaikuttaneet tämän tutkielman kirjoittamiseen.

Seuraavaksi arvioin omaa tutkijan positiotani tutkimukseeni nähden. Minulla on laaja vapaaehtoistausta erityisesti seurakunnan piirissä tehtävästä vapaaehtoistyöstä, mikä vaikuttaa tutkijan esiymmärrykseeni. Toisaalta tämä voidaan katsoa myös eduksi siinä mielessä, että seurakuntien vapaaehtoistyön konteksti on minulle tuttu, ja kokemus siitä voi auttaa minua ymmärtämään paremmin haastateltavien välittämiä viestejä ja merkityksiä. En ole koskaan toiminut vapaaehtoisena ikääntyneiden parissa enkä myöskään minkäänlaisessa lähimmäispalvelussa tai vanhusten kerhossa, joten pystyn säilyttämään hyvän etäisyyden tutkimukseni varsinaiseen kohderyhmään.

Vapaaehtoistaustani ja vanhenemisen tutkimuksen sivuaineeni suuntasivat kiinnostukseni kohti valitsemaani aihetta. Tutkimuksen aiheen valintaan vaikuttivat myös yhteiskunnalliselta puolelta suurten ikäluokkien vanheneminen ja siitä johtuen ikärakenteen muutoksen asettamat haasteet suomalaiselle yhteiskunnalle. Sen tähden mielestäni on

¹⁶⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018, 158.

¹⁶¹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.

kiinnostavaa ja tärkeää tutkia vapaaehtoisten motivaatiota ikääntyneiden parissa tehtävässä vapaaehtoistyössä. Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle kohdistettavien vastuunkannon odotusten vuoksi mielestäni vapaaehtoistyön kirkollinen konteksti ja sen mahdollinen merkitys vapaaehtoisten motivaatiolle on myös mielenkiintoinen ja merkittävä tutkimusaihe.

Tutkimushaastattelut tehtiin hyviä eettisiä haastattelukäytäntöjä noudattaen. Haastateltavat suostuivat vapaaehtoisesti ja mielellään haastateltaviksi. Haastattelun eettiset periaatteet korostavat haastateltavan itsemääräämisoikeutta eli hänen oikeuttaan päättää tutkimukseen osallistumisesta sekä kysymyksiin vastaamisesta.¹⁶² Haastateltava tekee päätöksen haastatteluun osallistumisesta sen tiedon varassa, joka hänelle annetaan ja sen vuoksi haastateltavan on saatava selkeästi ennakotietoa tutkimuksesta.¹⁶³ Tämän tutkimuksen aihe, käyttötarkoitus, aineistonkeruun menetelmä sekä tutkijan ja tutkielman ohjaajan yhteystiedot kävivät ilmi haastattelukutsussa. Kävin myös ne sekä haastattelun kulun henkilökohtaisesti läpi jokaisen haastateltavan kanssa ennen haastattelun aloittamista. Haastattelukutsussa tutkimuksen aiheen kerrottiin liittyvän vapaaehtoisten kokemuksiin ja näkemyksiin vapaaehtoisuudestaan. Tutkielmaseminaarin ja ohjauksen perusteella olen päättänyt katsomaan näitä kokemuksia ja näkemyksiä nimenomaan motivaatio-kärjen kautta.

Haastatteluajoista sovin yhdessä haastateltavien kanssa, ja haastateltavat saivat itse valita paikan, jossa haastattelut toteutettiin. Tällä tavalla pyrin siihen, että haastateltavat saivat olla heille mukavassa ympäristössä. Haastatteluista viisi suoritettiin haastateltavan kotona ja kolme julkisella paikalla, kuten kahvilassa. Pyysin haastateltavilta luvan nauhoittaa haastattelut. Kerroin haastateltaville, että tutkimusaineisto ja haastateltavien henkilöllisyys tulee sellaisenaan ainoastaan tutkijan käyttöön, ja siitä tullaan litterointivaiheessa anonymisoimaan kaikki tiedot, jotka voisivat mahdollisesti johtaa haastateltavien henkilöllisyyden tunnistamiseen. Koska osa haastateltavista toimii vanhusten kerhoissa, joita Espoon seurakuntayhtymän seurakunnissa on kussakin rajallinen määrä ja joissa haastateltavat toimivat selkeissä vapaaehtoisrooleissa, olen päättänyt jättää seurakunnat nimeämättä tässä tutkimuksessa minimoidakseni haastateltavien henkilöllisyyden paljastumisen mahdollisuuden.

Lopuksi pyrin vastaamaan yhteen tutkimuskirjallisuudesta nousevaan kritiikkiin, joka koskettaa vapaaehtoisten motivaation tutkimisen mielekkyyttä. Rochester ja kumppanit huomauttavat, että vapaaehtoisten motiiveja kysyttäessä vapaaehtoisista voi tuntua, että heidän on tuotava esiin altruistisia motiiveja ikään kuin sosiaalisesti hyväksyttävänä vastauksena.

¹⁶² Ruusu vuori & Nikander 2017, 414.

¹⁶³ Ruusu vuori & Nikander 2017, 415.

Toisaalta vapaaehtoiset eivät mahdollisesti halua näyttää niin sanotusti liian pyhiltä ja pyrkivät tunnustamaan myös, miten ovat itse hyötäneet vapaaehtoisuudestaan.¹⁶⁴ Tutkimuksen kannalta tämä herättää kysymyksen siitä, kuinka rikas ja totuudenmukainen kuva vapaaehtoisten motiiveista on mahdollista saada. Onko vapaaehtoisten motiiveja järkeä tutkia? Pysin nyt vastaamaan tähän aiheelliseen kritiikkiin. Mielestäni Rochester ja kumppanit nostavat esiin tärkeän näkökulman. Toisaalta tämä kysymyksenasettelu ei koske vain motiivien tutkimista vaan on koko laadullisen tutkimuksen yksi kompastuskivi. Tutkijan on hyväksyttävä aineistonsa sellaisena kuin se on, mutta pidettävä kriittiset silmät auki. Mahdolliset ulkopuoliset vaikutteet vapaaehtoisten vastauksiin on siis huomioitava, mutta näiden mahdollisten vaikutteiden perusteella ei voida myöskään hylätä niiden totuusarvoa. Tutkija ei voi päästä suoraan tutkittaviensa päähän sisään arvioimaan heidän rehellisyyttään. Kun siis hyväksytään laadullisessa aineistossa itsessään oleva mahdollinen vajavuus, voidaan myös katsoa sen mahdollisuuksia. Kenties katsomalla vapaaehtoisten motiiveja koskevaa aineistoa voitaisiin saada aineistosta myös kuvaa siitä, millaisena yhteiskunnissa hyväksyttävät vastaukset näyttäytyvät. Toisaalta tämä kärki edellä aineistoa tuskin kannatta ainoastaan lähestyä, mutta se voi olla osa tutkimusta, kun aineistoa tarkastellaan eri näkökulmista. Marjovuon ajattelua tässä yhteydessä mukaillen totean, että vapaaehtoisten ja heidän motivaationsa tutkimisella voidaan päästä hahmottamaan kokonaiskuvaa itse vapaaehtoistyöstä kussakin ajassa, minkä vuoksi se on jatkuvasti ajankohtaista ja merkittävää.¹⁶⁵

Ennen tuloksiin siirtymistä on hyvä huomata, että aineiston analyysissä aineistosta nousi esiin niin altruistisia, egoistisia kuin solidaarisia motiiveja, joita käsittelin aiemmin tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä. Vaikka analyysini ei ollut teoriaohjaava, yhtymäkohtia teoriaan syntyi aineiston pohjalta luontevasti. Toisaalta, kuten teoreettisen viitekehyksen kohdalla argumentoin, ovat altruistiset, egoistiset ja solidaariset motiivit tyypillisimpiä tutkimuksissa todettuja vapaaehtoisten motiiveja. Tämän vuoksi en pidä erikoisena niiden esiinnousua myös omassa aineistossani, vaan ne vahvistavat aikaisemman tutkimuksen tuloksia. Egoististen, altruististen ja solidaaristen motiivien lisäksi omassa aineistossani nousi esiin myös muita motiiveja ja vapaaehtoisten motivaatioon vaikuttavia syitä, kuten esimerkiksi heidän oman taustansa tai yhteiskunnallisen tilanteen vaikutus. Tulen esittelemään nämä luku kerrallaan ja myöhemmin argumentoimaan, että motiivien kolmijaon ohella vapaaehtoisten motivaatio syntyy myös monenlaisista muista motiiveista, ja lisäksi vapaaehtoisten motivaatioon vaikuttavat monet kontekstuaaliset ja elämänhistorialliset syyt.

¹⁶⁴ Rochester et al. 2010, 120–121.

¹⁶⁵ Marjovuori 2014, 14.

5. Vapaaehtoisten motivaatio käytännön tason vapaaehtoistoiminnassa

5.1. Vapaaehtoinen

Tässä luvussa käsittelen aineiston analyysin kahteen ensimmäiseen pääluokkaan sisältyviä tuloksia. Ensimmäinen pääluokka tässä alaluvussa on ”Vapaaehtoinen” ja toinen on ”Asiakas-avuntarvitsija”, jonka esittelen tarkemmin tuonnempana alaluvussa 5.2. Näiden kahden pääluokan sisältämät motiivit liittyivät vapaaehtoisten haastatteluissa motivaatioon käytännön tason vapaaehtoistoiminnassa. Liikun siis niin sanotusti mikrotasolla motiiveissa, jotka liittyvät vapaaehtoisten käytännön vapaaehtoistehtäviin, heidän kohtaamiinsa ihmisiin ja vapaaehtoissuhteisiin. Luvussa 6. laajennan motivaation tarkastelun piiriä seurakuntien ja kirkon sekä yhteiskunnan kontekstin tasoille. Yksittäisen vapaaehtoisen motivaatio voi kuitenkin liikkua samanaikaisesti näillä kaikilla tasoilla sekä koostua samanaikaisesti useista erilaisista motiiveista, kuten olen jo aiemmin todennut.

Vapaaehtoiseen itseensä liittyviä motiiveja lähteä vapaaehtoistyöhön sekä syitä sitoutua siihen esiintyi haastatteluaineistossa runsaasti, minkä vuoksi yhdeksi pääluokaksi aineiston analyysissä muodostui ”Vapaaehtoinen”. Pääluokkaa edelsivät aineiston analyysissä yläluokat *egoistiset motiivit* sekä *oma tausta*.¹⁶⁶ Analyysin yläluokissa egoististen motiivien alle kuului mainintoja työn antoisuudesta, palkitsevuudesta, oman tarpeellisuuden kokemuksista, vaihtelusta ja sisällöstä arkeen, arvostuksesta, uuden oppimisesta, itsen kehittämisestä, osallisuudesta sekä yhteydestä muihin vapaaehtoiisiin. Egoistiset motiivit -yläluokassa oli siis mainintoja siitä, mitä vapaaehtoinen saa itselleen vapaaehtoistyöstä ja mikä siten motivoi häntä vapaaehtoistyössä tästä näkökulmasta. Oma tausta -yläluokkaan sisältyi vapaaehtoisten mainintoja heidän oman elämäntilanteensa vaikutuksesta, omasta ikääntymisestä, omista vanhemmista, osaamisalueista, lapsuudesta ja tuttujen ihmisten vaikutuksesta vapaaehtoistyöhön lähtöön. Toisin sanoen vapaaehtoisesta itsestään kumpuavia syitä lähteä ja sitoutua vapaaehtoistoimintaan voi tarkastella aineiston perusteella kahdesta eri suunnasta. Toisaalta vapaaehtoisen motivaatioon vaikuttavat aineiston perusteella vapaaehtoisen omat egoistiset motiivit ja toisaalta vapaaehtoisen oma tausta, kuten hänen elämäntilanteensa, kykynsä, taitonsa tai lapsuutensa. Tarkastelen ensin aineistosta nousevia vapaaehtoisten egoistisia motiiveja vapaaehtoistyössä.

¹⁶⁶ Ks. taulukko 4 tutkielman sivulla 26.

Egoistiset motiivit: Kaikki tätä tutkimusta varten haastatellut nostivat haastatteluissa esiin vapaaehtoistyön antoisuuden ja sen, että he kokivat saavansa vapaaehtoistyöstä paljon itselleen. Vapaaehtoistyön imu oli erään vapaaehtoisen kohdalla päässyt jopa yllättämään:

Mä ajattelin, että se on nyt tässä vaiheessa, et mä autan jotakuta ihmistä, että... Mutta sitten mä kuitenkin niinku menin siihe jollakin tavalla mukaan ja se kai on mulle antanu niin paljon ja ollu mulle semmonen tärkeä juttu.¹⁶⁷

Vapaaehtoiset kokivat saavansa vapaaehtoistyöstä iloa, osallisuuden ja onnistumisen kokemuksia, hyvää mieltä, uusia tuttavuuksia, energiaa sekä mielekästä tekemistä ja sisältöä omaan elämäänsä. Heitä ilahdutti työn vaihtelevuus eli käytännössä se, että jokainen vapaaehtoisesta niin avuntarvitsijan kuin kerholaisten kanssa on erilainen. Puolet haastatelluista mainitsi vapaaehtoistyön olevan heille tärkeä säännöllinen meno, joka katkaisee arkea ja tuo siihen vaihtelua. Lisäksi yksi haastateltava kuvaili vapaaehtoistyötä henkireiäksi ja toinen arjen täydentäjäksi.¹⁶⁸ Tulokset vertautuvat myös aiempaan tutkimukseen, jonka perusteella suomalaisten syyt auttaa kumpuavat usein vastaavista myönteisistä syistä. Vaikka suomalaisten auttamishalukkuutta ohjaa usein myös heidän arvomaailmansa, on motivaation kannalta todettu olevan erittäin keskeistä, että auttaminen koetaan henkisesti palkitsevaksi. Pessin ja Saaren mukaan jopa yhdeksän kymmenestä suomalaisesta mainitsee auttavansa siksi, että kokee auttamisen tuottavan itselleen iloa.¹⁶⁹

Eräs haastateltavista kuvaili vapaaehtoistyön olevan nykyään osa omaa identiteettiä.¹⁷⁰ Eräs toinen haastateltava puolestaan kertoi kokevansa, että vapaaehtoistyö on ollut hänelle ikään kuin kutsumustehtävä:

Mä oon kokenu, että se on mun tavallaan semmonen tehtävä. Että mä... Mä oon ollu hyvä siinä. Et mä koen sen näin, et mä oon ollu ihan hyvä siinä.¹⁷¹

Tällainen kutsumuksen kokeminen sekä onnistumisen kokemukset näyttävät mielestäni tukevan vapaaehtoisten motivaatiota. Ainakin äskeisen sitaatin haastateltava oli pysynyt mukana vapaaehtoistoiminnassa jo yli kymmenen vuotta. Vapaaehtoistyöntekijän identiteetin omaksuminen on myös aiemman tutkimuksen mukaan tärkeää vapaaehtoistyössä jatkamisen kannalta. Kun vapaaehtoinen omaksuu vapaaehtoisen rooli-identiteetin osaksi käsitystä

¹⁶⁷ H8.

¹⁶⁸ H4, H5.

¹⁶⁹ Pessi & Oravasaari 2011, 85, 87.

¹⁷⁰ H1.

¹⁷¹ H8.

itsestään, hän pyrkii myös jatkossa käyttäytymään ja toimimaan tämän itsekäsityksen mukaisesti.¹⁷²

Kaksi haastateltavaa mainitsi vapaaehtoistyön olevan heille itselleen palkitsevaa.¹⁷³ Palkitsevuus syntyi tietoisuudesta siitä, että on voinut olla jollekulle avuksi ja että oma panos on ollut merkityksellinen. Palkitsevaa vapaaehtoisille oli ollut myös huomata, että heidän omat taitonsa riittävät työssä pärjäämiseen. Haastateltujen enemmistöä motivoi myös oman tarpeellisuuden kokemus. Antoisana vapaaehtoiset kokivat myös muilta tulevan positiivisen palautteen ja suhtautumisen vapaaehtoistyön tekemiseen. Tällainen arvostuksen saaminen nousi keskeiseksi teemaksi haastatteluissa. Arvostus näyttäytyi positiivisen palautteen lisäksi esimerkiksi seurakunnan osoittamana kiitollisuutena ja huomionosoituksina sekä omalta vapaaehtoistyön asiakkaalta saatuna kiitollisuutena, kiintymyksenä ja arvontona. Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä totesin, että aikaisemman tutkimuksen mukaan tällä tavalla osoitettava arvostus on toimiva osa vapaaehtoisten tukemista ja motivaation ylläpitämistä¹⁷⁴, minkä myös oma aineistoni osaltaan vahvistaa. Eräs haastateltava kertoi seuraavasti käytännön vapaaehtoistyön palkitsevuudesta ja oman arvon kokemuksista:

Joo se on sellanen, että tuntee tekevänsä merkityksellistä työtä. Että vaik on kuin liukas keli ja vettä sataa ja lunta sataa ja räntää sataa ja on tuuli niin ne mummot ja vaarit ni ne – – nii ne hakeutuu, ne tulee sinne. Ja sitte ne... Ku siinä on keväällä... Aina loppuu kevätkausi ja kesä on tyhjä, ni joka kevät, että "Jatkathan sinä? Tulethan sinä?" ja taas ennen joulua et "Ethän sinä vaan lopeta?"¹⁷⁵

Arvostuksen ja palkitsevuuden tunteet näyttäytyivät siis aineiston perusteella keskeisinä vapaaehtoisten sitoutumisen ja ylläpysyvän motivaation kannalta. Kokemukset työn merkityksellisyydestä ja omasta tarpeellisuudesta tukevat myös vapaaehtoisten itsetuntoa ja mielenterveyttä. Myös Nylundin tutkimuksessa tällaiset itsetuntoa vahvistavat syyt olivat monille vapaaehtoisille merkittäviä vapaaehtoistyön kannalta.¹⁷⁶ Räihän ja kumppanien mukaan vapaaehtoistyö on yleisesti ottaen sangen arvostettua ja vapaaehtoistyötä tekeviä pidetään pääsääntöisesti hyvinä ja arvostettavina ihmisinä. Toisin sanoen vapaaehtoistyö tarjoaa tekijälleen mahdollisuuden kokea sosiaalista arvostusta.¹⁷⁷ Myös tämän tutkimuksen aineistossa vapaaehtoistyö näytti tarjoavan tällä tavalla vapaaehtoisille omaa itsetuntoa ja egoa vahvistavia kokemuksia. Heistä oli myös mielekästä nähdä, että omalla panoksella oli ollut jollekulle väliä eli he eivät olleet olleet työssä mukana niin sanotusti turhaan.

¹⁷² Finkelstien 2010, 446.

¹⁷³ H3, H5.

¹⁷⁴ Walk, Zhang & Littlepage 2018, 512.

¹⁷⁵ H1.

¹⁷⁶ Nylund 2000, 126–127.

¹⁷⁷ Räihä et al. 2012, 230.

Toisaalta osa haastatelluista kertoi sellaisista vapaaehtoistyön kokemuksista, jotka eivät olleet olleet niin antoisia. Työn arvostuksen puute söi motivaatiota. Eräs haastateltava kertoi käyneensä useamman kerran sellaisen vapaaehtoistyön asiakkaan luona, joka oli käyttäytymisellään tuottanut vapaaehtoiselle arvottomuuden tunnetta.¹⁷⁸ Vaikka vapaaehtoisena toimimisesta ei lähtökohtaisesti seuraa odotuksia vastapalveluksesta, toivoivat vapaaehtoiset aineistossani, että avuntarvitsijat osoittaisivat kuitenkin omalla aktiivisuudellaan ja vastaanotollaan arvostusta vapaaehtoisen uhraamalle ajalle ja työpanokselle.

Arvostuksen ja palkitsevuuden kokemusten lisäksi ihmiset voivat motivoitua vapaaehtoistoimintaan, koska he haluavat saada uusia kokemuksia tai kehittää ja harjoittaa sellaisia taitoja, jotka heillä muuten saattaisivat jäädä käyttämättä. Lisäksi monet osallistuvat vapaaehtoistoimintaan oppiakseen uutta ja lisätäkseen tietämystään.¹⁷⁹ Yksi kaikkien haastattemieni vapaaehtoisten haastatteluissa esiin noussut vapaaehtoisuutta motivoiva tekijä oli kokemus siitä, että he oppivat paljon vapaaehtoistyössään. Joidenkin kohdalla oppiminen oli johtanut oman käyttäytymisen ja maailmankatsomuksen muutokseen, mitä he pitivät positiivisena asiana. Kaksi haastateltavaa mainitsi heille tärkeänä sen, että vapaaehtoistyön kautta pääsee oppimaan erilaisista uskonkäsityksistä sekä kirkon tekemästä työstä.¹⁸⁰ Vapaaehtoistyön asiakkaiden kohtaaminen oli saanut kahden vapaaehtoisen omaa ajattelua ja näkökulmia avartumaan¹⁸¹, ja kolme heistä kertoi tulleen vapaaehtoistyön myötä lempeämmäksi ja huomaavaisemmaksi muita ihmisiä kohtaan.¹⁸² Vapaaehtoistyö oli monelle vapaaehtoiselle ollut myös kanava, jonka kautta sai oppia uutta itsestään. Lisäksi vapaaehtoisten tapaamien ihmisten elämäkokemus ja ajattelu puhuttelivat heitä. Erityisesti ArkiYstävä-toiminnassa mukana olleet vapaaehtoiset kertoivat heitä motivoivan sen, miten paljon viisautta ja ymmärrystä he olivat saaneet ja oppineet niiltä ikääntyneiltä, joiden luona he kävivät vapaaehtoisina.

Kaksi haastateltavaa kertoi oppineensa vapaaehtoistyön kautta paremmin ymmärtämään iäkkäitä ihmisiä. He kertoivat myös oppineensa tätä kautta kohtaamaan oman elämänsä rajallisuuden sekä päässeensä tutustumaan ikääntymisen prosessiin, mikä kosketti heidän omaa elämäntilannettaan.¹⁸³ Toinen näistä vapaaehtoisista kertoi vapaaehtoistyön herättämistä ajatuksista suhteessa omaan vanhenemiseensa seuraavasti:

¹⁷⁸ H1.

¹⁷⁹ Rochester et al. 2010, 123.

¹⁸⁰ H4, H6.

¹⁸¹ H6, H8.

¹⁸² H1, H3, H4.

¹⁸³ H4, H6.

Tämä viimonen (vapaaehtois)jakso, minkä mä nyt oon täällä (paikannimi) tehny, ni kyl se, sanotaan... Jotenki se on ainaki syventäny ja kasvattanu mua ihmisenä, että mä näen sen iän tuomat erilaiset muutokset ja... – – Ikä tuo mukanaan erilaisia sairauksia, niin tämä korkea ikä ja ne sairaudet, niin se jotenki opettaa sillä lailla, et tuota elämä on kumminki rajallista ja et se, että osaako sen oman arjen ja elämän niinku suhteuttaa tähän sanotaan niinku nyt tähän hetkeen.¹⁸⁴

Samankaltaisia ajatuksia ovat kertoneet Äyräväisen ja kumppanien haastattelemat ikääntyneet vapaaehtoiset, jotka toimivat itse ikääntyneiden parissa. Nämä haastateltavat tunsivat kehittyneensä ja kasvaneensa vanhenemisen prosessissa vapaaehtoistyönsä aikana, kun he saivat opastusta siihen kokemusasiantuntijoilta eli tässä tapauksessa vapaaehtoistyön asiakkailta, jotka olivat olleet haastateltavia kauemmin eläkkeellä. Tutkimuksessa eläkkeellä olevat vapaaehtoiset siis kokivat heitä vanhempien tai pidempään eläkkeellä olleiden ikääntyneiden toimivan heille ikään kuin oppaina eläkkeellä olemiseen ja vanhenemiseen.¹⁸⁵ Samassa tutkimuksessa nämä ikääntyneet vapaaehtoiset, jotka avustivat muita ikääntyneitä, saivat vapaaehtoistyöstä runsaasti omaa hyvinvointiaan edistäviä kokemuksia. Tämä vaikutti liittyvän heillä myös kokemukseen paremmasta elämänlaadusta.¹⁸⁶

Vertaisessa asemassa olevien tai jopa niin sanotusti pidemmällä vanhenemisen prosessina olevien kohtaaminen näytti tuovan myös oman aineistoni ikääntyneille vapaaehtoisille välineitä, joiden avulla löytää elämään uusia merkityksiä ja lieventää mahdollisesti koettua kriisiä vanhenemisesta. Omassa aineistossani kolme vapaaehtoista nosti suoraan esille oman ikääntymisensä kimmokkeena tehdä vapaaehtoistyötä nimenomaan ikääntyneiden parissa.¹⁸⁷ Yhdellä aineistoni haastateltavalla ikääntyneiden parissa toimimiseen liittyi myös toive vastavuoroisuudesta tulevaisuudessa:

No ehkä mä joskus oon vanha ja väsynyt ja yksinäinen niin ehkä mullekin sitte annetaan joku enkeli, joka käy. Tämmönen arkienkeli, joka sitte käy kattomassa.¹⁸⁸

Tällainen sitaatissa esitetty vastavuoroisuus kytkeytyy pitkään aikaperspektiiviin. Lyhyen aikavälin auttamisella ja omien resurssien käyttämisellä voidaan tavoitella myös pitkän aikavälin etua. Pessi ja Saari käyttävät tästä yleisesti esimerkkiä: ”Jos minä autan vanhusta kadulla, joku ehkä auttaa minua, kun itse olen tuo vanhus, vuosikymmenten päässä.”¹⁸⁹

Joillakin haastattelemillani vapaaehtoisilla vapaaehtoistyö sai ikään kuin välinearvon piirteitä. Eräs haastateltavista mainitsi lähteneensä vapaaehtoiseksi, koska toivoi tapaavansa

¹⁸⁴ H6.

¹⁸⁵ Äyräväinen et al. 2019, 16.

¹⁸⁶ Äyräväinen et al. 2019, 16.

¹⁸⁷ H1, H4, H8.

¹⁸⁸ H8.

¹⁸⁹ Pessi & Saari 2008, 95.

uusia ihmisiä.¹⁹⁰ Yksi haastateltavista liitti vapaaehtoistyön tekemisen mahdollisuuteen työstää omaan harrastukseensa liittyviä taitoja sekä perehtyä syvemmin omiin kiinnostuksenkohteisiinsa.¹⁹¹ Tällainen harrastusten ja taitojen vaikutus motivaatioon voi nähdäkseni liittyä myös keskusteluun vapaaehtoistyöstä vakavana vapaa-ajanviettona. Tämä näkökulma on korostunut viime vuosina kansainvälisessä tutkimuksessa.¹⁹² Vapaaehtoistyöhön vapaa-ajan viettotapana kannustavat yleensä sisäiset motiivit ja esimerkiksi halu kehittää itseään ja hyödyntää taitojaan.¹⁹³ Nuorin aineistoni haastateltavista puolestaan kertoi, että vapaaehtoistyö auttaa häntä saamaan kokemusta ja taitoja työelämää varten.¹⁹⁴ Vastaavasti aiempien tutkimusten mukaan nuoret ihmiset todennäköisimmin ryhtyvät vapaaehtoistyöhön toiveenaan hankkia tulevaa tai nykyistä työuraa hyödyttäviä kokemuksia ja taitoja. Myös vanhemmat ihmiset voivat ryhtyä vapaaehtoiseksi samasta syystä esimerkiksi työttömyyden vuoksi, mutta nuorten osuus korostuu esimerkiksi siksi, että he haluavat hankkia kokemusta ja taitoja ennen työelämään astumista.¹⁹⁵ Vain yksi haastateltavistani oli nuori aikuinen eli aineistossa ei esiintynyt muita nuoria joiden vastauksiin hänen motiivejaan olisi voinut verrata. Voin siten aineiston perusteella ainoastaan todeta, että tämän haastateltavan urasuunnitelmien ja vapaaehtoistyön motivaation yhteys heijasteli aikaisemman tutkimuksen tuloksia.

Oma tausta: Vapaaehtoisten omista taustoista nousi haastatteluissa myös paljon yhteyksiä motivaatioon vapaaehtoistyössä. Tällaiset yhteydet liittyivät niin heidän elämänhistoriaansa kuin heidän nykyisyyteensä. Esimerkiksi yksi haastateltava kuvaili lapsuutensa merkitystä vapaaehtoiseksi ryhtymiselle seuraavasti:

Ja vapaaehtostyöstä mä innostuin siinä, et mä oon oikeestaan ihan lapsuudestani asti oppinu sellasen kulttuurin, että toisista pidetään huolta. – – Ja se on jättänyt muhun niinku semmosen lähtemättömän jäljen siitä, että me voidaan niinku toimia toisten hyväks.¹⁹⁶

Vapaaehtoistyöhön kannustavan ajattelun voi omaksua sosiaalistumisen kautta esimerkiksi perhepiirissä. Sosialisatio-teorian kannalta lapsuudenkodissa tai muissa läheisissä yhteisöissä ihmiset voivat siirtää eteenpäin uusille sukupolville vapaaehtoistyön kannalta myönteisiä arvoja tai käyttäytymismalleja. Esimerkiksi yhteisön asioista puhumisen sekä tietynlaisten arvojen

¹⁹⁰ H1.

¹⁹¹ H7.

¹⁹² Erityisesti Stebbinsin tutkimukset.

¹⁹³ Stebbins 2004, 5–7.

¹⁹⁴ H5.

¹⁹⁵ Musick & Wilson 2008, 61.

¹⁹⁶ H2.

kuten ystävällisyyden, rehellisyyden, luotettavuuden ja oikeudenmukaisuuden omaksumisen on todettu voivan kannustaa lasta ryhtymään vapaaehtoiseksi myöhemmin elämässään.¹⁹⁷

Haastatteluaineistossani haastateltavat korostivat sitä, että heillä oli vapaaehtoistyöhön lähtiessä vapaata aikaa ikään kuin resurssina, jota luovuttaa. Vapaaehtoistyöhön käytettävissä oleva aika omassa elämässä on ylipäänsä olennainen tekijä vapaaehtoistoimintaan lähdön kannalta. Yksi tyypillisimpiä syitä perustella omaa osallistumattomuutta vapaaehtoistoimintaan on koettu ajan puute.¹⁹⁸ Näin on esimerkiksi Kansalaisareena ry:n yhdessä kirkkohallituksen kanssa Taloustutkimuksella teettämässä kyselyssä (2018), jossa 53 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että tärkein syy osallistumattomuudelle oli nimenomaan ajan puute.¹⁹⁹ Tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa nousi myös esiin tämä ajanpuutteen näkökulma niillä vapaaehtoisilla, jotka halusivat pohtia sitä, miksi he eivät olleet aiemmin osallistuneet vapaaehtoistoimintaan. Haastatteluissa yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat nostivat vapaaehtoistyöhön lähdön syyksi ja mahdollistajaksi oman elämäntilanteensa ja sen, että heillä oli tilaisuus antaa omaa aikaansa tällaiseen työhön. Keskeisin syy liittyi eläkkeelle jäämiseen ja sen myötä omaan elämään vapautuvaan tyhjään aikaan, johon haastateltavat kertoivat kaivanneensa merkityksellistä tekemistä. Yksi haastateltava mainitsi lähteneensä vapaaehtoiseksi, koska kaipasi yksilökohtaisempaa tekemistä työelämän makrotason tekemisen jälkeen.²⁰⁰ Aikaa eläkkeellä syntyi myös lasten ja lastenlasten kasvettua aikuisiksi, jolloin vanhemman tai isovanhemman velvollisuudet vähenivät. Aikaa elämään haastateltavilla toivat myös väli vuoden pitäminen sekä työelämästä asteittainen luopuminen.²⁰¹ Eläkkeelle jäämisen ja vastaavien elämänmurrosten yhteys motivaatioon vapaaehtoistyössä on todettu myös aiemmassa tutkimuksessa.²⁰²

Eläkkeelle jääminen voi olla niin odotettu kuin pelätty elämänmuutos. Työelämästä eläkkeelle siirtyminen on monelle merkittävä elämänkaaren kriisipiste, jossa korostuu ihmisten luontainen taipumus ja tarve etsiä elämälleen merkitystä. Eläköityminen haastaa ihmisen pohtimaan oman elämänsä suuntaa ja omaa identiteettiään, kun entiset tavat hahmottaa ja jäsentää omaa identiteettiä, kuten työroolit, jäävät taakse.²⁰³ Äyräväisen ja kumppanien mukaan työelämästä eläkkeelle siirtyminen tuo yksilölle eteen uusia kysymyksiä elämän uudelleenjärjestämisestä ja vapautuneen ajan käyttämisestä. Työssäkäynnin loppuminen lisää

¹⁹⁷ Musick & Wilson 2008, 225–226.

¹⁹⁸ Pessi & Saari 2008, 73.

¹⁹⁹ Stranius (2018). Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Kansalaisareena.fi

²⁰⁰ H3.

²⁰¹ H5, H2.

²⁰² Pessi & Oravasaari 2010, 146.

²⁰³ Settersten 2002, 55–57, 70; Malette & Oliver 2006, 30, 32.

vapaa-aikaa ja antaa yksilölle uudenlaisen vapauden tehdä valintoja elämänsä suhteen. Vapaaehtoistyöstä onkin tullut yksi merkittävä toimintamuoto eläkeläisille. Vapaaehtoistyön tekeminen voi auttaa yksilöä eläkkeelle jäämisen prosessissa ja siirtymisessä uuteen elämänvaiheeseen.²⁰⁴ Oman aineistoni perusteella monille eläkkeellä oleville vapaaehtoistyö näytti juuri tuovan kaivattua sisältöä elämään. He saivat omaksua uuden vapaaehtoisen roolin, jonka kautta he kokivat yhä tekevänsä jotakin merkityksellistä työelämän ulkopuolella ja jonka kautta he saivat kokea olevansa tarpeellisia.

Aineistossani haastateltavat kertoivat, että haastetta vapaaehtoistyölle toisinaan tuottaa oma muu elämä, kuten esimerkiksi omat sairastavat läheiset tai muuten raskaat ajat.²⁰⁵ Vastaavat henkilökohtaiset syyt voivat johtaa vapaaehtoistyön lopettamiseen, kun sen koetaan vievän liikaa aikaa pois omalta perheeltä ja läheisiltä, etenkin sairastapauksissa.²⁰⁶ Haastateltavistani kukaan ei ilmaissut haastatteluhetkellä halua lopettaa, mutta ne joilla oli haastava perhetilanne priorisoivat omia läheisiään vapaaehtoistoiminnan ylitse niin että tehdyn vapaaehtoistoiminnan ajallinen määrä oli heidän arvionsa mukaan vähentynyt aikaisemmasta. Oma hyvä terveydentila puolestaan mainittiin yhtenä vapaaehtoistyöhön lähdön taustatekijänä ja mahdollistajana.²⁰⁷

Kaksi haastateltavaa nosti esiin keskeisenä motiivina vapaaehtoistyöhön lähdölle omien toisaalla asuvien vanhempiensa ikääntymisen.²⁰⁸ Molemmat haastateltavat kuvailivat tilannetta, jossa omat vanhemmat asuivat kaukana, mistä oli syntynyt haasteita heistä huolehtimiselle. Tämän vuoksi molemmat haastateltavat kertoivat heille syntyneen ajatuksen jonkun auttamisesta vähän lähempänä. Toinen haastateltavista kuvasi tilannetta näin:

Siinä vaiheessa, kun omat vanhemmat alkoivat ikääntyä siellä ja me asuimme täällä etelässä ja he olisivat tarvinneet enempi apua... – Kun me asuimme täällä, tietysti ei voinu niin paljon olla siellä auttamassa, ja sitten tuli semmonen ajatus, että miksipä en ryhtyis auttamaan jotain ikäihmistä lähellä, joka on kenties näin yksinäinen ja tarvitsee tukea ja sillä tavalla.²⁰⁹

Haastateltavat esittävät tässä mahdollisesti sellaisia syitä vapaaehtoistyöhön lähdölle, jotka on tunnistettu yhdessä 2000-luvun käytetyimmässä vapaaehtoisten motiiveja mittaavassa mallissa, joka on Claryn ja kumppanien kehittämä Volunteer Functions Inventory –malli²¹⁰ (VFI). Malli on yksi tunnetuimpia psykologista näkökulmaa edustavia malleja motivaatiosta.²¹¹ VFI-malli

²⁰⁴ Äyräväinen et al. 2019, 3–4.

²⁰⁵ H2, H4.

²⁰⁶ Finkelstien 2010, 447; Hustinx 2010, 246–247.

²⁰⁷ H1.

²⁰⁸ H7, H8.

²⁰⁹ H8.

²¹⁰ Tarkempia tietoja VFI-mallista katso Clary et al. (1992).

²¹¹ Rochester et al. 2010, 122; Chacón et al. 2011, 49.

perustuu sellaiselle ajatukselle, että kaikilla ihmisillä on samanlaiset psykologiset perustarpeet ja että ihmiset motivoituvat toimimaan, kun jonkinlainen toiminta antaa heille mahdollisuuden vastata näihin perustarpeisiin.²¹² Yksi mallin kuudesta motivaatiotyypistä on suojaavuus (protective), joka mukaan yksilö käyttää vapaaehtoistyötä keinona suojella itseään sekä vähentää negatiivisia tunteita itsestään. Suojaavuus-kategorian motiivit liittyvät myös esimerkiksi omien elämänkriisien, esteellisyyden, kyvyttömyyden tai epävarmuuksien käsittelyyn.²¹³ Tässä kohtaa pidän mahdollisena, että haastateltavieni kohdalla omien vanhempien ikääntyminen ja kenties jossain määrin myös esimerkiksi välimatkasta johtuva kyvyttömyys olla enemmän läsnä pyrkii kompensoitumaan sillä, että vapaaehtoiset lahjoittavat aikaansa jollekulle toiselle samankaltaisessa tilanteessa olevalle.

Esmond ja Dunlop ovat kehittäneet vuonna 2004 aiempien VFI-mallien pohjalta laajemman Volunteer Motivation Inventory-mallin²¹⁴ (VMI), jossa vapaaehtoisten motivaatiotyyppien määrä on kymmenen.²¹⁵ Alkuperäiseen VFI-malliin verrattuna heidän voidaan katsoa lisänneen vielä neljä motivaatiotyyppiä, joista reaktiivisuus (reactivity) näyttäisi toimivan hyvin oman aineistoni kuvaajana. Reaktiivisuuden näkökulmasta yksilö on mukana vapaaehtoistyössä käsitelläkseen omia menneitä tai ajankohtaisia asioitaan tai tarpeesta ”parantua”.²¹⁶ Haastateltavieni vanhempien ikääntyminen ja siihen liittyvät kipukohdat ja kysymykset vapaaehtoistyön motivaation taustalla voivat liittyä myös tällaiseen reaktiivisuus-motivaatiotyyppiin. Nähdäkseni vapaaehtoistyö voi toimia heille tapana käsitellä tätä elämän kriisiä tai kipukohtaa, oli se sitten osa vapaaehtoisten menneisyyttä tai nykyisyyttä. Todennäköisimpänä pidän sitä, että vapaaehtoisten omien vanhempien ikääntymisestä johtuvat yhteydet motivaatioon yhdistävät piirteitä sekä suojaavuudesta että reaktiivisuudesta.

Olen nostanut VFI- ja VMI-mallit esiin tässä kohtaa, koska niissä on tavoitettu suojaavuuden ja reaktiivisuuden ulottuvuudet, jotka nousivat esiin myös omassa aineistossani keskeisinä kahden vapaaehtoisten motivaation kannalta ja joiden kautta voidaan näin tavoittaa motivaation yksi ulottuvuus. Mallit ovat yksi kuvaus vapaaehtoisten motivaatiosta, mutta nähdäkseni ne on suunnattu enemmän määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. Mittareina ne tavoittavat myös tämän tutkimuksen aineiston perusteella kuvaamani ilmiön. Toisaalta, vaikka psykologian tarvenäkökulma tavoittaa joitakin ulottuvuuksia vapaaehtoisten motivaatiosta, ei se mielestäni yksinään riitä kuvaamaan motivaation kaltaista monimutkaista ilmiötä, minkä

²¹² Musick & Wilson 2008, 54; Rochester et al. 2010, 122–123.

²¹³ Clary et al. 1992, 337–338. Musick & Wilson 2008, 62.

²¹⁴ Lisää tietoa VMI-mallista katso Esmond & Dunlop (2004).

²¹⁵ Esmond & Dunlop 2004, 6–9.

²¹⁶ Esmond & Dunlop 2004, 7–8; Rochester et al. 2010, 123.

vuoksi en käytä VFI- ja VMI-malleja laajemmin hyödyksi tässä tutkimuksessa, vaikka muitakin yhtymäkohtia siihen olisi aineistostani havaittavissa. Merkittävintä tässä kohtaa on, että niiden kautta on mahdollista käsitellä ja teoretisoida haastateltavieni kuvaamia tunteja liittyen omien kauempana asuvien vanhempien ikääntymiseen.

Haastatteluissa muita vapaaehtoisesta itsestään ja hänen taustastaan nousevia syitä vapaaehtoistyölle olivat halu laittaa oma työelämätausta ja osaaminen käyttöön. Yksi haastateltava esimerkiksi piti ikääntyneiden parissa toimimista luontevana vapaaehtoistyön muotona sosiaali- ja terveysalan työelämätaustansa vuoksi.²¹⁷ Kolme haastattelemaani vapaaehtoista kuvaili motivaationsa kumpuavan selvästä tunteesta, että he haluavat antaa aikaansa ja tehdä vapaaehtoistyötä.²¹⁸ Myös tuttavapiirillä oli vaikutusta: osa oli lähtenyt toimintaan mukaan jonkun muun pyynnöstä. Musickin ja Wilsonin mukaan jopa hyvin motivoituneilla ihmisillä vapaaehtoistyöhön osallistuminen saattaa jäädä puolitiehen, jos heitä ei pyydetä mukaan.²¹⁹ Henkilökohtaisesti mukaan pyytämällä ja sosiaalisilla verkostoilla on siis myös oman aineistoni perusteella väliä vapaaehtoisten onnistuneen rekrytoinnin kannalta.

5.2. Asiakas-avuntarvitsija

Tämän pääluokan alle olen koonnut vapaaehtoistyön asiakkaaseen tai avuntarvitsijaan liittyviä motiiveja ja syitä, jotka ovat läsnä käytännön vapaaehtoistyössä. Aineiston analyysissä pääluokkaa ”Asiakas-avuntarvitsija” edelsivät yläluokat *altruistiset motiivit, vapaaehtoissuhde ja velvollisuudentunto*.²²⁰ Useimmiten vapaaehtoisten motivaatioon yhdistetty käsite on altruismi eli pyyteetön auttamisen halu. Myös omassa haastatteluaineistossani altruistiset motiivit nousivat odotetusti esille, minkä vuoksi niistä syntyi yksi yläluokka. Tämä yläluokka koostuu siis auttamisen halun ja tärkeyden ilmaisuista sekä kokemuksista työn arvokkuudesta ja työpanoksen hyvästä auttavasta vaikutuksesta avuntarvitsijan elämässä. Vapaaehtoiset nostivat haastatteluissa esiin myös paljon muutoin avuntarvitsijaan itseensä liittyviä asioita, kuten avuntarvitsijan persoonallisuuteen tai tämän esittämiin pyyntöihin liittyviä vaikutuksia motivaatiolle. Vapaaehtoisen ja avuntarvitsijan dynamiikan vaikutukset motivaatioon ilmenivät vapaaehtoisen ja avuntarvitsijan välisessä vapaaehtoissuhteessa. Tähän vapaaehtoissuhteyläluokkaan sisältyi myös mainintoja vastavuoroisuudesta, yhteisöllisyydestä, yhteydestä sekä ystävyydestä. Velvollisuudentunto-yläluokkaan koottiin aineiston analyysissä vapaaehtoisten velvollisuudentuntoon sekä vastuunkannon ja sitoutumisen tärkeyteen viittaavat ilmaukset ja

²¹⁷ H2.

²¹⁸ H1, H2, H3.

²¹⁹ Musick & Wilson 2008, 55.

²²⁰ Ks. taulukko 4 tutkielman sivulla 26.

niiden yhteydet motivaatioon. Haastattelujen perusteella vapaaehtoiset ovat toisinaan jatkaneet vapaaehtoistyötä velvollisuudentunnosta, vaikka omat sisäiset motiivit olisivat jo hävinneet.

Yllä olen puhunut lähinnä avuntarvitsijoista, mutta olen nimennyt tämän pääluokan ”Asiakas-avuntarvitsija”. Suurin osa haastateltavistani työskenteli ArkiYstävälähimmäispalvelussa, jossa käydään yleensä jonkun apua tarvitsevan vanhuksen luona tukena tai seurana. Avuntarvitsija on toisaalta periaatteessa samaan aikaan lähimmäispalvelun asiakas. Lisäksi selitän pääluokan nimeämistä sillä, että vanhusten kerhoissa toimivien vapaaehtoisten kohtaamat ikääntyneet eivät ole välttämättä varsinaisessa avun tarpeessa vaan etsivät elämäänsä kerhoista mielekäästä sisältöä, minkä vuoksi he ovat nähdäkseni enemmän asiakasmaisessa asemassa. Joka tapauksessa tässä pääluokassa viitataan nimityksillä ”asiakas” ja ”avuntarvitsija” niihin henkilöihin, jotka hyötyvät vapaaehtoisen antamasta panoksesta jollakin tavalla tai joiden elämään vapaaehtoisen antamalla panoksella on muuten jonkinlaista vaikutusta. Siirryn nyt tarkastelemaan Asiakas-avuntarvitsija -pääluokan tuloksia.

Altruistiset motiivit: Avuntarvitsijan kohtaaminen yksilönä sisältää autettavan yksilön havaitsemisen persoonana, jolla on omia tarpeita, oikeuksia, haluja ja tavoitteita. Puhtaimmillaan auttaminen on toimintaa, jossa keskeisintä on autettavan hyvinvoinnin parantaminen. Periaatteessa tällaista puhdasta auttamista pidetään lähinnä teoreettisena ja hypoteettisena mahdollisuutena.²²¹ Pessi ja Saari ovat kirjoittaneet seuraavasti tästä teemasta: ”Tosin jos taas haluamme pohtia arjen tasolla yksilöiden kohtaamista – yksilöiden, joissa jokaisessa on aina läsnä sekä altruismia että egoismia – me kirjoittajat uskomme vilpittömästi yksilöperspektiiviinkin: ihmiset ovat kykeneviä välittämään toisistaan myös yksilöllisinä persoonina.”²²² Tässä mielessä olen lähestynyt vapaaehtoisten altruismin ilmauksia haastatteluaineistossa. Enemmistö haastateltavistani nosti haastatteluissa esiin toisen edusta välittäviä altruistisia motiiveja, kuten esimerkiksi omasta ajasta luopumisen ja sen uhraamisen muiden hyväksi. He pitivät arvossa muiden ihmisten ilahduttamista ja onnellisuutta. Haastatteluissa nousivat usein esille vapaaehtoisten halu auttaa ja olla muutenkin tukena apua tarvitseville:

Ja sitte hän soitti mulle tänäänki, tää mun ArkiYstävä²²³, ni hänel on sit yks puhelinnumero, mihin voi soittaa, jos tulee jotakin. - - Ni se on yks tapa tukea.²²⁴

²²¹ Pessi & Saari 2008, 166.

²²² Pessi & Saari 2008, 166.

²²³ Haastatteluaineistossa haastateltavilla oli usein tapana viitata avuntarvitsijaan ArkiYstävänä.

Seurakuntayhtymän kuvauksen perusteella vapaaehtoinen näyttäytyy olevan toiminnassa ArkiYstävä-henkilö avuntarvitsijalle. Sekaannuksen välttämiseksi en itse käytä omassa tekstissäni ArkiYstävä-käsitettä vapaaehtoistyön asiakkaista/avuntarvitsijoista.

²²⁴ H3.

Myös pyyteettömyys nousi esiin yhtenä tärkeänä tekijänä, jonka kautta vapaaehtoiset hahmottivat vapaaehtoistyötä. Asiakkailta tai avuntarvitsijoilta ei lähtökohtaisesti odotettu saatavan vastapalveluksia vaan työssä oli vapaaehtoisten näkemyksen mukaan kyse heidän tukemisestaan:

Sellanen pyyteettömyys, että kun mä meen sinne mukaan, niin mä en mee siihen sen takia, et siinä tulee niinku joku velvo... tai vastapalvelus vaan se, että kun mä teen ni se on pyyteetön ja sitte tilanteest ei seuraa mitään odotuksia.²²⁵

Pessi ja Saari ovat viitanneet Batsoniin, jonka teorian mukaan altruistinen auttamishalu syntyy empatiasta, joka herää, kun ihminen ottaa huomioon toisen ihmisen tarpeet ja samaistuu toisen ihmisen perspektiiviin. Altruistiseen asenteeseen vaikuttavat ihmisen monet ympäristö- ja yksilötekijät, erityisesti yksilön arvo- ja moraalikäsitteet, palkitsevuuden kokemus tai odotettavissa oleva vastavuoroisuus²²⁶. Edellisessä sitaatissa avuntarvitsijoilta ei oletettu vastapalveluksia, mutta vastavuoroisuutta tällainen pyyteettömyys ei sulje pois, sillä sen ei tarvitse syntyä varsinaisista vastapalveluksista vaan ennemmin vapaaehtoisen ja avuntarvitsijan välisestä yhteydestä.

Altruistinen motivaatio vapaaehtoistyön tekemisen taustalla voi esiintyä yksilöllä esimerkiksi seuraavanlaisena ajatteluna: ”Tämä ihminen tarvitsee apuani ja hänen auttamisensa on oikein”. Etenkin ArkiYstävä-toiminnan vapaaehtoisille oli tärkeää huomata oman työn vaikutus avuntarvitsijan elämässä. Heitä ilahduttivat avuntarvitsijoiden kokemukset työn hyödyllisyydestä ja tärkeydestä. Tärkeää vapaaehtoisille oli, että avuntarvitsija tai asiakas saa työstä jotain itselleen, kuten esimerkiksi hyötyä, apua, seuraa tai hyvää mieltä. Vanhusten kerhojen ohjaajat kokivat, että kerholaiset saivat kerhoista itselleen esimerkiksi iloa ja sisältöä elämään. ArkiYstävänä toimivat puolestaan kokivat, että ArkiYstävänä toimiminen lievitti avuntarvitsijoiden yksinäisyyttä. Usein jo päättäneetkin vapaaehtoisuhteet säilyivät haastateltavilla kirkkaina mielissä tärkeinä kokemuksina sekä tunteena tai vaatimattomana toivona, että omalla työllä oli ollut toiselle arvoa:

Hän ois elokuussa täyttänyt 102-vuotta, mutta heinäkuussa kuoli ja mä heinäkuussa kävin pari viikkoa ennen kattomassa häntä – – Hän oli sillo vuoteessa sitte jo ja puhu huonosti, mut hän otti mun käden ja laitto tänne oman sydämen päälle. Ja tota niin... Et se oli niinkö tosi, tosi sillä tavalla että... Että ehkä sillä, että mä kävin häntä kattomassa ni sillä oli arvonsa.²²⁷

²²⁵ H6.

²²⁶ Pessi & Saari 2008, 74–75; Pessi & Oravasaari 2011, 73.

²²⁷ H2.

Vapaaehtoisuusuhde: Toinen yläluokka tämän pääluokan alla aineiston analyysissä oli ”vapaaehtoisuusuhde”. Hartikaisen tutkimuksessa vapaaehtoistyön merkityksen nähdään syntyvän vapaaehtoisten ja autettavien välisessä vuorovaikutuksessa. Omaisen suhteen ikääntyneeseen todetaan tutkimuksessa olevan tunnesuhde, johon sisältyy esimerkiksi perhevelvollisuuksia. Ammattiauttajan ja ikääntyneen suhteen taas katsotaan olevan epäsymmetrinen, sillä ammattiauttajalla on hallitseva asema suhteessa osaavana ja tietävänä osapuolena. Tähän verraten Hartikaisen tutkimuksessa vuodeosastolla toimivat vapaaehtoiset kuvailivat suhdettaan kohtaamiinsa ikääntyneisiin sellaiseksi ystävyydeksi, jossa he saattoivat kohdata tämän vertaisenaan. Ikääntyneen näkökulmasta vapaaehtoinen on tarpeeksi ulkopuolinen, jolloin vaikeistakin asioista voi keskustella ilman omaissuhteeseen liittyvää perhe- ja tunnettaakkaa. Tällainen koettu taakka voi esimerkiksi estää ikääntynyttä puhumasta vaikeuksistaan, koska hän ei halua kuormittaa omaisiaan ongelmillaan.²²⁸

Haastatteluissani moni vapaaehtoinen koki Hartikaisen tutkimusta vastaavasti, että he voivat keskustella avuntarvitsijansa kanssa mistä hyvänsä ja jakaa keskenään myös vaikeita asioita. Hyvän vapaaehtoisuuden merkitys vapaaehtoistoimintaan sitoutumiselle korostui vapaaehtoisten haastatteluissa. Paljon väliä aineiston perusteella näytti olevan avuntarvitsijan ja vapaaehtoisen välisellä yhteensopivuudella eli niin sanotusti ”kemioiden kohtaamisella”. Vapaaehtoiset kertoivat heille olevan antoisaa läheiseksi tuleminen avuntarvitsijan kanssa, ja heistä oli mukavaa viettää aikaa yhdessä avuntarvitsijan kanssa puhuen kaikenlaisista asioista. Motivoivaa vapaaehtoisille oli, kun avuntarvitsija oli sellainen ihminen, että hänen kanssaan oli vapaaehtoisen kokemuksen mukaan helppoa sekä luontevaa olla ja heistä oli mukavaa viettää aikaa yhdessä. Vapaaehtoiset arvostivat sellaisia vapaaehtoisuhteita, joissa he saivat kokea yhteyttä toiseen ihmiseen:

Mutta sitte on kevyt askel, kun tulee sieltä, et siinä tapahtuu jotain. Se, että sä oot niinku yhteydessä toisen ihmisen kanssa, se on ihan hirveen arvokasta. Että siinä on niinku joku semmonen... En mä osaa sitä niinku kuvatakaan oikeen, että mikä se on, mut siinä jotain liikkuu kahen ihmisen välillä. Jotain läheisyyttä, välittämistä, tunteita...²²⁹

Suurin osa haastateltavista koki erityisesti ArkiYstävä-toiminnassa olevan paljon ystävyyden piirteitä. Raja vapaaehtoisen ja ystävän välillä näyttäytyi aineiston perusteella häilyvältä. Myös yksi vanhusten kerhossa toimiva vapaaehtoinen kertoi kokevansa kerhon pitkälti kaveripiirinä.²³⁰ Avuntarvitsijoita, etenkin ArkiYstävä-suhteissa, vapaaehtoiset kuvailivat usein ihaniksi, rakkaiksi sekä perheystäviksi. Yhdessä haastattelussa vapaaehtoinen kertoi, että

²²⁸ Hartikainen 2009, 133.

²²⁹ H2.

²³⁰ H6.

hän kokee muodostuneensa ikään kuin avuntarvitsijan lähiomaiseksi.²³¹ Parhaita asioita vapaaehtoisten mielestä olivat aivan arkiset asiat, kuten keskusteleminen, lehtien luku ja kahvin juonti yhdessä. Yksi vapaaehtoinen mainitsi tärkeänä tekijänä, että avuntarvitsija ei ole liian takertuva eikä pyri käyttämään vapaaehtoista hyväksi omiin tarkoituksiinsa.²³² Hyvään vapaaehtoisuuteen kuului haastattelujen perusteella tärkeänä osana työn vastavuoroisuus:

Kuitenki siin vapaaehtoistyössä mun mielestä on tärkeää, että se on tällainen win-win, että molemmat osapuolet kokee sen hyödylliseksi ja hyväksi itselleen.²³³

Kerhotyyppisissä vapaaehtoistehtävissä toimivat vapaaehtoiset kokivat tärkeäksi yhteishengen ja osallisuuden. Aineiston perusteella näissä vapaaehtoistehtävissä kiinnytettiin enemmän yhteisöön, kuin sen yksittäisiin ihmisiin. Vastavuoroisuus näyttäytyi myös kerhoissa toimivilla vapaaehtoisilla tärkeänä työn motivaation näkökulmasta.

Tärkeää useille haastateltaville oli samanikäisyys vapaaehtoistyön asiakkaiden kanssa myös muista näkökulmista kuin edellisessä pääluvussa mainituista vanhenemisen ja eläköitymisen prosessiin tutustumisen syistä. Monia haastateltavia yhdisti vapaaehtoistyön asiakkaisiin elämäntarinojen ja kokemusten samankaltaisuus sekä kiinnostus samantyyppisiin asioihin. Tämä on huomioitu myös aiemmassa tutkimuksessa, jossa on nähty, että kun vapaaehtoinen tuntee ikääntyvän elämäntarinan sekä sitä historiallista aikaa, jossa tämä on elänyt, he voivat jakaa keskenään yhteisiä kokemuksia. Yhteiset kokemukset tuottavat vertaisuuden kokemusta.²³⁴

Molemminpuolisen vastavuoroisuuden kokemus on tyypillistä vapaaehtoisuuteille: suhteen kumpikin osapuoli kokee saavansa suhteesta itselleen, mutta myös antavansa toiselle ja ylläpitävänsä suhdetta omalla toiminnallaan. Aineistostani nousevat tulokset ovat linjassa Äyräväisen ja kumppanien tutkimustulosten kanssa. Heidän tutkimuksessaan itsekkin ikääntyneet vapaaehtoistyöntekijät kokivat kaksisuuntaista ja symmetristä vastavuoroisuutta ollessaan yhteydessä kohtaamiensa ikäihmisten kanssa, kun heidän välilleen syntyi jatkuva ystävyysuhde. Tutkimuksen mukaan kokemukset hyväksyvistä ystävyystaustista syntyivät, kun vapaaehtoisuudessa vallitsi vuorovaikutuksellisuus sekä luottamuksellinen ilmapiiri.²³⁵

Muistisairaudet, pitkät välimatkat, avuntarvitsijan huono kunto, pitkät tauot ja peruutukset koettiin vapaaehtoisten taholta haastavina ja motivaatiota heikentävinä tekijöinä, jotka liittyivät vapaaehtoistyön arkeen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vapaaehtoiset

²³¹ H8.

²³² H1.

²³³ H4.

²³⁴ Hartikainen 2005, 162.

²³⁵ Äyräväinen et al. 2019, 8, 14.

välttämättä suunnittelisivat lopettamista näistä syistä. Ainakaan kukaan ei haastatteluhetkellä ilmaissut tällaista.

Velvollisuudentunto: Kahden vapaaehtoisen haastatteluissa nousivat suorina mainintoina esiin myös velvollisuudentunto ja vastuunkanto avuntarvitsijaan nähden. Muissa haastatteluissa siihen viitattiin implisiittisemmin ja myös yhteydessä altruismiin. Vastuunkannosta ja velvollisuudentunnosta puhuneet vapaaehtoiset korostivat päätöstä työhön sitoutumisesta sekä lupauksien pitämisen tärkeyttä.²³⁶ Yhtä haastateltavista pelotti myös avuntarvitsijan jääminen yksin ja vaille apua ilman hänen panostaan, minkä vuoksi hän koki olevansa velvollinen jatkamaan avuntarvitsijan luona käymistä.²³⁷ Velvollisuudentunto korostui vapaaehtoisilla toisinaan myös tilanteissa, joissa heidän sisäiset motiivinsa olivat hävinneet esimerkiksi avuntarvitsijan osoittaman arvostuksen puutteen tai kohtuuttomien vaatimusten vuoksi. Kaksi haastateltavaa kertoi saaneensa avuntarvitsijalta vapaaehtoisopimukseen kuulumattomia ja kohtuuttomaksi kokemiaan pyyntöjä, kuten esimerkiksi vaatimuksia avuntarvitsijan puolesta kaupassa käymisestä, kodin askareiden hoitamisesta tai sairaanhoidollisten toimenpiteiden suorittamisesta, mutta jatkaneensa silti sinnikkäästi avuntarvitsijan luona käymistä useita kertoja.²³⁸ Osa vapaaehtoisista kertoi myös haastavista vapaaehtoisuhteista, joissa avuntarvitsijat olivat olleet liian ripustautuvia, käyttäneet vapaaehtoista hyväkseen tai joissa vapaaehtoistyö oli koettu liian raskaaksi ja voimia kuluttavaksi joko edellä mainituista syistä tai esimerkiksi avuntarvitsijan muistisairaudesta vuoksi. He kertoivat tunteneensa epäonnistumisen sekä syyllisyyden tunteita ja monesti myös jääneensä yksin taakkansa kanssa, mikä oli myös syönyt motivaatiotaan. Joissain tapauksissa tilanne päättyi vapaaehtoisen päättäessä vapaaehtoisuhteen, ja toisissa tilanteissa vapaaehtoinen jatkoi sinnikkäästi pitkänkin aikaa:

No yritin sitä, kun ajattelin, että jos - tämän ensimmäisen luona - että jos tää tästä muuttuu, et jos hän lähtee vaik ulos ja tota... Ja sitten samoin tämän vanhan herran luona jotenkin, että kun mä oon sitoutunu tähän niin mä nyt heti luovuta, että kyl tää varmaa muuttuu tästä. - No varmaan sellasta, että on tottunu siihen, et mitä lupaa niin tekee sen. Ettei kauheen helposti luovuta.²³⁹

Halu auttaa ja olla hyödyksi tai aiemmat hyvät kokemukset vapaaehtoisuhteista olivat saaneet huonoiksi koettuja vapaaehtoisuhteita päättäneetkin jatkamaan toimintaa uusien avuntarvitsijoiden kanssa.

²³⁶ H7, H8.

²³⁷ H8.

²³⁸ H1, H8.

²³⁹ H1.

Pessin ja Saaren auttamista koskevassa tutkimuksessa 54 prosenttia vastaajista koki auttamisen olevan heille velvollisuus, ja se näyttäytyi jaettuna sosiaalisena normina. Toisaalta monilla tämä velvollisuudentunne kytkeytyi myös toivomukseen tulevaisuudessa saatavasta avusta. Pessi ja Saari päätyivät tutkimuksessaan siihen tulokseen, että heidän aineistossaan 25 prosenttia koki auttamisen velvollisuudekseen ilman toivetta pitkän aikavälin edusta.²⁴⁰ Pessiin ja Saaren verrattuna omassa aineistossani velvollisuudentunto kytkeytyi auttamisnormien lisäksi ajatukseen siitä, että jo aloitettu työ tulee saattaa kunnollisesti ja tunnollisesti loppuun saakka. Vapaaehtoiset näyttivät ajattelevan, että tehdyt lupaukset tulee pitää, vaikka vapaaehtoisuhde olisi haastava sekä pitävän kiinni ajatuksesta, että tilanne voi ajan myötä helpottua. Joka tapauksessa osassa tapauksista vapaaehtoinen oli päättänyt vapaaehtoisuhteen sen ollessa liian raskas ja viedessä liikaa vapaaehtoisen resursseja. Verrattuna Pessin ja Saaren tutkimukseen vain yksi haastateltava ilmaisi aineistossani toivetta jonkinlaisesta pitkän aikavälin edusta.²⁴¹

Joissakin haastatteluissa vapaaehtoiset kertoivat, ettei työ ollut vastannut koulutuksessa tai diakonin tapaamisessa sovittua sisältöä tai heidän omia odotuksiaan vapaaehtoisuhteesta. Yleensä tämä kokemus liittyi aiemmin mainittuihin kohtuuttomiin ja vapaaehtoisopimuksen ulkopuolelle kuuluviin pyyntöihin avuntarvitsijalta. Toisaalta joskus vapaaehtoisen ja avuntarvitsijan persoonallisuudet ja toiveet vapaaehtoisuhteen sisällöstä eivät kohdanneet, mutta velvollisuudentunto sai silti vapaaehtoisen jatkamaan vapaaehtoistyötä. Eräs haastateltava kertoi aluksi pettyneensä vapaaehtoisuhteensa luonteeseen, kun avuntarvitsija ei ollut kiinnostunut esimerkiksi yhdessä ulkoilusta, mitä haastateltava oli toivonut sisältyvän vapaaehtoisuhteeseen. Haastateltava kertoi kuitenkin jatkaneensa turhautumisesta huolimatta ja onnistuneensa hyväksymään harmittavan tilanteen.²⁴²

²⁴⁰ Pessi & Saari 2008, 77–78.

²⁴¹ H8.

²⁴² H7.

6. Vapaaehtoisten motivaatio kirkollisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa

6.1. Vakaumus ja kirkkoinstituutio

Edellisessä luvussa käsittelin motivaatiota käytännön vapaaehtoistyön tasolla ja esittelin kahden tähän tasoon liittyvän pääluokan (Vapaaehtoinen ja Asiakas-avuntarvitsija) tuloksia. Tässä luvussa käsittelen aineiston analyysin kahden viimeisen pääluokan tuloksia aloittaen pääluokasta ”Vakaumus ja kirkkoinstituutio”. Toinen tässä luvussa käsiteltävä pääluokka on ”Yhteiskunta”, jonka esittelen tarkemmin alaluvussa 6.2. Näihin kahteen pääluokkaan kuuluvien motiivien kautta välittyy kirkollisen ja yhteiskunnallisen kontekstin merkitys motivaatiolle. Tutkimushaastatteluissa kirkon tai tarkemmin seurakuntien rooli vapaaehtoistyötä organisoivana tahona vaikutti vapaaehtoisten motivaatioon heille tarjotun koulutuksen ja työhön saatavan tuen kautta. Toisaalta kirkkoinstituutiolla ja uskonnollisuudella oli myös vaikutusta vapaaehtoisten motivaatioon ja haluun osallistua nimenomaan seurakunnan vapaaehtoistyöhön. Käytännön vapaaehtoistyöstä ja vapaaehtoisuudesta noustaankin siis tässä luvussa niin sanotusti makrotasolle, jossa tarkastellaan motivaatioon kannalta vapaaehtoistyötä tukevia, siihen kannustavia ja siihen vaikuttavia rakenteita, jotka ovat varsinaisen kahden tai useamman ihmisen välillä tapahtuvan vapaaehtoisuuden ja vuorovaikutuksen taustalla. Kirkollisen kontekstin lisäksi myös yhteiskunnallinen tilanne ja yhteiskunnallinen normisto kuuluivat aineiston analyysin perusteella näihin vapaaehtoistyötä ohjaaviin ja siihen vaikuttaviin rakenteisiin. Tähän yhteyteen liittyivät vapaaehtoisten haastatteluissa erityisesti hoivapolitiittinen tilanne, vastuunjaon kysymykset sekä vapaaehtoistyön asema vanhustyön kentällä.

Aineiston analyysissä kirkkoinstituutioon ja paikallisseurakuntiin liittyvät motiivit muodostivat oman kokonaisuutensa. Erityisesti koulutuksen ja tuen vaikutus motiiveille näkyy tämän alaluvun tuloksissa vastaten osaltaan toiseen tutkimuskysymykseeni. Lisäksi tässä alaluvussa esiintyy joitakin motiiveja, jotka voisivat linkittyä myös egoististen motiivien joukkoon. Esimerkiksi osa vapaaehtoisista koki, että heistä on tärkeää saada olla vapaaehtoistyön kautta yhteydessä kirkkoon, joka on heille muutenkin merkityksellinen taho. Vapaaehtoistyön motivaation kannalta tällaiset ilmaukset vaikuttivat kuitenkin olevan enemmän positiivista lisää kuin suoranaisia motiiveja käytännön vapaaehtoistyölle. Toisin sanoen aineiston näkökulmasta sellaiset egoistiset motiivit, jotka liittyivät käytännön vapaaehtoistyöhön itsessään, erottuivat analyysissä niistä, jotka liittyivät enemmän seurakuntaan tai kirkkoon yleisesti.

Päälukkaa ”Vakaumus ja kirkkoinstituutio” edelsivät aineiston analyysissä yläluokat *suhde kirkkoon, uskonnollinen vakaumus, koulutus ja seurakunnan tuki*.²⁴³ Vapaaehtoisten motivaatioon ja erityisesti motivaatioon tehdä vapaaehtoistyötä nimenomaan seurakunnan kautta vaikutti suhde kirkkoon. Tähän yläluokkaan aineiston analyysissä kuului mainintoja kirkon roolista aiemmassa ja nykyisessä elämässä sekä arvostuksesta kirkon tekemää työtä kohtaan. Uskonnollinen vakaumus -yläluokkaan sisältyi ilmauksia hengellisyydestä tai muuten kristillisen uskon tai arvomaailman merkityksestä vapaaehtoistyön motivaatiolle. Vapaaehtoisten saaman koulutuksen tai sen puutteen vaikutukset motivaatiolle muodostivat koulutus -yläluokan. Seurakunnan tuki -yläluokka koostui vapaaehtoisten maininnoista seurakunnan työntekijöistä sekä vapaaehtoistyöhön saadusta tuesta, kuten työnohjauksesta tai yhteydestä diakoniin. Tähän yläluokkaan kuuluivat myös tuen ja vapaaehtoistoiminnan organisoinnin kritiikit eli toisin sanoen seurakuntien ongelmien ja haasteiden vaikutukset vapaaehtoisten motivaatioon.

Suhde kirkkoon: Suurimmalla osalla haastateltavista oli jonkinlainen positiivinen suhde kirkkoon, minkä tähden he olivat lähteneet vapaaehtoisiksi seurakunnan kautta. Vain yksi vapaaehtoinen kertoi, että hänelle ei ollut ikääntyneiden parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön lähtiessä eksplisiittistä halua hakeutua nimenomaan kirkon työhön, mutta kertoi seurakunnan tulleen hänelle ensimmäisenä vapaaehtoistyötä järjestävänä tahona mieleen aiempien seurakunnan vapaaehtoiskokemusten vuoksi. Hän oli sen vuoksi tutkinut seurakunnan vapaaehtoistarjontaa ja kiinnostunut vapaaehtoistyöstä paikallisseurakuntansa kotisivujen kuvauksen perusteella.²⁴⁴ Yksi vapaaehtoinen kuvaili kirkon läsnäoloa vapaaehtoistyön taustalla turvallisesti²⁴⁵, ja toinen kertoi, että hänelle tärkeää on ollut hänen oman paikallisseurakuntansa ei-kahlitseva, vapaa ja iloinen uskonnollisuus.²⁴⁶ Kahdessa haastattelussa pidettiin hyvänä, että vapaaehtoistyön kautta syntyy läheisempi suhde kirkkoon sekä sen sanomaan ja opetukseen. Vapaaehtoistyön kautta näille vapaaehtoisille syntyi alusta, jolla pohtia myös omaa hengellisyyttään.²⁴⁷

Kolmessa haastattelussa mainittiin oman vanhemman tai lapsuudenkodin uskonnollisuus ja sitä kautta seurakunnan toimintaan osallistuminen, jotka olivat vaikuttaneet siihen, että haastateltavat olivat tottuneet toimimaan seurakunnan piirissä läpi elämän. Haastateltavat kuvailivat seurakunnan olevan heille tämän vuoksi luonteva vapaaehtoistyötä organisoiva taho,

²⁴³ Ks. taulukko 4 tutkielman sivulla 26.

²⁴⁴ H5.

²⁴⁵ H6.

²⁴⁶ H2.

²⁴⁷ H2, H6.

jonka toimintaan osallistua.²⁴⁸ Lapsuudenaikaiset vaikutteet olivat johtaneet muutenkin pitkäjänteiseen osallistumiseen kirkossa erään vapaaehtoisen kohdalla:

H8: Ja mä oon aina niinku ollu lapsesta alkaen vanhempien mukana, oon tottunu kulkemaan seurakunnan erilaisissa riennoissa ja kulkenu leireillä ja ikäihmisten ja nuorten ja... Ja sillä tavalla, että ollu semmosena vapaaehtosena... Muun muassa Sisälähetysseura oli aikasemmin tuolla (paikannimi) ja (paikannimi) ni sielläki sitte olin joskus vapaaehtoshommissa. Keittiössä tai puutarhassa kesällä ja kaikkee tällästä; mitä siellä nyt apua tarvittiin.

Haastattelija: Eli tää seurakunta oli sitte niinku luonteva taho lähteä nykyseen vapaaehtoishommaan?

H8: Oli, joo se oli sillee niinku luonteva, koska mä olin siihe tavallaan niinku kasvanu, kun vanhemmat oli aika aktiivisesti mukana seurakunnan toiminnassa. Siis ihan tämmösiä maallikkoihmisiä. Niin tuota sillä tavalla niinku tutustu seurakuntaan.

Lapsuudenkodin ja kasvuympäristön vaikutuksella voi olla pitkälle kantavia merkityksiä vapaaehtoistoiminnan motivaation kannalta. Kuten haastateltavieni tapauksessa lapsuudessa saatu malli voi vaikuttaa siihen, miksi tietty organisaatio tai taho valikoituu vapaaehtoiselle vapaaehtoistoiminnan kanavaksi.²⁴⁹ Aineistoni perusteella yhdyn Locken, Ellisin ja Smithin näkemykseen, että käytännössä yksilön usko tai vakaumus on kuitenkin usein vaikeaa erottaa tutkimuksessa institutionaalisista ja jäsenyyteen liittyvistä tekijöistä.²⁵⁰ Jälkimmäiset näyttävät korostuvan aineistossani, sillä vain yksi haastateltava nimesi eksplisiittisesti kristillisen vakaumuksen merkitykselliseksi motivaation kannalta, mutta lähes kaikki puhuivat positiivisesti kirkon jäsenyydestä ja osallistumisesta kirkon toimintaan. Kuitenkin useammassa haastattelussa hengellisyyteen tai kirkon sanoman pohdintaan liittyvät ilmaisut nousivat esiin muissa kohdin, esimerkiksi ilona siitä, että vanhusten kerhoissa pidetään myös kristinuskon sanomaa esillä, ja samalla tulee itse saatua hengellistä ravintoa. Käytännössä on siis vaikeaa tehdä perustavanlaatuisia tulkintoja vapaaehtoisten uskonnollisuuden tai institutionaalisten tekijöiden yhteydestä tai merkityksestä. Todennäköisesti ne ovat usein kietoutuneet yhteen.

Lapsuuden vaikutus uskonnollisuuteen tai seurakunnan jäsenyyteen ja siten motivaatioon toimia seurakunnan vapaaehtoisena voidaan toisaalta nähdä lukeutuvan sellaisten motiivien joukkoon, joita esittelin alaluvussa 5.1. yläluokan ”Oma tausta” yhteydessä. Tämä esimerkki jälleen kerran havainnollistaa motiivien välisiä yhteyksiä ja jopa niiden sisäkkäisyyksiä ja päällekkäisyyksiä. Samaa ilmiötä havainnollistivat aiemmin tässä alaluvussa mainitsemani egoistiseksi katsottavat motiivit, jotka liittyivät siihen, miten vapaaehtoisia ilahduttaa työn kautta koettu yhteys kirkkoon.

²⁴⁸ H2, H7, H8.

²⁴⁹ Nylund 2000, 136.

²⁵⁰ Locke et al. 2003, 84.

Uskonnollinen vakaumus: Yksi vapaaehtoinen nosti oman kristillisen vakaumuksensa esiin keskeisenä motiivina lähteä seurakunnan kautta vapaaehtoistyöhön.²⁵¹ Eräs toinen kuvaili seurakunnan olevan hänen sydäntään lähellä oleva yhteisö²⁵² ja kolmas kertoi suuntautuneensa seurakuntaan, koska oman ikääntymisen myötä hengellisyyteen liittyvät asiat ovat alkaneet mietityttää enemmän kuin aikaisemmin.²⁵³ Vaikka haastateltavat eivät yhtä lukuun ottamatta suoraan ilmaisseet vakaumustaan vaikuttimena motivaatioon, ilmaisivat he implisiittisemmin kiinnostusta kirkon sanomaan ja hengellisiin asioihin. Esimerkiksi eräs vanhusten kerhossa toimiva vapaaehtoinen kertoi pitävänsä hyvänä asiana, että kerhossa sai kuulla kristinuskon sanomaa ja perehtyä siihen myös keskustelujen kautta.²⁵⁴

Useat haastateltavat eivät kokeneet olevansa aktiivisia kirkossa kävijöitä, mutta heitä liikutti kirkon tekemä työ ja sen edustama arvomaailma. Tällä työllä viitattiin yleensä diakoniatyöhön, mutta myös muuhun kirkon tekemään laupeudentyöhön ja lähimmäisenrakkauden ajatuksen ylläpitämiseen. Yksi haastateltava kuvaili haastattelun aikana kahteen eri otteeseen haluaan osallistua juuri kirkon organisoimaan vapaaehtoistoimintaan:

On ollu niin paljon tästä kirkosta eroamisesta ja muusta puhe niin mä taas oon, vaikka en oo mikään niinku sellaine, joka kävis kirkossa paljon, mutta koen, että kirkko tekee hyvää työtä niin mä ajattelin, että mä liityn siihen vapaaehtosena sitten.²⁵⁵

Muhu vetos tää kirkon... Ehkä se on jotenki syvempi viel se halu auttaa.²⁵⁶

On mielenkiintoista pohtia, mistä syntyy käsitys kirkon syvemmästä halusta auttaa. Saari ja kumppanit kuvailevat Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa seuraavasti: ”Se on eräs parhaista valtakunnallisista esimerkeistä opetukseltaan ja toiminnaltaan altruistisesta organisaatiosta”.²⁵⁷ Suomalaisten keskuudessa erityisesti diakoniatyö on arvostuksessa korkealla. Altruismi näkyy myös kirkon opetuksessa sekä käytännössä esimerkiksi Yhteisvastuukeräyksen ja kolehtien kautta. Kirkkoa arvostetaan pitkälti sen sosiaalisen toiminnan perusteella, ja vähemmälle jäävät esimerkiksi pohdinnat siitä, onko toiminta aidosti teologian tai rakkauden motivoimaa.²⁵⁸ Aineistossani haastateltavilla on vastaavanlainen positiivinen vire kirkkoa ja sen tekemää työtä kohtaan, mutta muutenkin kirkon edustama arvomaailma näyttäisi vetoavan haastattelemini vapaaehtosiin.

²⁵¹ H1.

²⁵² H7.

²⁵³ H4.

²⁵⁴ H6.

²⁵⁵ H3.

²⁵⁶ H3.

²⁵⁷ Saari et al. 2005, 17.

²⁵⁸ Saari et al. 2005, 104–105.

Yeungin mukaan suuressa skaalassa ja verrattuna muihin uskonnollisiin yhteisöihin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenet toimivat hyvin aktiivisesti vapaaehtoistyössä ei-uskonnollisissa järjestöissä, mutta harvemmin yhdistävät kirkon ja vapaaehtoistyön.²⁵⁹ Tästä näkökulmasta haastateltavieni antamat syyt osallistua juuri kirkon toimintaan ovat mielenkiintoisia, ja niistä voi heti huomata, että vastaukset ovat hyvin erilaisia. Yeungin tutkimuksen osallistujat kertoivat, etteivät he välttämättä olleet edes tienneet osallistuvansa kirkon toimintaan, mutta siitä kysyttäessä joko suhtautuivat positiivisesti tai toivoivat kirkon häivyttävän taustalle. Muutoin Yeungin tutkittavat ilmaisivat pitkälti samanlaisia syitä olla mukana kirkon toiminnassa kuin omassa aineistossani. Hekin mainitsivat kirkon edustaman arvomaailman läheisyyden tai oman vakaumuksen merkityksen syiksi osallistumiselleen. Tämän lisäksi Yeung on todennut tutkimuksessaan, että kirkon vapaaehtoistyöhön osallistuminen voi muuttaa vapaaehtoisen suhdetta kirkkoinstituution niin positiivisempaan kuin negatiivisempaan suuntaan.²⁶⁰ Tällaista muutospositiivisuutta omassa aineistossani mahdollisesti edustavat kahdessa haastattelussa esitetyt ajatukset vapaaehtoistyöstä keinona luoda suhdetta kirkkoon ja pohtia omaa hengellisyyttä sekä kirkon sanomaa.

Aineistoni perusteella on siis vaikea tehdä suoria päätelmiä vapaaehtoisten uskonnollisuuden sekä kirkon opetuksen ja käytäntöjen suhteesta altruismiin, joka on todettu vahvaksi aiemmassa tutkimuksessa.²⁶¹ Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta haastateltavat eivät suoraan nimenneet kristillisiä arvoja ja vakaumusta yhteydessä vapaaehtoistoiminnan motivaatioon, mutta muutoin kirkon arvomaailma ja esimerkiksi lähimmäisenrakkauden periaate nousivat merkityksellisinä asioina esiin haastatteluissa useaan otteeseen. Haastattelemani vapaaehtoiset selkeästi tuntevat kristillistä arvomaailmaa ja kirkon sanomaa, mikä on mahdollisesti ja aiemman tutkimuksen kautta katsoen todennäköisesti vaikuttanut heidän asenteisiinsa, vaikka tätä vaikutusta ei haastatteluissa suoraan nimettykään tai mahdollisesti osattu tai haluttu tunnistaa. Yksi vaihtoehto on myös, että vapaaehtoisille kristillisten arvojen vaikutus on ollut niin itsestään selvä, ettei sitä ole pidetty tarpeellisena erikseen käsitellä. Implisiittisistä viittauksista kirkon sanomaan ja arvomaailmaan sekä kiinnostuksesta sitä kohtaan tulkitsen varovaisesti, että vakaumuksella tai kristillisellä arvomaailmalla on todennäköisesti vapaaehtoisten motivaatiolle suurempi merkitys kuin aineistosta päällepäin näyttää.

²⁵⁹ Yeung 2004a, 103–104.

²⁶⁰ Yeung 2004a, 105–106.

²⁶¹ Saari et al. 2005, 11; Pessi & Saari 2008, 188; Hustinx et al. 2015, 1141–17; Von Essen et al. 2015, 1; Bennett 2015, 90.

Koulutus: Puolet haastattelemistani vapaaehtoisista kertoivat, etteivät he olleet saaneet koulutusta vapaaehtoistehtäviinsä. Toisaalta he kokivat, etteivät olleet työhön lähtiessään kaivanneetkaan kummempaa koulutusta. Jälkikäteen he kuitenkin arvioivat, että koulutus olisi voinut olla hyvä asia. Koulutusta saaneet vapaaehtoiset kokivat paikallisseurakuntien järjestämät vapaaehtoisten koulutukset pääosin hyvinä, hyödyllisinä, innostavina ja riittävinä työn kannalta. Tutkimuksissa riittävä koulutus ja tehtäviin perehdytys on todettu tärkeäksi vapaaehtoisten motivaation ylläpitämisen ja pitkäjänteisen sitoutumisen kannalta.²⁶² Koulutusta vaille jääneet aineistoni vapaaehtoiset olivat kuitenkin toimineet pitkiäkin jaksoja vapaaehtoisina, joten mikään kynnyskysymys koulutuksen puute ei heidän motivaatiolleen näyttänyt olevan. Koska he kuitenkin jälkikäteen miettivät, että koulutus olisi voinut olla hyvä, kokivat he selvästi, että siitä olisi ollut hyötyä työn kannalta. Tämän aineiston perusteella arvioin, että koulutuksen puute ei siis välttämättä heikennä motivaatiota, mutta toimii keskimäärin arvokkaana lisänä, joka tuo selkeyttä vapaaehtoistehtäviin ja antaa vapaaehtoiselle itsevarmuutta käytännön vapaaehtoistehtäviin.

Vapaaehtoistyön kannalta hyödyllisten taitojen oppimisen lisäksi vapaaehtoiset pitivät koulutuksia tärkeinä mahdollisuuksina tutustua muihin vapaaehtoisiihin. Samoin seurakuntien järjestämät vapaaehtoisten illat ja työnohjaukset sekä virkistykset koettiin positiivisesti, vaikka vapaaehtoisilla ei aina ollut aikaa tai mahdollisuutta osallistua niihin. Vapaaehtoisille oli tärkeää saada olla yhteydessä muihin vapaaehtoisiihin, mikä edisti myös heidän haluaan sitoutua työhön. Sosiaalisen ulottuvuuden on todettu aikaisemmassa tutkimuksessa olevan yksi tärkeimmistä syistä olla mukana vapaaehtoistyössä.²⁶³ Yeungin tutkimuksen mukaan kirkon vapaaehtoistyö kiinnostaa ihmisiä, koska sitä kautta on mahdollista tutustua uusiin ihmisiin ja koska kirkon vapaaehtoistehtävillä mielletään usein olevan sosiaalinen luonne. Saman tutkimuksen mukaan monille vapaaehtoisille halu kuulua ryhmään oli yksi keskeinen syy ryhtyä vapaaehtoiseksi.²⁶⁴ Vapaaehtoisille tärkeää oli niin yhteys vapaaehtoistyön asiakkaisiin kuin muihin vapaaehtoisiihin²⁶⁵, aivan kuten myös omassa aineistossani.

Haastattelemanani vapaaehtoiset kokivat saavansa paljon antia muiden vapaaehtoisten kanssa keskustelemisesta, ajatusten ja kokemusten jakamisesta sekä vastavuoroisesta auttamisesta. Eräs vapaaehtoinen kertoi vapaaehtoisten tapaamisten arvosta seuraavasti:

²⁶² Harju et al. 2001, 85; Hartikainen 2011, 131.

²⁶³ Yeung 2004a, 95; Nencini et al. 2016, 635–636.

²⁶⁴ Yeung 2004a, 95.

²⁶⁵ Yeung 2004a, 95.

Mä pidän arvokkaana sitä, että nähdään yhdessä. Ne illat on erilaisia joka kerta ja erilaista keskustelua ja puhetta tulee ja näin. Mut et siinä myös tällasta ideointia ja et “Hei näin vois tehdä!”. Niinko jokainen jakaa sitä omaa kokemusta ni sitte sitä kautta tulee sitä, että “Hei mäki voin kokeilla tolla tavalla”. Se on hyödyllistä.²⁶⁶

Vapaaehtoisten mukaan tapaamisissa vapaaehtoisten kesken vaihdetaan ajatuksia niin vapaaehtoistyöhön liittyvistä asioista kuin myös arkielämästä. Vapaaehtoisten tapaamiset koettiin vapaaehtoisen kannalta mielekkäiksi ja turvallisiksi tapahtumiksi, joissa sai rakennettua myös omaa verkostoa. Esimerkiksi eräs vapaaehtoinen kuvaili, miten häntä kosketti vanhusten kerhon tuki myös vapaaehtoistoiminnan ulkopuolella. Vanhusten kerhon jäsenet olivat nimittäin useamman kerran osallistuneet hänen harrastukseensa liittyviin esiintymistilaisuuksiin.²⁶⁷

Seurakunnan tuki: Seurakunnalta saatavat huomionosoitukset, esimerkiksi kutsut vapaaehtoisten tapahtumiin tai kirkon vuosikalenterin toimittaminen kotiin, koettiin arvostuksen osoituksena vapaaehtoisille sekä heidän antamalleen panokselle. Näille ulkosyntyiseen motivaatioon vetoaville palkinnoille ei kuitenkaan annettu aivan samanlaista arvoa, kuin vapaaehtoistyöstä muuten saatavalle tyydytykselle. Esimerkiksi kokemus siitä, että on saanut olla avuksi, korostui vapaaehtoisilla merkityksellisempänä. Sisäsyntyiseen motivaatioon vetoavien palkitsevuuden kokemuksien on myös muussa tutkimuksessa todettu olevan tärkeämpiä motivaation kannalta.²⁶⁸

Haastatteluaineistoni perusteella seurakunnan tarjoama mahdollisuus tukeen ja työnohjaukseen oli vapaaehtoisille tärkeää. Enemmistö vapaaehtoisista kertoi, että he voivat luottaa siihen, että seurakunnalta saa tukea vapaaehtoistehtäviin. Suurimmassa osassa haastatteluja seurakunta koettiin helposti lähestyttäväksi ja tuen saamisen mahdollisuus positiiviseksi. Yksi vapaaehtoinen kuitenkin kertoi, ettei hänelle ollut kerrottu, että vapaaehtoistyöhön olisi mahdollista saada kirkolta tukea ja apua eikä hän ollut osannut sitä itse seurakunnalta myöskään hakea.²⁶⁹

Räihän ja kumppanien tutkimustulosten perusteella vapaaehtoistyö voi olla mielekästä myös silloin, kun siihen liittyy haasteellisia tilanteita. Erityisesti tämä mahdollistuu silloin, kun vapaaehtoistyöntekijällä on mahdollisuus saada vapaaehtoistyön tekemiseen ammattitaitoista työnohjausta. Vapaaehtoistyötä organisoivan tahon läsnäololla on suuri merkitys vapaaehtoistyöntekijän hyvinvoinnille.²⁷⁰ Tällä läsnäololla ja tuen saamisen mahdollisuudella

²⁶⁶ H2

²⁶⁷ H4.

²⁶⁸ Dwigins-Beeler et al. 2011, 22.

²⁶⁹ H5.

²⁷⁰ Räihä et al. 2012, 230–232.

näyttää olevan aineistoni perusteella jo itsessään merkitystä. Muutama haastattelemani vapaaehtoinen kertoi, ettei heidän ole tarvinnut turvautua seurakunnan tukeen, mutta heistä on ollut tärkeää, että tuen mahdollisuus on olemassa.²⁷¹ Ammattitaitoisella ja oikea-aikaisella ohjauksella voidaan välttää vapaaehtoistyöntekijän liiallinen rasittuminen. Kuormitusta vapaaehtoiselle voivat aiheuttaa esimerkiksi liian intensiivinen vapaaehtoistoimintaan osallistuminen tai avuntarvitsijoiden kohtaamisesta johtuva riittämättömyyden tunne ja uupuminen.²⁷² Tähän liittyen eräs haastateltavani kertoi seurakunnan diakoniatyön valppauden olleen tärkeä tekijä, joka pelasti hänet uupumasta raskaan vapaaehtoistyön asiakkaan kanssa.²⁷³

Yksi vapaaehtoisista kertoi kokevansa, että seurakunnasta on muodostunut vapaaehtoistyön myötä hänelle hyvä kontakti myös muussa elämässä esimerkiksi muiden harrastusten kannalta.²⁷⁴ Tulkitsen tämän mahdollisesti lisänneen vapaaehtoisen lojaaliutta seurakuntaa kohtaan, mikä ilmenee sitoutumisena vapaaehtoistyöhön. Muutamassa haastattelussa kiitosta saivat seurakuntien mukavat ja tutuksi tulleet työntekijät.²⁷⁵ Toisaalta seurakunnalta toivottiin useassa haastattelussa vielä enemmän läsnäoloa ja tukea vapaaehtoistyön arkeen. Esimerkiksi eräässä haastattelussa toivottiin, että seurakunnan työntekijät voisivat vielä vapaaehtoistyön aloittamisen jälkeen jossain vaiheessa tulla vapaaehtoisen mukaan kuulostelemaan, miten vapaaehtoistyö sujuu.²⁷⁶

Seurakunnalta tai vapaaehtoistyön asiakkailta tuleva vastaanotto oli koettu parissa haastattelussa nihkeäksi, mikä oli jäänyt harmittamaan vapaaehtoisia.²⁷⁷ Tämä tukee tutkimuskirjallisuudessa esiintyvää käsitystä siitä, että vapaaehtoistyötä ohjaavan järjestön ilmapiirillä on väliä vapaaehtoisille. Vapaaehtoistyötä ohjaavien järjestöjen ilmapiirin toivottaisiin olevan tervetulleeksi toivottava. Vapaaehtoiset haluavat kokea, että vapaaehtoisen halukkuutta antaa oma panoksensa vapaaehtoistoimintaan arvostetaan.²⁷⁸ Nihkeä vastaanotto tai suhtautuminen vapaaehtoiseen liittyvät myös edellisessä alaluvussa käsiteltyyn arvostuksen puutteen kokemukseen, joka syö vapaaehtoisen motivaatiota.

Muutamassa haastattelussa vapaaehtoiset kertoivat heidän motivaatiotaan syövän myös vapaaehtoistyöstä vastaavien työntekijöiden vastaamattomuus heidän viesteihinsä ja tätä kautta luvattun tuen puute. Eräs haastateltava myös pohti saisiko hän kuulla seurakunnalta, jos

²⁷¹ H2, H4, H3, H7.

²⁷² Räihä et al. 2012, 230–232.

²⁷³ H8.

²⁷⁴ H4.

²⁷⁵ H2, H6, H8.

²⁷⁶ H4.

²⁷⁷ H7, H8.

²⁷⁸ Rochester et al. 2010, 140.

ikääntynyt, jonka luona hän käy, menehtyisi. Yhdessä aiemmassa tapauksessa hän oli vastaavassa tilanteessa saanut kuulla kuolemantapauksesta niin sanotusti kautta rantain seurakunnan sijaan.²⁷⁹ Useamman haastattelun perusteella seurakuntien työntekijät näyttäytyivät vapaaehtoisille hyvin kiireisinä, minkä vuoksi heitä ei välttämättä haluttu häiritä. Erään vapaaehtoisen tapauksessa vapaaehtoistyöstä vastaava diakoni ei ollut ollut lainkaan yhteydessä vapaaehtoiseen vapaaehtoisjakson aikana eikä ollut kuullut edes vapaaehtoistyöntekijän lopettamisesta kuin vasta useampi kuukausi vapaaehtoistyön lopettamisen jälkeen.²⁸⁰ Seurakunnan diakoniatyön toivottiin seuraavan paremmin työn sujumista ja panostavan viestintään. Eräs vapaaehtoinen puhui seurakunnan ja vapaaehtoisen välillä toimivan yhteyden tärkeydestä seuraavasti:

Niinku aukoton, saumaton linkki siihen koordinaattoriin, onko se sitten diakoni tai kuka se on, niin se on se tosi tärkeä. Ja sillä varmasti niin... Että ne vapaaehtoiset kokevat, että he eivät ole yksin tai he eivät jää heitteille, niin se on se juttu, jolla tuota sitten... Et se ei riitä, että kerran puolella vuodessa sanotaan, että tosi arvokasta työtä teette, vaan se, että se näkyy siinä arjessa.²⁸¹

Myös alan tutkimusten mukaan vapaaehtoiset kaipaavat vapaaehtoistyötä ohjaavalta järjestöltä kunnollista tukea ja johtajuutta eli toisin sanoen vapaaehtoistyön hyvää organisointia. Vapaaehtoistyötä ohjaavan järjestön ei silti toivota olevan liian paljon läsnä, jotta vapaaehtoistyö ei muutu liian palkkatyönomaiseksi tai byrokraattiseksi.²⁸² Aineistostani mahdollisesti vedettävä johtopäätös on, että tärkeintä vapaaehtoisille on seurakunnan läsnäolo sekä perusturvallinen tieto siitä, että asioita johdetaan hyvin ja että apua on saatavissa. Lisäksi heidän on koettava, että luvattua apua myös tarpeen tullen todella saa.

Siirryn pian käsittelemään pääluokan ”Yhteiskunta” tuloksia, mutta sitä ennen nostan esiin vielä yhden huomion aineistostani. Tutkijan tehtävä on pyrkiä tarkastelemaan aineistoaan myös kriittisin silmin. Vaikka en voi päästä suoraan käsiksi vapaaehtoisten ajatteluun, mielestäni haastatteluissa korostui vapaaehtoisten tarve kehua omaa seurakuntaansa. Luonnollisesti vapaaehtoiset voivat olla tyytyväisiä seurakuntaansa ja sen vapaaehtoistyön organisointiin. Toisaalta tässä luvussa olen nostanut esiin myös seurakunnille esitettyä kritiikkiä ja sen vaikutuksia motivaatiolle. Kuitenkin olen pohtinut, että haastateltavat ovat mahdollisesti kokeneet, että heidän täytyy sanoa hyviä asioita seurakunnastaan tai kenties oma seurakunta on heille niin läheinen yhteisö, ettei siinä haluta nähdä puutoksia tai varsinkaan esitellä niitä ulkopuolisille, kuten tässä tapauksessa tutkijalle.

²⁷⁹ H7.

²⁸⁰ H5.

²⁸¹ H1.

²⁸² Rochester et al. 2010, 140–141, 157.

6.2. Yhteiskunta

Tähän pääluokkaan, jonka olen nimennyt ”Yhteiskunta”, olen koonnut aineistosta esiin nousseita motiiveja, jotka liittyvät suomalaisen yhteiskunnan jäsenten keskinäiseen solidaarisuuteen sekä muita vapaaehtoisten haastatteluissa esiin nousseita yhteiskunnallisesta tilanteesta kumpuavia syitä, jotka ovat vaikuttaneet vapaaehtoisten motivaatioon. Aineiston analyysissä Yhteiskunta-pääluokkaa edelsivät yläluokat *solidaarisuus* sekä *yhteiskunnallinen tilanne*.²⁸³ Solidaarisuus-yläluokkaan kuuluvissa ilmauksissa vapaaehtoiset peräänkuuluttivat yhteistä vastuuta ja niin sanottua me-henkeä, jotka kumpuavat haastattelujen perusteella yhteiskunnan jäsenyyden toteuttamisesta, kunnioituksesta ikääntyviä kohtaan sekä yleisestä yhteiskunnallisesta moraalista. Yhteiskunnallinen tilanne -yläluokkaan puolestaan kuului vapaaehtoisten ajatuksia ikääntyneistä huolehtimisen vastuunjaosta yhteiskunnassa, kuten heidän näkemyksiään omaisten roolista, kirkon roolista, julkisen sektorin roolista sekä myös vapaaehtoisuuden positiosta suhteessa näihin tahoihin. Tähän yläluokkaan sisältyivät myös vapaaehtoisten motivaatioon liittyvät ilmaukset yhteiskunnallisesta hoivapoliittisesta tilanteesta ja kestävyysvajeen suurenemisesta. Yhteiskunta-pääluokan motiiveilla sekä siihen kuuluvilla muilla motivaatioon vaikuttavilla syillä on yhteyksiä ja vaikutusta myös aiemmissä pääluokissa esiintyneisiin motiiveihin. Palaan tähän asiaan tämän alaluvun lopussa.

Solidaarisuus: Pessin ja Saaren tutkimuksen mukaan suomalaisten auttamismotiiveissa korostuu erityisesti kokemus auttamisen välttämättömyydestä ja jopa ehdottomuudesta. Samassa tutkimuksessa esiintyi myös korkeita odotuksia julkista sektoria kohtaan. Odotukset olivat niin korkeat, että tutkijat kertoivat yllättyneensä tuloksista.²⁸⁴ Vastaavasti tässä tutkimuksessa julkista sektoria kohtaan esitettiin paljon odotuksia. Vapaaehtoisten haastatteluissa ikääntyneiden omaisille, kirkolle ja ylipäänsä kolmannelle sektorille sekä erityisesti julkiselle sektorille annettiin ikääntyneiden suhteen vastuunkantajan rooli. Vain yhdessä haastattelussa myös yksityinen sektori nostettiin erikseen tärkeäksi tekijäksi vanhustenhuollon saralla.²⁸⁵ Tästä kaikesta huolimatta vapaaehtoisten haastatteluaineiston pohjalta vapaaehtoisten pohjimmainen käsitys oli, että vastuu ikääntyneistä kuuluu viime kädessä kaikille ihmisille. He pitivät ihmisten keskinäistä solidaarisuutta suurena arvona ja toivoivat enemmän sitä sekä matalampaa auttamisen kynnystä nykyiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Parissa haastattelussa nousi myös esiin ajatus siitä, että ihmisillä on eettisiä velvollisuuksia toisiaan kohtaan.²⁸⁶ Toisinaan haastattelemani vapaaehtoiset ulottivat

²⁸³ Ks. taulukko 4 tutkielman sivulla 26.

²⁸⁴ Pessi & Saari 2008, 89.

²⁸⁵ H5.

²⁸⁶ H2, H5.

auttamisen virallisesta vapaaehtoistyöstä epävirallisen vapaaehtoistyön puolelle. Yksi vapaaehtoinen kuvaili käsitystään solidaarisuuden ja vapaaehtoisuuden suhteesta Suomessa seuraavasti:

Et se (vapaaehtoistyö) on sellasta niinku, jota oikeestaan niinku ihmisten luonnostaan tulis tehdä ja luulen, että toisenlaisis yhteisöissä, vaikkapa pienissä maalaiskylissä tänä päivänä, ni sitä tehdään ihan sillä tavoin, että ei sitä kutsuta vapaaehtoistyöksi. Et jos nähdään et jollakulla on lumet lapioimatta ja tietää, että hän ei pysty, ni sitte käydään lapioimassa ja... Mut sit täällä ku ei oikeen tunneta kunnolla ihmisiä ja ollaan... – – Ja se sitte niinku vähän niinku muodostaa sitä muuria tai tälläin ikään kuin toisten huomaamatta jättäminen. Niinku tekemisellä, että olla siinä, että puhumatta, (että) mä tarviisin apua.²⁸⁷

Muutamit vapaaehtoiset kuvailivat haastatteluissa sitä, miten he olivat muuttuneet ihmisinä vapaaehtoistyön tekemisen myötä ja miten heidän huomiokykynsä oli laajentunut koskemaan yhä enemmän myös tuntemattomia ihmisiä, joita he kohtasivat arjessaan.²⁸⁸ Nämä vapaaehtoiset kertoivat siis tekevänsä virallisen vapaaehtoistyön lisäksi herkemmin tuntemattomien yleistä auttamista arjessa eli niin sanottua epävirallista vapaaehtoistyötä. He kiinnittivät oman arvionsa mukaan yhä enemmän huomiota esimerkiksi naapurustossa asuviin ikääntyneisiin ihmisiin, jotka saattoivat tarvita heidän apuaan. Haastatteluissa vapaaehtoiset toivoivat tällaisten asenteiden leviävän yleisemminkin yhteiskunnassa ja pitivät tärkeänä vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen kannustamista.

Näen vapaaehtoisten haastatteluissa esiintyvän ryhmien sisäiseen solidaarisuuteen viittaavia asenteita, joissa auttaminen perustuu toisen ihmisyyteen ja ihmisarvoon.²⁸⁹ Kaikille viime kädessä kuuluva vastuu sisältää nähdäkseni myös tietynlaisen velvollisuuden ulottuvuuden. Laitinen ja Pessi ovat sitä mieltä, että velvollisuus yleensä sisältyy solidaarisuuteen. Toisaalta, vaikka velvollisuus tämän tulkinnan mukaan sisältyy solidaarisuuteen, eroaa se silti puhtaasti moraalisesta velvollisuudentunnosta.²⁹⁰ Ainakin oman aineistoni perusteella varsinaiset velvollisuudentunnon ilmaukset liittyivät yleensä suoraan asiakkaaseen tai avuntarvitsijaan sekä luvattun pitämiseen. Aiemmin olen maininnut esimerkkinä erään vapaaehtoisen kokemukseen siitä, että avuntarvitsija jää niin sanotusti pulaan ilman vapaaehtoisen panosta. Tämä ei toki tarkoita, etteikö myös solidaarisuudella ja siihen liittyvillä velvollisuuksilla voisi olla samaan aikaan vaikutusta vapaaehtoisten motivaatioon, mutta puhtaasti velvollisuudentuntoon liittyvät ilmaisut koskivat aineistossani suoraan asiakasta tai avuntarvitsijaa ja hänen tilannettaan. Erotan siis tässä kohtaa toisistaan

²⁸⁷ H3.

²⁸⁸ H1, H3, H8.

²⁸⁹ Laitinen & Pessi 2011, 135.

²⁹⁰ Laitinen & Pessi 2011, 140–141.

tällaisen velvollisuudentunnon ja solidaarisuuden sisälle mielletyt yhteiskunnalliset velvollisuudet.

Myös aikaisemman tutkimuksen perusteella vapaaehtoistyön motivaatiota tutkittaessa vapaaehtoiset esittävät usein yhdeksi vapaaehtoistyön motiiviksi yhteiskunnallisen velvollisuuden auttaa muita tai ovat sitä mieltä, että yhteisöstä huolehtiminen on ikään kuin kansalaisvelvollisuus.²⁹¹ Musickin ja Wilsonin mukaan, kun vapaaehtoisilta kysytään niin sanotusti ”hyvän kansalaisen” piirteitä, nostavat he yleensä esiin yhteisen vastuunkannon normin useammin kuin ei-vapaaehtoiset. Vapaaehtoistoiminnassa mukana olevien mielestä ”hyvä kansalainen” on yhteiskunnan ja yhteisön kannalta vastuullinen jäsen.²⁹² Omassa aineistossani eräs vapaaehtoinen kuvaili vapaaehtoistyötään ikääntyneiden parissa yhteiskunnan jäsenenä olemisen toteuttamiseksi ja kunnioituksen osoittamiseksi vanhemmalle väestölle, joka on ollut rakentamassa nykyistä yhteiskuntaa.²⁹³

Yhteiskunnallinen tilanne: Haastatteluaineistossani osa vapaaehtoisista nosti esiin myös yhteiskunnallisen tilanteen vaikutuksen motivaatiolle vapaaehtoistyössä. Monet haastateltavat perustelivat vapaaehtoistyöhön sitoutumista ja sen tärkeyttä haastatteluhetkellä vallinneen tilanteen pohjalta. Olen avannut tätä hoivakriisi-tilannetta alaluvussa 4.1. Vapaaehtoiset puhuivat haastatteluissa vanhustenhuollon ja vanhainkotien huonosta tilanteesta ja pitivät erittäin tärkeänä, että tässä tilanteessa vapaaehtoistyö pyrkii tuomaan helpotusta tilanteeseen. Yhteiskunnallisella tilanteella oli ollut vaikutusta vapaaehtoisten motivaatiolle myös muutenkin kuin haastatteluhetken ajankohtaisessa tilanteessa. Esimerkiksi eräs vapaaehtoinen kertoi siitä yhteiskunnallisesta tilanteesta ja keskustelusta, joka oli vallinnut hänen aloittaessaan vapaaehtoisuransa. Kun hän oli pohtinut vapaaehtoistyöhön lähtemistä, oli käynnissä ollut hänen mukaansa suuri keskustelu ikääntyneiden yksinäisyydestä. Keskustelua seuratessaan hän oli saanut ajatuksen, että vapaaehtoistyö on yksi tapa torjua ikääntyneiden yksinäisyyttä.²⁹⁴ Eräs toinen haastateltava puolestaan oli todistanut ikääntyneiden yksinäisyyttä ja avuntarvetta käytännössä sairaalassa, jossa oli hoitanut omaa vanhempaansa. Osittain tämän kokemuksen pohjalta hän oli saanut kimmokkeen lähteä auttamaan ikääntyneitä.²⁹⁵

Laitisen ja Pessin mukaan suurin osa suomalaisista kokee vahvaa velvollisuudentuntoa auttaa muita, ja heitä ajavat auttamaan arvojen lisäksi myös käsitykset oikeudenmukaisuudesta sekä myötätunto muita kohtaan. Nämä osa-alueet ovat myös keskeisiä solidaarisuuden

²⁹¹ Musick & Wilson 2008, 102.

²⁹² Musick & Wilson 2008, 102.

²⁹³ H5.

²⁹⁴ H3.

²⁹⁵ H3, H7.

kannalta. ”Muiden auttaminen on oikein” on yksi tyypillisimpiä väittämiä, joihin suomalaiset motivaatiotutkimuksessa samaistuvat.²⁹⁶ Ajattelen, että kenties tältä pohjalta on ymmärrettävissä aineistossani näkyvä haastateltavien tarve reagoida omalla panoksellaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen, kun he tunnistavat ympäristössään epäkohtia ja avuntarpeisia ihmisiä. Lisäksi vapaaehtoisten motivaation ja yhteiskunnallisen tilanteen yhteyttä voidaan tarkastella rooli-identiteettien kautta. Rooli-identiteetti koostuu yksilön omaan identiteettiinsä soveltamista itsemäärittelyistä, joilla on pohja asemassa, jossa hän toimii eli siis esimerkiksi vapaaehtoispositiossa. Toisin sanoen, kun vapaaehtoisen rooli omaksutaan osaksi omaa henkilökohtaista identiteettiä, tämä rooli-identiteetti ja sen ylläpitäminen ohjaavat käyttäytymistä myös jatkossa. Yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa suoraan vapaaehtoisidentiteetteihin, ja vapaaehtoisten omaksuma rooli-identiteetti puolestaan on yhteydessä vapaaehtoisten sitoutumiseen ja motivaatioon.²⁹⁷ Yhteiskunnallisen tilanteen vaikutuksen näkökulmasta tämän tutkimuksen aineiston valossa voi mielestäni otaksua, että vapaaehtoiset kiinnostuvat rooli-identiteetin kautta erityisesti sellaisista tehtävistä, jotka ovat kulloisessakin yhteiskunnallisessa tilanteessa esillä.

Vapaaehtoisten haastatteluissa esiintyi myös runsaasti aineistoa, jossa he pohtivat ikääntyneistä huolehtimisen vastuunjaon kysymyksiä. Tämä aineiston osa ei suoraan kerro vapaaehtoisten motivaatiosta, mutta auttaa hahmottamaan sitä asemaa, jonka he antavat tekemälleen vapaaehtoistyölle ja jossa he kokevat toimivansa. Vapaaehtoisten vapaaehtoistyölleen antaman position kautta pystytään lähestymään vastausta kolmanteen tutkimuskysymykseeni, joka koskee vapaaehtoisten käsitystä vapaaehtoistyön positiosta vanhustenhuollon vastuunjaon kentällä ja sitä kautta sen vaikutusta motivaatioon. Aiemmin tässä luvussa olen jo todennut, että viime kädessä vapaaehtoiset kokevat ikääntyneistä huolehtimisen vastuun kuuluvan kaikille ihmisille, mutta ensisijaisesti vastuu kuitenkin kuuluu heidän nähdäkseen esimerkiksi julkiselle sektorille. Jatkan nyt tästä teemasta eteenpäin aineiston pohjalta.

Julkiselle sektorille annettiin haastatteluissa yhdessä omaisten kanssa ensisijainen vastuu ikääntyneistä. Etenkin julkisen sektorin vastuun korostuminen liittyy suomalaisen yhteiskunnan perinteiseen malliin järjestää hyvinvointiyhteiskunnan ikääntyneiden asiat.²⁹⁸ Vapaaehtoisten haastatteluissa vapaaehtoistyö näyttäytyi tärkeänä lisänä julkisen sektorin ja omaisten vastuun ohella. Viidessä haastattelussa vapaaehtoistyöllä nähtiin toisaalta olevan

²⁹⁶ Laitinen & Pessi 2015, 226–227.

²⁹⁷ Utti 2009, 19; Marta et al. 2014, 200.

²⁹⁸ Pöyhönen 2015, 11.

suuri ja jatkossa yhä suurempi merkitys julkisen sektorin tukena julkisen talouden huonon tilanteen, laiminlyöntien tai tulevan huoltosuhteen vääristymisen vuoksi. Yhteiskunnan raju ikärakenteen muutos herätti myös huolta siitä, mistä löytyy jatkossa tarpeeksi uusia vapaaehtoisia. Kun yhdeltä haastateltavalta kysyttiin arviota siitä, ovatko hänen motiivinsa olla mukana vapaaehtoistyössä muuttuneet sen aloittamisesta, hän nosti esiin yhteiskunnallisen tilanteen vaikutuksen:

Mmm... No oikeestaan varmasti on ne (muuttuneet), että jotenkin tällä hetkellä vielä, kun kuulee tätä vanhusten yksinäisyydestä ja suorastaan kaltoinkohtelemisesta, niin kyllä minusta on tärkeää, että toimii vapaaehtosena – – ²⁹⁹

Eräs haastateltava näki vapaaehtoistyön aseman ehkäisevänä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin nähden:

Ni kyl mä uskon, et mun panos oli siin niinku merkittävä, et esimerkiks vaik et ei niinku muodostunu... Tai no enhän mä tiedä oliko hänel vaik mielenterveysongelmia, et oliko niinku masennust omasta tilanteesta, mut kyl mä uskon et se ainaki esti sellast syntymästä.³⁰⁰

Vapaaehtoistyön vaikuttavuutta on usein sanottu olevan vaikea mitata, mutta tässä kohtaa haastattelemani vapaaehtoinen näyttää saaneen kiinni yhdestä keskeisestä vaikuttavuuden ulottuvuudesta. Ennaltaehkäisevä sekä myös jälkihoidollinen työ on tutkimuksessa nähty keskeisenä järjestöjen tehtävänä, jonka avulla ne helpottavat julkiseen sektoriin kohdistettavia paineita.³⁰¹

Useassa haastattelussa vanhustenhuollon tilanne nyky-yhteiskunnassa huolestutti vapaaehtoisia. Haastatteluiden pohjalta muodostui kuva yhteiskunnasta, jonka rahalliset resurssit vanhuksista huolehtimiseen ovat huonot, jossa vanhainkotien ylläpitämisellä tavoitellaan lähinnä taloudellista hyötyä ja jossa ikääntyneitä ”säilötään” hoitolaitoksissa poissa tieltä:

Ja tämän hetken yhteiskunta on semmonen, missä ikäihmisiä... Yhteiskunta siirtää laitoshoitoon taikka muualle eli näitä ihmisiä, jotka vanhus... Vanhuus vaivaa niin niitä ei juurikaan näy katukuvas.³⁰²

Mikä nyt on tämä hoivakriisi, niin siinä on, ku tavoitellaan vain tätä taloudellista hyötyä ni mitä siitä seuraa.³⁰³

Pöyhösen tutkimuksessa esitetty markkina-arvojen painostus ja talousorientoituneen ympäristön vaikutus julkisen sektorin etiikkaan ja vanhustenhuollon kenttään on siis tunnistettu

²⁹⁹ H1.

³⁰⁰ H5.

³⁰¹ Seppälä 2011, 150–151.

³⁰² H6.

³⁰³ H2.

myös vapaaehtoisten taholta.³⁰⁴ Eräs vapaaehtoinen oli sitä mieltä, että kun vanhustenhuollon laiminlyönneistä puhutaan julkisessa keskustelussa, osoittautuu vapaaehtoistyön tekeminen aina vain enemmän ja enemmän merkittäväksi.³⁰⁵ Toisin sanoen, vaikka haastateltavani antoivat julkiselle sektorille merkittävässä määrin vastuunkantajan aseman, eivät he kokeneet, että sillä on edellytyksiä kantaa tätä vastuuta nykyisessä tilanteessa. Vapaaehtoistyön tekemisen vapaaehtoiset näkivät tärkeäksi tilanteen paikkaajaksi, mutta suurempaa asemaa vapaaehtoistyölle ei haluttu antaa. Aineistoni tulokset vastaavat Pessin ja Saaren tutkimuksen tuloksia. Myös heidän tutkimuksessaan esimerkiksi julkisten palvelujen tasoa kritisoitiin. Kuitenkin esimerkiksi sairauden kohdatessa suomalaiset odottivat Pessin ja Saaren tutkimuksessa lähipiirin ottavan roolia julkisten palvelujen rinnalla.³⁰⁶

Omaiset olivat ihmisryhmä, joka nousi esiin myös tässä tutkimuksessa suurimmassa osassa haastatteluja. Haastateltavat peräänkuuluttivat omaisten vastuuta oman perheensä vanhenevasta väestöstä ja kokivat nykyisen tilanteen sellaiseksi, jossa monet ikääntyneet jäävät vailla turvaa lähiomaisten asuessa ympäri maata tai perhesiteiden merkityksen löyhentyessä. Vapaaehtoisten mielestä omaisten pitäisi tunnistaa vastuunsa ennen kuin ikääntyneitä aletaan tuoda vapaaehtoistyön piiriin. Toisaalta vapaaehtoistyö nähtiin tärkeäksi avuntuojuksi niille ikääntyneille, joilla ei ole olemassa omaisia tai muuta lähipiiriä. Lisäksi yksi haastateltava toivoi, että omaiset ja vapaaehtoiset voisivat mahdollisesti tehdä yhteistyötä ikääntyneistä huolehtimisessa.³⁰⁷

Hartikaisen mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa vapaaehtoistyön mielletään perinteisesti täydentävän julkisen ja yksityisen sektorin toimintaa, mutta toisaalta sen rooli on myös korvata sosiaalisia verkostoja ja lähiyhteisöjä. Suomessa ei nähdä olevan tällä hetkellä sellaista ylisukupolvista sopimusta, joka velvoittaisi lapsia huolehtimaan vanhemmistaan näiden ikääntyessä, vaikka moraalinen velvollisuus heillä nähdäänkin olevan. Muodollinen vastuu on annettu julkiselle sektorille. Perheiden rakenteet ja omaissuhteet eivät ole enää pysyviä eivätkä ikääntyneet toisaalta usein halua olla riippuvaisia omaistensa huolenpidosta.³⁰⁸ Vastaavasti aineistossani tämä yhteiskunnallinen tilanne ja tapa järjestää ikääntyneiden asioita heijastui ja näkyi vapaaehtoisten puheenvuoroissa. Monet heistä kuitenkin toivoivat omaisten ottavan suurempaa vastuuta ikääntyvistä läheisistään. Aineistoni vapaaehtoiset näyttivät tiedostavan tulevan ikärakenteen muutoksen aiheuttamat haasteet suomalaiselle yhteiskunnalle,

³⁰⁴ Pöyhönen 2015, 11.

³⁰⁵ H7.

³⁰⁶ Pessi & Saari 2008, 91.

³⁰⁷ H2.

³⁰⁸ Hartikainen 2011, 12.

ja vaikka he näkivät julkisen sektorin ensisijaisena vastuunkantajana, toivoivat he omaisten ottavan nyt ja tulevaisuudessa suurempaa roolia erityisesti tätä taustaa vasten. Vapaaehtoisuuden aseman he näkivät myös tulevaisuudessa edelleen tärkeänä, mutta nimenomaan lisänä julkisen ja yksityisen sektorin sekä perheiden ohella.

Julkisessa ja poliittisessa keskustelussa vapaaehtoisuus on herättänyt kiinnostusta kansalaisten voimavarana, jolla vastata ikääntyvän kansakunnan haasteisiin.³⁰⁹ Vaikka vapaaehtoiset toivoivat omaisten ottavan suurempaa roolia ikääntyneiden elämässä, näyttäytyi heille myös tämä diskurssi keskeisenä vaikuttimena vapaaehtoistyön motivaatioon. He reagoivat yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja pitivät tärkeänä, että vapaaehtoiset ovat mukana huolehtimasta ikääntyneistä myös tulevaisuudessa. Vapaaehtoistyön kuitenkin haluttiin pysyvän nimensä mukaisesti ”vapaana” eli vapaalle tahdolle perustuvana. Yhteiskunnan taholta ei siis toivottu lisäävän painetta, vastuuta tai lisää tehtäviä vapaaehtoisvoimin hoidettaviksi. Haastatteluissa vapaaehtoistyöstä ei silti kukaan toivonut luovuttavan vaan sen haluttiin nähdä olevan myös jatkossa elinvoimainen yhteiskunnallisen vastuun yksi kantaja siinä tilanteessa (ja toisaalta vasta siinä tilanteessa), jossa muilla tahoilla ei riitä resursseja ikääntyneiden riittävään huolenpitoon. Vaikka omaisten vastuuta peräänkuulutettiin, ei aineiston perusteella näytä siltä, että haastateltavat toivoisivat vapaaehtoisuuden merkityksen hiipumista tai pitäisivät sitä realistisena. Aineiston perusteella tulkiten siis, että vapaaehtoistyön arvo näyttäytyy vapaaehtoisille myös irrallaan ajankohtaisista yhteiskunnallisista asioista.

Vapaaehtoisten ajatukset kirkon roolista vaikuttajana ja arvojohtajana sekä vapaaehtoistyötä organisoivana tahona nousivat myös esiin haastatteluissa. Useissa haastatteluissa kirkosta toivottiin vanhusten sekä pehmeämpien arvojen puolestapuhujaa. Aiemmassa tutkimuksessa on vastaavasti todettu, että kirkon toivotaan toimivan arvojohtajana, solidaarisuuden vahvistajana ja ikääntyneiden tilanteessa vastuunkantajana. Suomalaisten luottamuksen kirkkoa kohtaan on myös todettu olevan vahvaa.³¹⁰ Toisaalta joissakin aineistoni haastatteluissa kirkolla ei nähty olevan tarpeeksi relevanttia asemaa tai pitkäjänteistä linjaa, jotta sen kannanotoilla voisi olla riittävää merkitystä.³¹¹

Kirkon vanhustyön merkitys näkyi kahdella vapaaehtoisella myös siinä, että he uskoivat kirkon olevan turvallinen ja ikäihmisille todennäköisesti helposti lähestyttävä yhteisö.³¹² Kirkolla nähtiin kaikissa haastatteluissa olevan vastuu ikääntyneistä erityisesti

³⁰⁹ Hartikainen 2011, 12.

³¹⁰ Grönlund & Pessi 2011, 235; Pöyhönen 2015, 11, 45–47.

³¹¹ H2, H5.

³¹² H5, H6.

lähimmäisenrakkauden näkökulmasta, mutta sen ei oletettu korvaavan yhteiskunnan ja omaisten vastuuta. Parissa haastattelussa kirkon nähtiin jo tehneen paljon hyvää työtä sekä kenties myös huomaamatta jäänyttä työtä ja vaikuttaneen ikääntyneiden tilanteeseen pitkäjänteisesti esimerkiksi juuri vapaaehtoistyön kautta, minkä vuoksi kirkon häviäminen vanhustyön kentältä olisi yhteiskunnallinen menetys.³¹³ Yksi haastateltava toivoi tämän vuoksi, että kirkko tiedottaisi aktiivisemmin sen tarjoamista vapaaehtoistymahdollisuuksista.³¹⁴ Kirkon ylläpitämää lähimmäispalvelua sekä vanhusten kerhoja pidettiin tärkeinä työmuotoina, joiden toivottiin pysyvän jatkossakin osana kirkon toimintaa.³¹⁵ Kirkolle annettiin siis haastatteluissa vastuuta ikääntyneistä, ja kirkon vapaaehtoistyöhön toivottiin saatavan lisävoimaa. Aineiston perusteella vapaaehtoiset kokivat olevansa itse osa kirkon tekemää vanhustyötä, ja myös kirkkoon ja sen muuhun auttamistyöhön nähden vapaaehtoistyön asema näyttäytyi edelleen merkittävänä.

Kun vapaaehtoisilta kysyttiin ihanteellisesta yhteiskunnasta, nostivat haastateltavat useimmiten vapaaehtoistyön esiin sellaisessa ihanteellisessa tilanteessa, jossa julkisella sektorilla sekä omaisilla olisi riittävät edellytykset huolehtia ikääntyneistä. Vapaaehtoistyötä ei siis haastatteluissa sidottu pelkästään yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja tarpeeseen vaan vapaaehtoiset näkivät työllä olevan arvon itsessään. Vaikka yhteiskunnallisella tilanteella ja vastuunjaon kysymyksillä oli nähtävissä suoraa vaikutusta vapaaehtoisten motivaatioon, aineiston perusteella muut motiivit ja syyt näyttäytyivät kuitenkin vapaaehtoisten motivaation kannalta vielä merkityksellisempinä.

Kysymys ei silti välttämättä ole aivan näin yksinkertainen. Yhteiskunnallisella tilanteella oli aineiston perusteella myös suoria yhteyksiä aiemmissa luvuissa käsiteltyihin motiiveihin eli siis myös käytännön tasoon liittyviin motiiveihin. Esimerkiksi kokemukset vapaaehtoistyön ja siten oman panoksen tarpeellisuudesta nykyisessä yhteiskunnallisessa ja hoivapoliittisessa tilanteessa näyttivät palvelevan vapaaehtoisten egoistisia motiiveja. Vapaaehtoiset näyttivät aineiston perusteella pitävän omaa panostaan merkittävänä nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa: he kokivat, että heitä ja heidän panostaan todella tarvitaan. Omalla panoksella yhteiskunnalliseen tilanteeseen vastaaminen voi nähdäkseni tuottaa vapaaehtoisille antoisuuden ja palkitsevuuden kokemuksia, jotka myös liittyvät egoistisiin motiiveihin. Mielestäni voidaan myös ajatella, että esimerkiksi lapsuudessa opitut auttamisen mallit liittyvät

³¹³ H2, H3.

³¹⁴ H2.

³¹⁵ H2, H3, H5.

osaltaan solidaarisuuteen ja linkittyvät sitä kautta myös yhteiskunnalliseen vapaaehtoistyön tarpeeseen.

Aiemmin esitin, että omassa aineistossani velvollisuudentunto liittyy ensisijaisesti asiakkaan tai avuntarvitsijan tilanteeseen tai tarpeisiin. Siten tällaiset velvollisuudentunnon ilmaukset ja koetut velvollisuudet eroavat solidaarisuuteen sisältyvistä velvollisuuksista. Kuitenkin tässä luvussa esitelty yhteiskunnallisen tilanteen vaikutus sekä solidaarisuus voidaan nähdäkseni yhdistää myös Asiakas-avuntarvitsija -pääluvussa esiintyneisiin velvollisuudentunnon ilmauksiin. Esimerkiksi jo aiemmin mainitun vapaaehtoisen huoli siitä, että hänen avuntarvitsijansa ei pärjäisi, jos hän lopettaisi ArkiYstävänä toimimisen, voi mahdollisesti liittyä Yhteiskunta-pääluvussa esiintyneeseen epäluottamukseen julkisten sektorin kantokykyä kohtaan. Vapaaehtoinen ei siis välttämättä luota, että hänen panoksensa pystyttäisiin korvaamaan. Vapaaehtoinen voi kokea, että koska ikääntyneet ovat pohjimmiltaan kaikkien yhteiskunnan jäsenten vastuulla, tulee hänen tässä tilanteessa tunnollisesti jatkaa ArkiYstävänä toimimista. Tällöin voi nähdäkseni kyseessä olla solidaarisuuteen sisältyvä velvollisuus Laitisen ja Pessin ajattelun mukaisesti.

Vapaaehtoisten käsitykset julkisen sektorin sekä ikääntyneiden omaisten vaikeuksista huolehtia ikääntyneistä johtivat heidät peräänkuuluttamaan yhteiskuntaan lisää solidaarista ja altruistista asennetta. Asiakkaiden ja avuntarvitsijoiden hyvinvointi korostui haastatteluissa siis myös yhteiskunnallista taustaa vasten. Kokemus ikääntyneiden huonosta asemasta liittyi vahvasti empatiaan asiakkaita ja avuntarvitsijoita kohtaan. Yhteiskunnallista tilannetta vasten altruistiset motiivit ja velvollisuudentunto näyttävät täydentävät toisiaan: Altruismi asettaa toisen edun oman edelle, mitä toisaalta velvollisuudentunto avuntarvitsijoita kohtaan myös vaatii. Vapaaehtoiset tunnistivat haastatteluissa ikääntyneet ryhmänä, johon kuuluvilla voi olla paljon tarvetta apuun. Aiemmin viittasin Batsoniin, jonka mukaan altruistisen auttamishalun synty liittyy empatiaan, joka herää, kun ihminen ottaa huomioon toisen ihmisen tarpeet ja samaistuu toisen ihmisen perspektiiviin.³¹⁶ Aineistoni perusteella tulkitsen, että ikääntyneiden tunnistaminen apua tarvitsevaksi ryhmäksi herättää empatiaa ja tukee sitä kautta vapaaehtoistyön altruistisia motiiveja. Yhteiskunnallisen tilanteen voidaan siis katsoa olevan suoraan yhteydessä vapaaehtoisten muutoinkin haastatteluissa esiin nostamiin motiiveihin ja ruokkivan näitä motiiveja, kuten esimerkiksi mainittuja egoistisia ja solidaarisia motiiveja tai velvollisuudentuntoa.

³¹⁶ Pessi & Oravasaari 2011, 73.

7. Johtopäätökset

7.1. Tuloksia ja vertailua

Olen nyt esitellyt aineiston analyysin kautta saadut tulokset, jotka kertovat ikääntyneiden parissa toimivien seurakunnan vapaaehtoisten motivaatiosta. Seuraavaksi esitän johtopäätöksiä ja tulosten pohjalta kokoavia vastauksia tutkimuskysymyksiini. Olen tähän asti kuljettanut aiemman motivaatiotutkimuksen löydöksiä koko ajan tämän tutkimuksen tulosten rinnalla. Aiemman tutkimuksen kautta olen kommentoinut oman aineistoni tuloksia ja tehnyt vertailua siihen. Paikoin olen jo tulosluvuissa esittänyt tulkintoja tutkimusaineistosta. Omasta aineistostani syntyi paljon tuloksia, jotka vahvistavat aiemman vapaaehtoisten motivaatiota koskevan tutkimuksen tuloksia. Esimerkiksi aiemmin kirkon kontekstissa vapaaehtoisia tutkinut Yeung on tullut siihen tulokseen, että seurakunnan vapaaehtoiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan uskonnollisista, sosiaalisista ja altruistisista syistä³¹⁷, kuten totesin aiemman tutkimuksen esittelyn yhteydessä. Oman aineistoni perusteella voin todeta, että vastaavuuksia Yeungin tutkimukseen löytyy. Tässä luvussa aion nostaa esiin vielä aikaisemman tutkimuksen keskeisimpiä huomioita, erityisesti tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta, suhteessa tutkimustuloksiini.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää ikääntyneiden parissa toimivien seurakunnan vapaaehtoisten motivaatiota vapaaehtoistyössä. Tarkemmin tutkimustehtäväni jakautui kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Mistä koostuu vapaaehtoisten motivaatio seurakunnan vapaaehtoistyössä?
2. Miten vapaaehtoisten kokemukset sekä heidän saamansa koulutus ja tuki vaikuttavat motivaatioon?
3. Millainen on vapaaehtoisten käsitys vapaaehtoistyön positioista sekä myös kirkon ja yhteiskunnan roolista vanhustyön kentällä, ja miten se vaikuttaa vapaaehtoistyön motivaatioon?

Tutkimustehtävään olen etsinyt vastausta haastattelemalla kahdeksaa vapaaehtoista, jotka tulevat kolmesta eri espoolaisesta seurakunnasta. Olen litteroinut haastattelut, ja tutkimusaineiston analyysissä olen käyttänyt aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin tuloksena syntyi neljä pääluokkaa, jotka olivat: 1. Vapaaehtoinen 2. Asiakas-avuntarvitsija 3. Vakaumus ja kirkkoinstituutio 4. Yhteiskunta. Olen esitellyt pääluokkien

³¹⁷ Yeung 2004a, 131–132.

sisällöt aiemmissa luvuissa ja todennut, että aineiston analyysissä vastaukset tutkimuskysymyksiini integroituivat näiden neljän pääluokan alle. Olen pyrkinyt osoittamaan ajatuskulkuni ja päättelyni perustellusti tutkimuksen lukijalle. Ymmärrykseni vapaaehtoistoiminnasta auttoi minua pääsemään sisään vapaaehtoisten mielenmaisemaan, mutta olin myös sopivasti erillään siitä, koska en ole toiminut vapaaehtoisena lähimmäispalvelussa tai vanhusten kerhoissa. Olen siis mielestäni pystynyt olemaan tutkimuksen kannalta tarpeeksi puolueeton. Nähdäkseni haastateltavien ikäjakauma ei muodostunut ongelmaksi tässä tutkimuksessa, vaikka se voidaan nähdä aineiston heikkoutena. Eri-ikäisten motiiveissa ilmenevien eroavaisuuksien perusteella ei voida tehdä liian kauas kantavia johtopäätöksiä tämän aineiston perusteella. Tässä luvussa muuten tehtävät johtopäätökset ovat syntyneet tulkinnasta ja tutkimusaineistosta yhdessä. Tekemäni tulkinta on tutkijan, tutkimusaineiston ja teoreettisen viitekehyksen välissä vuoropuhelussa syntynyt tulos.³¹⁸ Seuraavaksi käyn läpi tutkimuskysymykset ja niihin aineiston perusteella saadut vastaukset³¹⁹ verraten niitä erityisesti tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Teen tässä luvussa myös pidemmälle vieviä johtopäätöksiä aineiston antamien vastausten pohjalta.

Mistä koostuu vapaaehtoisten motivaatio seurakunnan vapaaehtoistyössä? Tämä tutkimuskysymys toimi tutkimuksen kantavimpana kysymyksenä, ja aineiston analyysin kaikissa pääluokissa esiintyi vastauksia tähän kysymykseen. Aineistoni perusteella vapaaehtoisten motivaatioon vaikuttavat käytännön vapaaehtoistyön tasolla vapaaehtoiseen itseensä liittyvät tekijät sekä vapaaehtoisen kohtaamat asiakkaat tai avuntarvitsijat sekä vapaaehtoissuhde heidän välillään. Nimenomaan seurakunnan vapaaehtoistyöhön osallistumiseen haastattelemani vapaaehtoisia motivoi heidän positiivinen suhteensa kirkkoon tai omaan paikallisseurakuntaan sekä mahdollinen hengellinen vakaumus, jollaisen kuitenkin eksplisiittisesti ilmaisi vain yksi vapaaehtoinen. Muuten hengellisyyteen liittyviä mainintoja esiintyi vapaaehtoisten haastatteluissa myös implisiittisemmin. Esimerkiksi kirkon sanoman läsnäoloa vapaaehtoistyössä, kuten esimerkiksi vanhusten kerhojen hartauksia, pidettiin positiivisena asiana. Tästä päätellen hengellisyydellä tai kristillisellä arvomaailmalla voi olla suurempaa merkitystä vapaaehtoisten motivaatiolle, kuin mitä vapaaehtoiset haastatteluissa suoraan ilmaisivat. Vapaaehtoiset pitivät myös solidaarisuutta keskeisenä arvona, jonka perusteella toisten ihmisten auttamista ja me-henkeä pidettiin tärkeinä vaikuttimina vapaaehtoistyön motivaatioon. Lisäksi vapaaehtoisten motivaatioon vaikutti yhteiskunnallinen

³¹⁸ Vilka 2005, 129.

³¹⁹ Tutkimustulokset on esitelty yksityiskohtaisesti jo tutkimuksen tulosluvuissa, joten tässä kohtaa annan tutkimuskysymyksiin tulosten pohjalta kokoavia ja yleisluontoisempia vastauksia.

tilanne niin haastatteluhetkellä kuin myös aikaisemminkin esimerkiksi vapaaehtoistyön alkaessa. Erityisesti vapaaehtoisten motivaatioon haastatteluhetkellä vaikutti niin sanottu hoivakriisi ja yleisemmin myös vanhustenhuollon tilanne ja perhesiteiden koettu löyhentyminen.

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä esittelin aikaisemman vapaaehtoisten motivaation tutkimuksen tuloksia. Vaikka vapaaehtoistyötä on tutkittu runsaasti ja siitä on tehty monenlaisia malleja, tutkimuskirjallisuuden perusteella eniten vapaaehtoisten motiiveja hahmotetaan nähdäkseni egoististen ja altruististen motiivien kautta ja sen lisäksi myös solidaarisuus on noussut tutkimuksessa kolmanneksi näkökulmaksi, joka yhdistää niin minä-keskeisyyden kuin sinä-keskeisyyden me-keskeisyydeksi. Haastatteluaineistoni perusteella vapaaehtoiset nostivat esiin niin egoistisia, altruistisia kuin solidaarisia motiiveja, jotka synnyttivät motivaatiota vapaaehtoistyössä. Aineiston analyysissä egoistiset motiivit sijoittuivat Vapaaehtoinen-pääloukkaan, altruistiset motiivit Asiakas-avuntarvitsija-pääloukkaan ja solidaariset motiivit Yhteiskunta-pääloukkaan. Tästä näkökulmasta omasta aineistostani löytyy runsaasti yhteyksiä aiempaan tutkimukseen. Tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta herää kuitenkin kysymys, missä määrin aiemman tutkimuksen kautta saatu esiymmärrys on voinut vaikuttaa aineiston analyysiin, joka on ollut aineistolähtöinen eikä teoriaohjaava. Analyysi on aina tutkijan tulkinta aineistosta, ja esiymmärryksen vaikutusta on vaikea todistettavasti kiistää, joten sitä on tässä kohtaa pidettävä mahdollisena. Tästä huolimatta en pidä erikoisena, että aineiston analyysissä on esiintynyt edellä mainittuja kolmenlaisia motiiveja, koska ne ovat jo aikaisemmissa tutkimuksissa moneen kertaan todettuja. Aineiston analyysissä ne myös syntyivät luontevasti omiksi yläluokikseen.

Edellä mainitun kolmijaon lisäksi aineiston analyysissä saatiin tuloksena myös muunlaisia motiiveja ja syitä, jotka vaikuttivat vapaaehtoisten motivaatioon. Vapaaehtoinen-pääloukassa vapaaehtoisten omalla elämäntilanteella ja omalla taustalla, esimerkiksi lapsuudenkodista saadulla auttamisen mallilla, oli vaikutusta vapaaehtoisten motivaatioon. Hyvällä vapaaehtoissuhteella sekä velvollisuudentunnon kokemuksilla oli myös yhteys motivaatioon. Itsekin ikääntyneillä vapaaehtoisilla samanikäisyys ja samanlaiset elämäkokemukset ja arvot motivoivat jatkamaan vapaaehtoistyötä ja vaikuttivat kokemukseen mielekkäästä vapaaehtoissuhteesta. Vapaaehtoisten omaan taustaan liittyen parilla vapaaehtoisella esiintyi heidän omiin vanhempiinsa liittyen motivaatioon vaikuttaneita mainintoja, jotka heijastelevat aiemmin esiteltyjen VFI- ja VMI-mallien suojaavuus- ja reaktiivisuus -kategorioita. Suojaavuuden näkökulmasta yksilö käyttää vapaaehtoistyötä

keinona suojella itseään sekä vähentää negatiivisia tuntemuksia itsestään.³²⁰ Haastatteluaineiston vapaaehtoisten näkökulmasta tämä liittyi nähdäkseni kokemukseen siitä, että vapaaehtoiset eivät kyenneet olemaan mielestään tarpeeksi läsnä kauempana asuvien ikääntyvien vanhempiensa elämässä, ja sen vuoksi he halusivat aloittaa vapaaehtoistyön kautta jonkun lähempänä asuvan auttamisen. Reaktiivisuuden kannalta yksilö on mukana vapaaehtoistyössä käsitelläkseen omia menneitä tai ajankohtaisia asioitaan ja tarpeesta ”parantua”³²¹, jolloin tulkitsen vapaaehtoisten käsittelevän edellä mainittua haastavaa suhdetta vanhempiinsa vapaaehtoistyön avulla. Reaktiivisuuden ja suojaavuuden näkökulmat esiintyivät vain parissa aineistoni haastattelussa, mutta tukevat ajatusta siitä, että vapaaehtoisen oma menneisyys ja nykyisyys vaikuttavat jatkuvasti hänen motivaatioonsa vapaaehtoistyössä.

Tutkimusaineistossani egoistiset motiivit erottuivat erityisesti runsaudellaan haastateltavien motiivien joukossa. Vaikka kaikki haastateltavat nostivat esille myös jossain määrin altruistisia syitä osallistua vapaaehtoistyöhön, kaiken kaikkiaan he nostivat esiin enemmän egoistisiksi katsottavia motiiveja. Tämä on mielenkiintoista siitä näkökulmasta, että tutkimuskirjallisuudessa esimerkiksi Rochester ja kumppanit ovat pitäneet mahdollisena, että vapaaehtoiset saattavat kysyttäessä mieluummin korostaa altruistisia motiiveja ja piilotella egoistisia motiiveja. Toisaalta päinvastainenkin on mahdollista.³²² Hustinx ja kumppanit ovat havainneet omaa aineistoani vastaavasti muutoksen altruistisista motiiveista enemmän minä-keskeisiin tai välinearvollisiin motiiveihin. He linkittävät ilmiön erityisesti sekularisaatioon ja arvomaailman muutoksiin.³²³ Mitä tämä merkitsee kirkon kontekstissa? Liittyykö ilmiö nykyajan yhteiskunnalliseen individualismin arvostukseen? Suomalaisen altruismikulttuurin on kuvailtu olevan vaatimattomuuden ihanteen säilyttämää.³²⁴ Voi olla kyse siis myös siitä, että vapaaehtoiset kokevat puhekulttuurin sellaiseksi, jossa omaa ”hyvyyttä” ei sovi korostaa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa aikaisemman tutkimuksen perusteella itsensä toteuttaminen, vapaa-aika ja altruismi liittyvät useammin vapaaehtoistyöhön kuin yhteiskunnalliset tarpeet.³²⁵ Erityisesti itsensä toteuttamisen näkökulmasta oma aineistoni heijasteli nähdäkseni vastaavaa jakoa. Yhteiskunnalliset tarpeet vaikuttivat aineistoni perusteella selkeästi vapaaehtoisten motivaatioon, vaikka ne jäivät maininnoissa egoistisia syitä

³²⁰ Clary et al. 1992, 337–338; Musick & Wilson 2008, 62.

³²¹ Esmond & Dunlop 2004, 7–8; Rochester et al. 2010, 123.

³²² Rochester et al. 2010, 120.

³²³ Hustinx et al. 2015, 112–113.

³²⁴ Pessi & Saari 2008, 89.

³²⁵ Grönlund 2012, 16–17.

vähemmälle. Kuten arvioin aikaisemmin, voi aineistossani yhteiskunnallinen näkökulma myös olla korostunut hoivakriisi-keskustelun vuoksi.

Olen monessa kohtaa tätä tutkimusta pyrkinyt korostamaan, että erilaiset motiivit tai muut motivaatioon vaikuttavat syyt eivät ole toisiaan poissulkevia vaan ne voivat esiintyä samanaikaisesti ja myös täydentää toisiaan. Esimerkiksi altruismin ja egoismin näkökulmasta vastavuoroisuus käsitteenä tulee keskeiseksi: vapaaehtoistyö on antamista, mutta myös saamista. Äyräväisen ja kumppanien tutkimuksessa, joka käsitteli eläkeikäisten vapaaehtoisten kokemaa vastavuoroisuutta, syntyi kahdensuuntaisia pääluokkia: vapaaehtoisten saama sisältö siirtymävaiheen³²⁶ elämään sekä vapaaehtoisten antama inhimillisyys ikääntyneiden vanhuuteen. Toisin sanoen pääluokkina olivat yksisuuntainen saaminen ja yksisuuntainen antaminen, mutta loppujen lopuksi Äyräväisen ja kumppanien mukaan nämä erilliset antamisen ja saamisen kokemukset tasapainottuivat vapaaehtoisilla vastavuoroisuuden tuntemuksiksi.³²⁷ Vastaavasti oman tutkimukseni vapaaehtoiset raportoivat niin saamisen kuin antamisen kokemuksia, jotka parhaimmillaan synnyttivät nähdäkseni hyvän, tasapainoisen ja vastavuoroisen vapaaehtoisuuden. Vaikka altruismia on usein korostettu vapaaehtoistutkimuksissa ja se on korostunut myös vapaaehtoisten käsityksissä³²⁸, aineistoni perusteella nykyisessä modernissa vapaaehtoistyössä myös vapaaehtoisen työstä itselleen saaminen on hyväksyttävää ja erityisesti vastavuoroisuuden merkitys korostuu näkemyksissä vapaaehtoistyöstä.

Seuraavaksi tarkastelen aineiston tuottamia vastauksia toiseen tutkimuskysymykseeni: Miten vapaaehtoisten kokemukset sekä heidän saamansa koulutus ja tuki vaikuttavat motivaatioon? Vastaukset tähän tutkimuskysymykseen integroituivat erityisesti pääluokkien ”Vakaumus ja kirkkoinstituutio” sekä ”Asiakas-avuntarvitsija” alle. Vapaaehtoistyön kokemukset muokkaavat jatkuvasti motivaatiota.³²⁹ Haastatelluilla oli pääosin positiivisia kokemuksia vapaaehtoistoiminnasta ja sen sujumisesta sekä seurakunnilta saadusta koulutuksesta ja tuesta, mikä tuki heidän motivaatiotaan. Koulutus koettiin pääosin riittäväksi ja innostavaksi sekä vapaaehtoistehtävien sujumista avittavaksi. Aineistoni tulokset vahvistavat myös aiemman tutkimuksen käsitykset sosiaalisten suhteiden merkityksestä vapaaehtoisille.³³⁰ Tärkeämpänä kuin itse koulutus näyttäytyi aineistossani koulutusten sekä vapaaehtoisten tapaamisten ja työnohjausten sosiaalinen ulottuvuus, joka liittyi olennaisella tavalla haluun

³²⁶ Työelämästä eläkkeelle.

³²⁷ Äyräväinen et al. 2019, 13–14.

³²⁸ Pessi & Oravaaari 2010, 141; Rochester et al. 2010, 120–121, 233.

³²⁹ Rochester et al. 2010, 137.

³³⁰ Nencini et al. 2016, 635–636.

sitoutua vapaaehtoistoimintaan. Seurakunnan tukeen, esimerkiksi diakonin apuun, suurin osa vapaaehtoisista ei ollut turvautunut, mutta heistä oli tärkeää tietää, että kirkolta saa tarvittaessa tukea ja apua. Vapaaehtoisten motivaatiota näyttää siis kannattelevan tieto ja kokemus siitä, että he eivät ole yksin vapaaehtoistyössä vaan että apua ja tukea on tarvittaessa saatavilla.

Vaikka suurimmalla osalla vapaaehtoisista kokemukset olivat positiivisia, joukkoon mahtui silti myös negatiivisia kokemuksia. Vapaaehtoisten motivaatiota heikensi seurakunnan työntekijöiden vastaamattomuus ja sitä kautta kokemus heille luvatus tuen puutteesta. Hustinxin tutkimuksessa epäytyväisyys vapaaehtoistoiminnan organisointiin oli yksi merkittävä syy, jonka vuoksi vapaaehtoiset olivat lopettaneet vapaaehtoistyössä.³³¹ Vaikka aineistoni haastateltavat eivät suunnitelleet haastatteluhetkellä lopettamista tällaisen epäytyväisyyden vuoksi, oli yhteys motivaation heikentymiseen ja turhautumiseen nähtävissä. Osa vapaaehtoisista oli myös kokenut, että vapaaehtoistyö ei ollut vastannut sovittuja sisältöjä tai että avuntarvitsijat olivat käyttäneet tai pyrkineet käyttämään heitä hyväksi esimerkiksi kotiaskareiden hoitamisessa, mikä ei kuulunut vapaaehtoissopimuksien sisältöön. Arvostuksen puute heikensi vapaaehtoisten motivaatiota ja halua sitoutua. Osa vapaaehtoisista ei myöskään ollut saanut koulutusta tehtäviinsä, mikä ei ollut haitannut heitä, mutta jälkikäteen he olisivat pitäneet koulutusta hyvänä. Positiivisten kokemusten vaikutus motivaatioon oli myös selvä. Parhaimmillaan vapaaehtoiset kokivat vapaaehtoistyön olevan silloin kun se oli vastavuoroista ja heillä oli hyvä, toisinaan jopa ystävyudeksi koettu, suhde asiakkaisiin tai avuntarvitsijoihin. Arkinen mukava yhdessäolo mainittiin parhaimpana vapaaehtoistyön kokemuksena.

Warnerin, Newlandin ja Greenin mukaan tutkimuksissa tulee harvoin vastaan työhön epäytyväisiä vapaaehtoisia, minkä he arvelevat johtuvan siitä, että nämä yleensä lopettavat vapaaehtoistyöt eivätkä siten ole edustettuina tutkimuksissa tai vaihtoehtoisesti he eivät halua osallistua tutkimuksiin.³³² Tähän väitteeseen verrattuna omassa tutkimuksessani vapaaehtoiset nostivat kuitenkin melko paljon esille aiheita epäytyväisyyteen, esimerkiksi juuri koetun arvostuksen puutteen tai vapaaehtoistyön organisointiin liittyvät ongelmat. Täysin epäytyväinen ei kukaan haastateltavistani kuitenkaan ollut. Osa heistä oli katkaissut vapaaehtoisuhteita, kun motivaatio oli heikentynyt esimerkiksi avuntarvitsijan ollessa heille työkeä, mutta he olivat kuitenkin jatkaneet vapaaehtoistyössä ja aloittaneet uusia vapaaehtoisuhteita. Heidät saivat jatkamaan esimerkiksi aiemmat hyvät kokemukset vapaaehtoistyöstä, vahva halu auttaa tai toive siitä, että seuraava kokemus olisi parempi.

³³¹ Hustinx 2010, 248–249.

³³² Warner, Newland & Green 2011, 394, 402.

Haastatteluaineistoni tulokset vahvistavat aiemman tutkimuksen tuloksia, joiden mukaan vapaaehtoisten motivaation kannalta väliä on etenkin vapaaehtoistyön johdolla, siihen saadulla tuella, sosiaalisella tuella ja sopivalla itsenäisyyden määrällä.³³³ Jälkimmäisestä kertoo aineistossani mahdollisesti vapaaehtoisten kokemus siitä, että he eivät olleet juuri kaivanneet tukea tai apua, mutta tärkeää heille oli, että sitä on tarvittaessa tarjolla. Toisaalta osa vapaaehtoisista olisi kaivannut työhön diakonien taholta pidempiaikaista seurantaa. Koulutuksen ja tuen näkökulmasta aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että Espoon seurakunnissa on myös jatkossa kannattavaa panostaa koulutuksiin sekä vapaaehtoisten tapaamisiin. Vaikka kaikki vapaaehtoiset eivät ole saaneet koulutusta, vaikuttaisi sen saaminen kuitenkin hyödylliseltä vapaaehtoisten sitoutumisen näkökulmasta. Vapaaehtoistyötä järjestävän seurakunnan kannalta on myös tärkeää olla läsnä vapaaehtoisten elämässä ja pyrkiä tarjoamaan tukea pyydetessä, jotta vapaaehtoiset eivät jää yksin ongelmiensa kanssa. Tukeen ja koulutukseen tyytyväiset vapaaehtoiset näyttävät pysyvän motivoituneina ja kiinnostuneina toiminnasta. Tärkeältä vaikuttaa myös sen valvominen, että vapaaehtoissopimuksissa sovitut sisällöt pitävät vapaaehtoisuhteissa. Aiemmassa tutkimuksessa on pidetty tärkeänä vapaaehtoisten motivaation kannalta viestinnän sujuvuutta vapaaehtoistyöorganisaation sisällä.³³⁴ Ammattityöntekijöiden eli seurakuntien kontekstissa diakonien tavoitettavuuden vahvistaminen ja parantaminen sekä sitä kautta todellistuva tuki ovat keskeisiä asioita motivaation ylläpysymisen kannalta myös oman aineistoni perusteella.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli: Millainen on vapaaehtoisten käsitys vapaaehtoistyön positiosta sekä myös kirkon ja yhteiskunnan roolista vanhustyön kentällä, ja miten se vaikuttaa vapaaehtoistyön motivaatioon? Aineistosta saadut vastaukset tähän kysymykseen integroituivat aineiston analyysissä erityisesti Yhteiskunta-pääluokan alle. Aineiston perusteella vapaaehtoiset kokivat tekevänsä merkityksellistä työtä osana kirkon vanhustyötä. Työllä näytti olevan merkitystä erityisesti haastatteluhetken hoivapoliittista tilannetta ja hoivakriisikeskustelua vasten. Tällainen vapaaehtoistyön tarve piti yllä vapaaehtoisten motivaatiota: heillä oli käsitys, että heidän apuaan todella tarvitaan. Kuitenkin vapaaehtoiset kokivat vapaaehtoistyön olevan vain lisä ja apu vanhustyöstä vastaaville eikä sille toivottu kohdistettavan liikaa paineita. Ensisijainen vastuu haastatteluissa annettiin yhteiskunnalle ja omaisille sekä myös merkittävässä määrin kirkolle. Vapaaehtoistyön merkitys näiden vastuunkantajien ohella näyttäytyi kuitenkin haastattelujen perusteella olennaisen tärkeältä. Haastattelujen perusteella esimerkiksi hoivakriisiin nähden vapaaehtoistyön koettiin olevan

³³³ Locke et al. 2003, 94.

³³⁴ Harju et al. 2001, 85; Mykkänen–Hänninen 2007, 60–62; Hartikainen 2011, 131.

tärkeä tilanteen lievittäjä, ja toisaalta vapaaehtoistyöllä nähtiin olevan ikääntyneiden elämässä myös esimerkiksi psyykkisiä ongelmia ehkäisevä vaikutus.

Yhteiskunnallisella tilanteella oli aineiston perusteella yhteyksiä myös muissa pääluokissa esiintyneisiin vapaaehtoisten motiiveihin. Esimerkiksi tarpeellisuuden kokemukset hoivakriisin ollessa päällä ruokkivat vapaaehtoisten egoistisia motiiveja, ja toisaalta solidaarisuuden ja velvollisuudentunnon motiivit korostuivat myös yhteiskunnallista taustaa vasten. Kokonaisuudessaan aineiston perusteella ajattelen, että vapaaehtoisten kokema vapaaehtoistyön positio ikääntyneistä huolehtimisen vastuunjaon kentällä sekä vallitseva yhteiskunnallinen tilanne vaikuttivat vapaaehtoistyön motivaation taustalla suurissa määrin ja kenties suuremmissa määrin kuin vapaaehtoiset itse hahmottivat. Vapaaehtoistyölle haastatteluissa ensisijaisesti annetut motiivit liittyivät vapaaehtoisilla nimenomaan käytännön tason motiiveihin, joita käsiteltiin pääluokissa ”Vapaaehtoinen” ja ”Asiakas-avuntarvitsija”, mutta kuten juuri pyrin osoittamaan, yhteiskunnallinen tilanne voi olla vaikuttamassa taustalla myös näihin motiiveihin. Tämä ei kuitenkaan estä näiden motiivien esiintymistä myös ilman tämän kontekstin vaikutusta. Tärkeää on myös huomata, että haastateltavien antama arvo vapaaehtoistyölle ei syntynyt ainoastaan yhteiskunnallisesta tarpeesta vaan ennen kaikkea vapaaehtoistyöllä nähtiin olevan merkitys itsessään, ja sen haluttiin nähdä jatkossakin olevan elinvoimainen osa yhteiskunnallista toimijuutta.

Lopuksi tarkastelen aineistoani vielä lisää teoreettista viitekehystä vasten. Haastatteluaineistossani vapaaehtoiset ilmaisivat niin sisäsyntyisiä kuin ulkosyntyisiä motiiveja. Tämä jaottelu on tyypillinen motivaatiotutkimuksessa. Sisäsyntyisiä motiiveja haastatteluilla olivat esimerkiksi työn kautta oppiminen sekä antoisuuden kokemukset. Niiden kautta vapaaehtoistyö pysyi luonnostaan kiinnostavana ja nautinnollisena. Nämä piirteet kuuluvat sisäsyntyisen motivaation määritelmään.³³⁵ Ulkosyntyinen motivaatio syntyy tekemisestä, jossa on erotettavissa oleva lopputulos ja joka on usein reaktiivista vastaamista ulkoa tuleviin uhkiin, paineisiin tai palkintoihin.³³⁶ Haastatteluaineistossani yhteiskunnallinen tilanne tai velvollisuudentunnon kokemukset ja sosiaaliset solidaarisuuden normit näyttäytyivät tällaisina ulkoisina paineina. Kun taas verrataan tutkimukseni tuloksia vapaaehtoisten motivaatiosta teoreettinen viitekehys -luvussa esittelemiini psykologian ja sosiologian näkökulmiin, aineistossani on havaittavissa kumpaankin näkökulmaan sopivia motiiveja tai selityksiä vapaaehtoistyöhön osallistumiselle. Aineistosta voitaisiin nostaa psykologian näkökulmasta esiin esimerkiksi tarve kehittää itseään ja oppia uutta (egoistiset motiivit) tai halu

³³⁵ Ryan & Deci 2000, 55–56, 60–61.

³³⁶ Ryan & Deci 2000, 55–56, 60–61.

toteuttaa omaa arvomaailmaa, jossa ihmisten auttaminen on keskeistä (altruistiset motiivit). Yksilöllä voi olla myös esimerkiksi tarve toimia eettisen normikoodiston mukaisesti (solidaarisuus tai velvollisuudentunto). Sosiologian näkökulman mukaisia selityksiä vapaaehtoistyölle voisivat olla oma tausta tai koulutuksen ja tuen vaikutus motivaatiolle. Aineistossani esiintyy siis molempiin näkökulmiin luettavia motiiveja, ja siten mielestäni kumpikaan näkökulma ei pysty yksinään tyhjentämään motivaation kaltaista kompleksista ilmiötä. Molemmat näkökulmat tarjoavat erilaisia, mutta hyödyllisiä tutkimustyökaluja motivaation lähestymiseen.

Aineistoni perusteella altruismi–egoismi–solidaarisuus -kolmijaon lisäksi on vapaaehtoisten motivaation tutkimuksessa syytä kiinnittää huomiota vapaaehtoisten elämäntilanteisiin, heidän taustoihinsa ja koko siihen kontekstiin, jossa vapaaehtoistyö tapahtuu. Jälkimmäisellä viitataan omassa tutkimuksessani seurakunnan vapaaehtoistyön organisointiin ja yhteiskunnan vaikutukseen, joiden merkityksen motivaatiolle olen pyrkinyt tässä tutkimuksessa aineiston pohjalta osoittamaan. Vapaaehtoinen ei toimi, eikä hänen motivaationsa synny ja pysy yllä, tyhjiössä vaan siihen vaikuttaa koko hänen elämänsä ja nykyisyytensä. Yhtenä osana tässä ovat vapaaehtoisten sosiaaliset suhteet, toisiinsa linkittyneet elämät ja niiden vaikutus yksilön ajatteluun. Mielestäni tätä motivaation kokonaisvaltaisuutta ei ole syytä tutkimuksessa unohtaa ja sivuuttaa. Tausta, elämä ja vapaaehtoistyön konteksti paitsi vaikuttavat vapaaehtoisten motivaatioon, voivat toimia myös motivaation lähteinä itsessään linkittyen esimerkiksi individualismiin tai altruismiin. Tällä tarkoitan sitä, että esimerkiksi lapsuudenkodista saatu auttamisen malli voi vaikuttaa yksilön myöhempään altruistiseen suuntautumiseen ja motivaatioon vapaaehtoistyössä.

Vaikka elämänsähistorialla tai nykytilanteella voi näin olla vaikutusta esimerkiksi altruistisiin motiiveihin, en silti pyrkisi pilkkomaan tai redusoimaan elämänsähistoriaa tai kontekstia egoistisiin, altruistisiin ja solidaarisiin motiiveihin. Vapaaehtoisten oman taustan ja elämän vaikutus motivaatiolle on aineistoni tulosten perusteella merkityksellinen itsessään. Tästä näkökulmasta yhdyin Jakobin käsitykseen, että motivaatiotutkimuksessa motiivi-käsitettä ei tulisi määritellä kapea-alaisesti, koska silloin uhkana on, että erilaiset motiivit jäävät irrallisiksi ja vaille yhteyttä tutkittavien henkilöiden elämäntilanteisiin. Jakobin mukaan vaarana on siis, että motivaation ja vapaaehtoisuuden yhteys nähdään vain sisäisenä ylläkkeenä eikä elämänsähistorian kokemusten tuloksena.³³⁷

³³⁷ Sorri 2005, 131–133.

On myös hyvä huomata, että motivaatiotutkimus ei yksin voi tyhjentää vapaaehtoisuuden ilmiötä ja vapaaehtoisten toimintaa vaan vapaaehtoisuuteen vaikuttavat myös esimerkiksi sosiaaliekonominen tausta ja sukupuoli, joita on myös runsaasti tutkittu.³³⁸ Näillä tekijöillä on kiistämättä myös vaikutusta vapaaehtoisuuteen, mutta niitä ei ole tässä tutkimuksessa tarkemmin käsitelty, koska tutkimuksen fokus on ollut motivaatiossa. Toisin sanoen tämä tutkimus tarjoaa motivaation näkökulmasta perspektiiviä ikääntyneiden parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön, johon varmasti vaikuttavat myös monet muut tekijät.

Tämän tutkimuksen keskeisenä päätelmänä totean, että motivaatiota ja motiiveja ei voi erottaa ihmisen elämänhistoriasta eikä toisaalta myöskään vapaaehtoistyötä ympäröivästä organisaationaalisesta ja yhteiskunnallisesta kontekstista. Aineistoni perusteella kaikki nämä ulottuvuudet ovat yhtä aikaa ja yhdessä muokkaamassa sekä vaikuttamassa vapaaehtoisten motivaatioon vapaaehtoistyössä. Näiden ulottuvuuksien huomioiminen on myös vapaaehtoisten motivaatiota koskevassa jatkotutkimuksessa mielestäni olennaista.

7.2. Tulevaisuuden suuntia

Lopuksi jatkan vielä lyhyesti ajatuksistani tulevaisuuden suunniksi vapaaehtoistyön ja motivaation tutkimukselle etenkin ikääntyneiden parissa tehtävän vapaaehtoistyön kontekstissa. Mielenkiintoista olisi tietää ajankohtaisia prosentuaalisia lukuja siitä, painottuvatko vapaaehtoisten joukossa nimenomaan itsekkin ikääntyneet vapaaehtoiset ja jos painottuvat niin missä määrin. Ainakin tämän tutkimuksen perusteella samanikäisyys ja yhteiset elämänhistorialliset kokemukset olivat tärkeitä itsekkin ikääntyneiden vapaaehtoisten motivaatiolle. Aiemmin totesin myös, että esimerkiksi vapaaehtoisjärjestöissä on toivottu eläkkeelle jäävien jatkossa osallistuvan yhä enemmän vapaaehtoistoimintaan.³³⁹ Korostuuko ikääntyneiden vapaaehtoisten osuus jatkossa vanhustyön kentällä? Tästä näkökulmasta voisi olla mielekästä tutkia lisää nimenomaan eläkeikäisten vapaaehtoisten motivaatiota ja sitouttamista työhön.

Väestön ikääntyessä myös ikääntymisen kokemus ja sen määrittelyt ovat jatkuvassa muutoksessa, mikä on aivan oma tieteellinen tutkimuskenttänsä.³⁴⁰ Vanhenemisen tutkimuksen ja vapaaehtoistyön risteyskohdassa mielestäni keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten vapaaehtoistyö ikääntyneiden parissa muuttuu (vai muuttuuko?), jos oletetaan ikääntymisen muutos esimerkiksi ”kolmas ikä” –keskustelun valossa. Kyseinen käsite on syntynyt kuvaamaan ajanjaksoa eläkkeelle jäämisen ja raihnaisuuden välissä. Sitä pidetään ajanjaksona,

³³⁸ Ks. esim. Musick & Wilson 2008.

³³⁹ Seppänen & Pessi 2011, 166-167; Utriainen 2011, 23.

³⁴⁰ Ks. esim. Bass & Weiss 2002; Grenier 2012; Timonen 2016.

jolloin on aikaa ja riittävästi terveyttä vielä esimerkiksi harrastaa ja toteuttaa itseään vailla työelämän velvoitteita. Pidentyneen eliniän ja kohentuneen toimintakyvyn myötä yhä useammat ikääntyneet ihmiset voivat esimerkiksi osallistua vapaaehtoistyöhön.³⁴¹ Millaiseksi ikääntyneiden parissa tehtävä vapaaehtoistyö muuttuu tästä näkökulmasta? Siirtyvätkö monet vanhustyön vapaaehtoistehtävät enemmän koskemaan niin sanottua neljättä ikää eläviä eli niitä, joita terveydentilan ja toimintakyvyn aleneminen suurimmin koskettaa? Miten kolmanteen ikään eläkkeellä liitettävät aktiivisuuden ja tuottavuuden odotukset vaikuttavat vapaaehtoisten motivaatioon? Vapaaehtoistyön yhteiskunnallisen ja inhimillisen merkityksen vuoksi vapaaehtoistyön tutkimus on jatkuvasti merkityksellistä ja kuten todettua, motivaation tutkimisella vapaaehtoistyötä ylläpitävät organisaatiot voivat saada tärkeää tietoa, jonka avulla jatkuvasti parantaa vapaaehtoistyön sujuvuutta ja tarjota vapaaehtoisille onnistuneita vapaaehtoistyön kokemuksia.

Olen perustanut tutkimukseni sille ajankohtaiselle väestön ikärakenteen muutoksen ennusteelle ja keskustelulle, jota vasten katsottuna ikääntyneiden parissa toimivien vapaaehtoisten motivaation tutkiminen on tällä hetkellä erityisen keskeistä. Myös tutkimustulokseni tukevat vapaaehtoisten näkökulmasta tätä väitettä, sillä hekin ovat tunnistaneeet muuttuvan tilanteen. Jatkossa on myös mielenkiintoista ja tärkeää seurata tilanteen vaikutusta ikääntyneiden parissa tehtävän vapaaehtoistyön kenttään niin kirkollisessa kuin sekulaarissa kontekstissa. Vapaaehtoisten odotusten, motivaation ja kokemusten tutkimuksen vastakappaleena keskeistä on tutkia myös vapaaehtoistyön asiakkaiden tai avuntarvitsijoiden kokemusta. Kohtaavatko vapaaehtoisten ja vapaaehtoistyön asiakkaiden kokemukset? Toisesta näkökulmasta, esimerkiksi nyt tässä tutkielmassa tutkimassani Espoon kontekstissa, olisi mielenkiintoista tutkia seurakunnan työntekijöiden näkemyksiä vapaaehtoistoiminnan sujuvuudesta ja merkityksestä sekä vapaaehtoisten motivoimisesta.

³⁴¹ Seppänen & Pessi 2011, 166.

8. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet ja apuneuvot

Kahdeksan tutkimusta varten tehtyä haastattelua. Tekijän hallussa.

ArkiYstävä-toiminta. Kirkko Espoossa www-sivut
<http://www.espoonseurakunnat.fi/osallistu/vapaaehtoiset/arkiystava-toiminta#>
(luettu 26.9.2018)

Vapaaehtoiset. Kirkko Espoossa www-sivut.
<https://www.espoonseurakunnat.fi/osallistu/vapaaehtoiset> (luettu 1.9.2019)

Ystävätoiminta. Suomen ev.lut. kirkon www-sivut.
<https://evl.fi/osallistu/anna-aikaasi/ystavatoiminta> (luettu 4.10.2018)

Vapaaehtoistyössä vierellä kulkien. Dino-lehden www-sivut.
<https://dinolehti.fi/2016/03/vapaaehtoistyossa-vierella-kulkien/>. (luettu 4.10.2018)

Hoitajat ja omaiset tekivät sata uutta valitusta, ja Valviran mukaan hoivakoteja saatetaan vielä sulkea – Näin hoivakriisi on edennyt. Yleisradion www-sivut.
<https://yle.fi/uutiset/3-10649175> (luettu 31.7.2019)

Väestö. Tilastokeskuksen www-sivut.
<https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suolukvaesto.html#v%C3%A4est%C3%B6ennuste>
(luettu 26.9.2018)

Senioritoimintaa. Espoon seurakuntayhtymän www-sivut.
<https://www.espoonseurakunnat.fi/tule-mukaan/aikuiset/seniorit> (luettu 3.9.2019)

Tule vapaaehtoiseksi. Espoon seurakuntayhtymän www-sivut.
<https://www.espoonseurakunnat.fi/osallistu/vapaaehtoiset/arkiystava-toiminta>
(luettu 3.9.2019)

Vanhuuseläke Kelasta. Kansaneläkelaitoksen www-sivut.
<https://www.kela.fi/vanhuuselake> (luettu 7.10.2019)

Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Kansalaisareena.fi
<http://www.kansalaisareena.fi/ka2016/wp-content/uploads/2018/05/Vapaaehtoisty%C3%B6n%20tekeminen-Suomessa-2018-Stranius.pdf> (luettu 1.9.2019)

Jokainen on osallinen - Kirkon vapaaehtoistoiminta (2015) Saatavilla:
<https://evl.fi/documents/1327140/45404259/kirkon+vapaaehtoistoiminnan+linjaukset/94d9d69-8825-9b59-5925-b79c763662eb> (luettu 25.9.2018)

Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suunta vuoteen 2020. Suomen ev. lut. kirkon julkaisu 7. Saatavilla:
<https://evl.fi/documents/1327140/52566740/Kohtaamisen+kirkko/d3b98b1a-8d4c-fcf5-01f302e8ba28a784> (luettu 25.9.2018)

Erilaistuva kirkko Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Katsaus kirkon työhön. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 47. Saatavilla: [http://notes.evl.fi/julkaisut.nsf/416EE25E3ADC625DC2258050003B8558/\\$FILE/Kirkon%20nelivuotiskertomus_I%20osa_Erilaistuva%20kirkko_netti.pdf](http://notes.evl.fi/julkaisut.nsf/416EE25E3ADC625DC2258050003B8558/$FILE/Kirkon%20nelivuotiskertomus_I%20osa_Erilaistuva%20kirkko_netti.pdf) (luettu 25.9.2018)

Usko, toivo ja rakkaus – voimavaraksi vanhuudessa. Kirkon vanhustyön strategia 2015. (2005) Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto sarja C 2005: 5. Helsinki: Kirkkohallitus.

Vapaaehtoistoiminnan käsikirja työntekijälle. Kirkko Helsingissä. Saatavilla: http://www.kansalaisareena.fi/HSRKY_Vapaaehtoistoiminnan_kasikirja2014.pdf (luettu 24.9.2018)

Kirjallisuus

Alfes, Kerstin, Amanda Shantz & Catherine Bailey (2016). Enhancing Volunteer Engagement to Achieve Desirable Outcomes: What Can Non-profit Employers Do? *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 27(2), 595–617. DOI: 10.1007/s11266-015-9601-3

Bass, Scott A. & Robert S. Weiss. (2002). *Challenges of the third age: Meaning and purpose in later life*. New York; Oxford: Oxford University Press.

Bennett, Matthew (2015). Religiosity and Formal Volunteering in Global Perspective. Lesley Hustinx, Hustinx, Lesley, Johan von Essen, Jacques Haers & Sara Mels (toim.), *Religion and Volunteering: Complex, Contested and Ambiguous Relationships*. Heidelberg: Springer, 77–96.

Booth, Alan, Neal Krause & Werner K. Schaie (2004). *Religious Influences on Health and Well-being in the Elderly*. New York: Springer Pub. Co.

Chacón, Fernando, Tania Pérez, Jèrôme Flores & María Luisa Vecina (2011). Motives for volunteering: Categorization of volunteer's motivations using open-ended questions. *Psychology in Spain* 15(1), 48–56. <https://www.researchgate.net/publication/261764540>

Clary, E. Gil, Mark Snyder & Robert Ridge (1992). Volunteers' motivations: A functional strategy for the recruitment, placement, and retention of volunteers. *Nonprofit Management and Leadership* 2, 333–350. DOI: 10.1002/nml.4130020403.

Dwiggins-Beeler, Rachel, Brian Spitzberg & Scott Roesch (2011). *Vectors of volunteerism: Correlates of volunteer retention, recruitment, and job satisfaction*. *Journal of Psychological Issues in Organizational Culture* 2, 22–43. DOI: 10.1002/jpoc.20074

Esmond, Judy & Patrick Dunlop (2004). *Developing the Volunteer Motivation Inventory to Assess the Underlying Motivational Drives of Volunteers in Western Australia*. CLAN WA. Lotterywest Social Research Grant, 1–81. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.734.3555&rep=rep1&type=pdf>

- Finkelstien, Marcia (2009). Intrinsic vs. extrinsic motivational orientations and the volunteer process. *Personality and Individual Differences* 46(5–6), 653–658. DOI: 10.1016/j.paid.2009.01.010
- Finkelstien, Marcia (2010). Individualism/collectivism: Implications for the volunteer process. *Social Behavior and Personality: an international journal* 38(4), 445–452. DOI: 10.2224/sbp.2010.38.4.445
- Eronen, Erkki (1998). *Vapaaehtoistyöntekijät Heinolan evankelis-luterilaisissa seurakunnissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Gothóni, Raili (2009). *Anna&Arvo. Tutkimus yhteisvastuuhankkeen toteutumisesta*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Gothóni, Raili & Eila Jantunen (2003). *Seniorien seurakunta. 75-vuotiaiden helsinkiläisten ajatuksia elämästään ja seurakunnastaan*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Grenier, Amanda (2012). *Transitions and the lifecourse: Challenging the constructions of 'growing old'*. Bristol: Policy Press.
- Grönlund, Henrietta (2012). *Volunteerism as a mirror of individuals and society: reflections from young adults in Finland*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Grönlund, Henrietta (2014). Yksinäisyys – ja kuinka taistella sitä vastaan? Titi Gävert & Haataja Tuula (toim.), *Yhteys toiseen ihmiseen: Kontakt med en annan människa*. Helsinki: Kirkkohallitus. 87–97.
- Grönlund, Henrietta & Anne Birgitta Pessi (2011). Julkista vai kansalaisyhteiskunnan apua? Auttaminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa: Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A, Tutkimuksia, 229–247.
- Gävert, Titi & Tuula Haataja (2014). *Yhteys toiseen ihmiseen: Kontakt med en annan människa*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Harju, Ulla-Maija (2001). *Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä*. Helsinki: Edit Oy.
- Hartikainen, Anne (2005). “Löytää se jokin, mikä koskettaa”. Kohtaamisia vanhusten pitkäaikaishoidossa. Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.), *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 143–166.
- Hartikainen, Anne (2009). *Vapaaehtoiset vuodeosastolla: Etnografinen tutkimus vanhusten ja vapaaehtoisten kohtaamisesta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Haski-Leventhal, Debbie (2009). Altruism and Volunteerism: The perceptions of altruism in four disciplines and their impact on the study of volunteerism. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 39, 271–299. DOI:10.1111/j.1468-5914.2009.00405.x

- Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hustinx, Lesley (2010). I Quit, Therefore I Am? Volunteer Turnover and the Politics of Self-Actualization. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 39(2), 236–255. DOI: 10.1177/0899764008328183
- Hustinx, Lesley, Ronan Van Rossem, Femida Handy and Ram A. Cnaan (2015). A Cross-National Examination of the Motivation to Volunteer. Lesley Hustinx, Hustinx, Lesley, Johan von Essen, Jacques Haers & Sara Mels (toim.), *Religion and Volunteering: Complex, Contested and Ambiguous Relationships*. Heidelberg: Springer, 97–120.
- Huynh, Jasmine-Yan, Jacques C. Metzger & Anthony H. Winefield (2011). Engaged or Connected? A Perspective of the Motivational Pathway of the Job Demands-Resources Model in Volunteers Working for Nonprofit Organizations. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 23(4), 870–898. DOI: 10.1007/s11266-011-9233-1
- Kallunki, Valdemar (2014). *Yhteistyön kolmas polku. Palvelurooli kirkon yhteiskunnallisen aseman uudistajana*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 40. Kirkon tutkimuskeskus. Helsinki: Unigrafia.
- Kananen, Jorma (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Ketola, Kimmo (2016). Luterilainen usko nykyajan Suomessa. Kimmo Ketola, Maarit Hytönen, Veli-Matti Salminen, Jussi Sohlberg & Leena Sorsa. *Osallistuva luterilaisuus Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Kuopio: Grano Oy.
- Knijn, Trudie & Monique Kremer (1997). Gender and the Caring Dimension of Welfare States: Toward Inclusive Citizenship. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 4(3), 328–361. DOI: 10.1093/oxfordjournals.sp.a034270
- Krause, Neal (2008). *Aging in the Church: How Social Relationships Affect Health*. West Conshohocken: Templeton Press.
- Kuronen, Tanja (2015). *Hoivapommin purkajat*. Helsinki: Gaudeamus University Press.
- Laimio, Anne & Sari Välimäki (2011). *Vapaaehtoistoiminta kehittyy*. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Laitinen, Arto & Anne Birgitta Pessi (2015). Solidarity and Motivations to Help Others: The Case of Finns. Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.), *Solidarity: Theory and practice*. Lanham: Lexington Books, 211–233.
- Laitinen, Arto & Anne Birgitta Pessi (2011). Onko auttaminen solidaarista? Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.), *Solidaarisuus*. Helsinki: Gaudeamus, 135–158.

- Locke, Michael, Angela Ellis & Justin Davis Smith (2003). Hold on to what you've got: the volunteer retention literature. *Voluntary Action*, 5(3), 81–99.
<https://pdfs.semanticscholar.org/901c/476a5ce4cda93eb57ba83f3c8ddec06db2d5.pdf>
- Malette, Judith & Luis Oliver (2006). Retirement and existential meaning in the older adult: A qualitative study using life review. *Counselling, Psychotherapy, and Health* 2(1), 30–49. <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.528.40&rep=rep1&type=pdf>
- Marjovu, Ari (2014). *Vapaaehtoistyön ytimessä: järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Marta, Elena, Claudia Manzi, Maura Pozzi & Vivian Vignoles (2014). Identity and the theory of planned behavior: predicting maintenance of volunteering after three years. *The Journal of Social Psychology* 154(3), 198–207.
 DOI:10.1080/00224545.2014.881769
- Matthies, Aila-Leena (2005). *Vapaaehtoistoiminnan suhde aktivoivaan työllisyyspolitiikkaan*. Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.), *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 305–321.
- Musick, Marc. A. & John Wilson (2008). *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- Mykkänen-Hänninen, Riitta (2007). *Vapaaehtoistyön rajapinnoilla*. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nencini, Alessio, Diego Romaioli & Anna Maria Meneghini (2016). Volunteer motivation and organizational climate: Factors that promote satisfaction and sustained volunteerism in NPOs. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 27(2), 618–639. DOI: 10.1007/s11266-015-9593-z
- Niiranen, Kati (2001). *Lähimmäinen vanhuksen tukena. Tutkielma seurakunnan lähimmäispalvelutoiminnasta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Nurmi, Jan-Erik & Katariina Salmela-Aro (2017). Johdanto. Jan-Erik Nurmi & Katariina Salmela-Aro (toim.) *Mikä meitä liikuttaa: Motivaatiopsykologian perusteet* (3., täysin uudistettu painos.). Jyväskylä: PS-kustannus, 9–17.
- Nylund, Marianne (2000). *Varieties of mutual support and voluntary action: A study of Finnish self-help groups and volunteers*. Helsinki: Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Nylund, Marianne & Anne Birgitta Yeung (2005). Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (2005). *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Vastapaino Tampere, 13–38.
- Oppenheimer, Melanie (2008). *Volunteering- Why We Can't Survive Without It*. Sydney: University of NSW Press.

- Oravasaari, Tomi (2008) *Työtä riittää kaikille – Tutkimus vapaaehtoistoiminnan tulevaisuudenkuvista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Helsingin yliopisto: Helsinki. Pro gradu -tutkimus.
- Oravasaari, Tomi & Anne Viljanen (2010). *Kyvyt käyttöön. Seurakuntien vapaaehtoistoiminta ja sen kehittäminen*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Peltonen, Matti & Pekka Ruohotie (1987). *Motivaatio: Menetelmiä työhalun parantamiseksi*. Helsinki: Otava.
- Pessi, Anne Birgitta & Tomi Oravasaari (2010). *Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta*. Avustustoiminnan raportteja 23. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pessi, Anne Birgitta & Tomi Oravasaari (2011). Suomalaisen altruismin tyypit. Auttamisen kolme muotokuvaa. Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa: auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A, Tutkimuksia, 71–90.
- Pessi, Anne Birgitta & Juho Saari (2008). *Hyvä tahto: Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Pessi, Anne Birgitta & Juho Saari (2011). Auttaminen kilpailukyky yhteiskunnassa. Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa: auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A, Tutkimuksia, 15–42.
- Petri, Herbert L. & John M. Govern (2013). *Motivation. Theory, research and application*. USA: Wadsworth.
- Porkka, Jouko (2019). *The young confirmed volunteers of the Evangelical Lutheran Church of Finland: Motivation, religiosity, and community*. Väitöskirja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Pöyhönen, Päivi (2015). *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rooli vanhustyössä*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia.
- Rochester, Colin, Angela Ellis Paine, Steven Howlett & Meta Zimmick (2010). *Volunteering in the 21st Century*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (2010). Haastattelun analyysin vaiheet. Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–35.
- Ruusuvuori, Johanna & Pirjo Nikander (2017). Haastatteluaineiston litterointi. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 427–444.
- Ryan, Richard & Edward Deci (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology*. 25(1), 54–67. DOI: 10.1006/ceps.1999.1020

- Räihä, Kristiina, Irma Äyräväinen, Merja Rantakokko, Tiina-Mari Lyyra, & Taina Rantanen (2012). Toiminnan mielekkyys vapaaehtoistyössä. *Gerontologia* 26(4), 224–234. <https://elektra.helsinki.fi/se/g/0784-0039/26/4/toiminna.pdf>
- Saari, Juho, Sakari Kainulainen & Yeung Anne Birgitta (2005). *Altruismi. Auttamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Salamon, Lester M, Wojciech Sokolowski & Megan Haddock (2017). *Explaining civil society development. A social origins approach*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Seppälä, Henna-Riikka (2011). Vahvistavat verkostot. Näkökulmia järjestöjen toiminnan kehittämiseen ja vaikutusten arviointiin. Pia Lundbolm & Jatta Herranen (toim.), *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 150–165.
- Seppänen, Marjaana & Anne Birgitta Pessi (2011). Suuret ikäluokat. Paljon auttavia käsiä? Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa: auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A, Tutkimuksia, 165–184.
- Settersten, Richard A. Jr. (2002). Social Sources of Meaning in Later Life. Scott A. Bass & Robert Stuart Weiss (toim.), *Challenges of the Third Age: Meaning and Purpose in Later Life*. New York: Oxford University Press, 53–79.
- Smith, David Horton, Robert A. Stebbins & Jurgen Grotz (toim.) *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Sorri, Hannu (2005). Elämän käänneet. Arvojen ja identiteetin muutokset. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.), *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 126–140.
- Stebbins, Robert A. (2004). Introduction. Robert A. Stebbins & Margaret Graham (toim.), *Volunteering as Leisure/Leisure as Volunteering: An International Assessment*. Wallingford, UK; Cambridge, MA: CABI Publishing.
- Särkelä, Riitta (2011). Sosiaali- ja terveysjärjestöt kilpailukyky yhteiskunnassa. Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.), *Hyvien ihmisten maa: auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, A, Tutkimuksia, 279–310.
- Tedre, Silva (2003). Hoiva ja vanhuus. Marjatta Marin & Sinikka Hakonen (toim.), *Seniורי- ja vanhustyö arjen kulttuureissa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 57–71.
- Timonen, Virpi (2016). *Beyond successful and active ageing: A theory of model ageing*. Bristol; Chicago, IL: Policy Press.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

- Törnroos, Tuula (2003). *Lähimmäispalvelun apu vanhuksille. Tutkimus vanhusten parissa tehtävästä vapaaehtoistyöstä Lohjan evankelisluterilaisessa seurakunnassa vuonna 2001*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Utriainen, Jarkko (2011). *Vapaaehtoisuus vanhustenhuollon voimavarana*. Helsinki: Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto.
- Utti, Emmi (2009). *Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa*. Helsinki: Kopioniini Oy.
- Valli, Raine (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Valliluoto, Sari (2014). *Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja esteistä*. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 4/2014. Helsinki: Kilpailu- ja kuluttajavirasto.
- Vilkka, Hanna (2005). *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Tammi.
- Von Essen, Johan, Lesley Hustinx, Jacques Haers & Sara Mels (2015). Religion and Volunteering. Lesley Hustinx, Hustinx, Lesley, Johan von Essen, Jacques Haers & Sara Mels (toim.), *Religion and Volunteering: Complex, Contested and Ambiguous Relationships*. Heidelberg: Springer, 1–22.
- Walk, Marlene, Ruodan Zhang & Laura Littlepage (2018). “Don't you want to stay?” The impact of training and recognition as human resource practices on volunteer turnover. *Nonprofit Management and Leadership* 29, 509–527. DOI:10.1002/nml.21344
- Warner, Stacy, Brianna Newland & Victoria Newland (2011). More than Motivation: Reconsidering Volunteer Management Tools. *Journal of Sport Management* 25, 391–407. https://www.researchgate.net/profile/Christine_Green4/publication/264483405
- Wenzel, Kathryn R. & Allan Wigfield (2009). Introduction. Kathryn R. Wenzel & Allan Wigfield (toim.), *Handbook of Motivation at School*. New York: Routledge.
- Yeung, Anne Birgitta (2002). *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta?* Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys.
- Yeung, Anne Birgitta (2004a). *Individually together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church*. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Yeung, Anne Birgitta (2004b). An Intricate Triangle—Religiosity, Volunteering, and Social Capital: The European Perspective, the Case of Finland. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 33(3), 401–422. DOI: 10.1177/0899764004265426
- Yeung, Anne Birgitta (2005). Tutkimustyökaluja vapaaehtoismotivaation mysteeriin. Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.), *Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 83–103.

Yeung, Anne Birgitta (2006). *Altruism and Civil Society*. Civil Society Working Papers 25.
London: Centre of Civil Society, London School of Economics.

Äyräväinen, Irma, Arja Piirainen, Taru Lintunen & Taina Rantanen (2019).
Vapaaehtoistyöntekijöiden kokemuksia vastavuoroisuudesta ikääntyneiden ihmisten
vapaaehtoistyössä. *Gerontologia*, 33(1), 3–18. DOI: 10.23989/gerontologia.75065

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

sukupuoli, ikä, kauan tehnyt vapaaehtoistöitä, millaisia vapaaehtoistöitä

Vapaaehtoistyöhön lähtö

- miksi lähti mukaan
- ikääntyneet
- ennakko-oletukset / odotukset
- elämäntilanne
- kirkko / seurakunta

Vapaaehtoistyön tekeminen

- tehtävät
- sitoutuminen, motivaatio
- palkitsevuus, haasteet
- merkitys itselle
- motiivien muutos
- koulutus ja tuki

Kirkko ja yhteiskunta

- oman työn merkitys
- vapaaehtoistyön tulevaisuus
- kirkon rooli
- oma rooli vanhustyössä
- yhteiskunnan rooli